

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Μάρτιος – Μάιος 2025)

I. ΘΕΣΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

Ανεξαρτησία των εθνικών δικαστών

Το δίκαιο της ΕΕ αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, η οποία επιτρέπει την αφαίρεση μέρους ή του συνόλου των υποθέσεων τις οποίες έχει αναλάβει μία δικαστής, εφόσον η σχετική απόφαση δεν λαμβάνεται στη βάση αντικειμενικών κριτηρίων και δεν αιτιολογείται επαρκώς

προδικαστική παραπομπή – κράτος δικαίου – άρθρο 19 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ – αρχή της ισοβιότητας και της ανεξαρτησίας των δικαστών – πράξη του συμβουλίου διοίκησης δικαστηρίου με την οποία αφαιρείται από δικαστή το σύνολο των υποθέσεων του – έλλειψη αντικειμενικών κριτηρίων βάσει των οποίων μπορεί να ληφθεί απόφαση για την αφαίρεση υποθέσεων – απουσία υποχρέωσης αιτιολόγησης της απόφασης αυτής – υπεροχή του δικαίου της Ένωσης – υποχρέωση μη εφαρμογής μιας τέτοιας πράξης

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-647/21 και C-648/21, D.K. (Dessaisissement d'un juge), 06.03.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: A. M. Collins, ECLI:EU:C:2025:143 – Προδικαστική παραπομπή

Οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης στην παρούσα υπόθεση αφορούν την ερμηνεία των άρθρων 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ και 47 του ΧΘΔ. Ειδικότερα, το ζήτημα προέκυψε όταν, στις 11 και 13 Οκτωβρίου 2021, το περιφερειακό δικαστήριο Slupsk στην Πολωνία διέταξε την αφαίρεση ενός συνόλου υποθέσεων (συμπεριλαμβανομένων και των υποθέσεων των κύριων δικών) από τη δικαστή που υπέβαλε τα σχετικά προδικαστικά ερωτήματα και την ανάθεσή τους σε άλλον δικαστή. Πριν τη μεταφορά αυτή, σε διαδικασίες άσχετες με αυτές εν προκειμένω, η πρώτη δικαστής είχε εξαφανίσει απόφαση πρωτοβάθμιου δικαστηρίου λόγω παραβίασης των άρθρων 19 ΣΕΕ και 47 ΧΘΔ, ενώ είχε ζητήσει την απομάκρυνση δικαστή από τη σύνθεση που εκδίκασε ορισμένη υπόθεση, βασιζόμενη στο δικαίωμα σε δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως.

Στο πλαίσιο αυτό, η αιτούσα δικαστής, ισχυριζόμενη ότι η παραπάνω αφαίρεση των υποθέσεων που της είχαν ανατεθεί συνιστά παραβίαση των αρχών ανεξαρτησίας και ισοβιότητας, υπέβαλε τρία προδικαστικά ερωτήματα προς το ΔΕΕ. Συγκεκριμένα, ζητούσε από το Δικαστήριο, μεταξύ άλλων, να ερευνήσει τη συμβατότητα των άρθρων 19 ΣΕΕ και 47 ΧΘΔ με την εξουσία εθνικού δικαστικού οργάνου να απαλλάξει κάποιον δικαστή (χωρίς τη συγκατάθεσή του) από τις υποθέσεις που του έχουν ανατεθεί, ιδίως όταν τίθενται ζητήματα διάκρισης εξουσιών ως προς τη σύνθεση του οργάνου, τη λήψη υπόψιν μιας τέτοιας απόφασης από τον νέο δικαστικό σχηματισμό ή άλλα δικαστικά όργανα, καθώς και τη δυνατότητα προσβολής των αποφάσεων αυτών από τους κατηγορουμένους στις κύριες, ποινικές δίκες. Πριν την εξέταση των ερωτημάτων αυτών επί της ουσίας, το Δικαστήριο διερεύνησε ορισμένα ζητήματα που αφορούν την αρμοδιότητά του και το παραδεκτό των προδικαστικών αιτήσεων. Αναφορικά με την αρμοδιότητά του, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι δεν είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει το άρθρο 47 ΧΘΔ καθαυτό, καθώς, ενόψει του πεδίου εφαρμογής του τελευταίου, όπως ορίζεται στο άρθρο 51, οι υποθέσεις των κύριων δικών δεν σχετίζονται με την ερμηνεία ή την εφαρμογή κανόνα του δικαίου της Ένωσης ο οποίος να τίθεται σε εφαρμογή σε εθνικό επίπεδο. Εντούτοις, έκρινε ότι είναι αρμόδιο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα, διότι η οργάνωση της δικαιοσύνης ανήκει μεν στα κράτη μέλη, αλλά πρέπει να γίνεται σεβαστό το ενωσιακό δίκαιο κατά την άσκηση της εν λόγω αρμοδιότητας και, κυρίως, το άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ.

Όσον αφορά το παραδεκτό των αιτήσεων, οι ενστάσεις που προβλήθηκαν από την πολωνική εισαγγελία, αφενός, και την Επιτροπή, αφετέρου, ήταν δύο. Πρώτον, η εισαγγελία υποστήριξε

ότι η αιτούσα δικαστής υπέβαλε τα προδικαστικά ερωτήματα σε ημερομηνία μεταγενέστερη της πράξης αφαίρεσης των κρίσιμων υποθέσεων από την αρμοδιότητά της και, άρα, δεν θα μπορούσε να λάβει μια τέτοια απόφαση. Ως προς το ζήτημα αυτό, το ΔΕΕ έκρινε ότι, όπως προκύπτει από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του, η ημερομηνία που έφεραν οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης ήταν προγενέστερη αυτής που έφερε η διάταξη ανάθεσης των υποθέσεων των κύριων δικών σε άλλον δικαστικό σχηματισμό, ενώ, σε κάθε περίπτωση, οι δύο διαδικασίες είχαν ανασταλεί λόγω της εκκρεμότητας των προδικαστικών παραπομπών. Παράλληλα, το Δικαστήριο τόνισε ότι η προσωπική φύση των ερωτημάτων που έθεσε η αιτούσα δεν επηρεάζει το παραδεκτό τους, ενώ, τέλος, οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης πληρούν εν μέρει τις προϋποθέσεις του άρθρου 94, στοιχεία α' και β', του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου για το απαραίτητο περιεχόμενο της κρίσιμης αίτησης. Ωστόσο, κατά τη γνώμη του ΔΕΕ, το σκέλος του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος σχετικά με την προβληματική σύνθεση του συμβουλίου διοίκησης του εθνικού δικαστηρίου δεν προσδιορίζεται επαρκώς εντός της αίτησης μέσα από την αναγκαία παράθεση του εθνικού νομικού πλαισίου και, συνεπώς, απορρίφθηκε ως απαράδεκτο. Δεύτερον, κατόπιν της ένστασης της Επιτροπής, εξίσου απαράδεκτο θεωρήθηκε και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα περί της δυνατότητας των κατηγορουμένων στις κύριες δίκες να προσφύγουν κατά των προαναφερόμενων διατάξεων που είχαν ως αποτέλεσμα την αλλαγή της σύνθεσης του εθνικού δικαστικού σχηματισμού, δεδομένου ότι δεν επρόκειτο για ζητήματα αναγκαία για την επίλυση των υποθέσεων των κύριων δικών.

Σε επίπεδο ουσίας, το Δικαστήριο υπενθύμισε, καταρχάς, ότι η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ, αποτελεί γενική αρχή του δικαίου της ΕΕ, κατ' αντιστοιχία με το άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ και το άρθρο 47 ΧΘΔ, στις απαιτήσεις της οποίας συμπεριλαμβάνεται και η δικαστική ανεξαρτησία. Η ανεξαρτησία αυτή, συνεχίζει το ΔΕΕ, απαιτεί τόσο την άσκηση των καθηκόντων του εκάστοτε οργάνου με πλήρη αυτονομία, χωρίς εξωτερικές επιρροές ή παρεμβάσεις, είτε αυτές προέρχονται από τη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία είτε από το εσωτερικό των εθνικών δικαστηρίων, όσο και την αμεροληψία του οργάνου αυτού (στην ουσία δικαστηρίου που έχει συσταθεί νομίμως), δηλαδή την τήρηση αντικειμενικότητας και την απουσία κάθε συμφέροντος ως προς την επίλυση της διαφοράς. Συνακόλουθα, οι εθνικοί κανόνες οι οποίοι σχετίζονται με τη διαδικασία ανάθεσης (ή αφαίρεσης) υποθέσεων, σε συνδυασμό με τους κανόνες που αφορούν τη σύνθεση των δικαστικών σχηματισμών, πρέπει να είναι σε θέση να αποκλείουν κάθε αθέμιτη παρεμβολή. Ωστόσο, εν προκειμένω, οι πολωνικές ρυθμίσεις που επιτρέπουν τέτοιου είδους αφαιρέσεις υποθέσεων και τη μεταβολή των δικαστικών σχηματισμών δεν περιλαμβάνουν αντικειμενικά κριτήρια για τις κρίσιμες ενέργειες, ενώ, μάλιστα, δεν απαιτείται από τα συμβούλια που λαμβάνουν τις αποφάσεις να τις αιτιολογήσουν επαρκώς. Πράγματι, στο πλαίσιο των επίμαχων υποθέσεων, η κρίσιμη πράξη του συμβουλίου διοίκησης, καθώς και η διάταξη περί μετακίνησης της αιτούσας δικαστή, είχαν μια ιδιαίτερα λακωνική αιτιολογία.

Συνολικά, ελλείπει αντικειμενικών κριτηρίων, οι σχετικές αποφάσεις δημιουργούν υπόνοιες αυθαιρεσίας και θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν ως συγκεκριμένες πειθαρχικές ποινές που επιβλήθηκαν λόγω της προγενέστερης συμπεριφοράς της οικείας δικαστή, αλλά και της απουσίας προηγούμενης συγκατάθεσής της. Επομένως, καταλήγει το ΔΕΕ, το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που δίνει τη δυνατότητα να αφαιρείται μέρος ή το σύνολο των υποθέσεων που έχουν ανατεθεί σε έναν δικαστή, εφόσον η ρύθμιση αυτή δεν προβλέπει κριτήρια τα οποία πρέπει να διέπουν μια τέτοια απόφαση και δεν επιβάλλει υποχρέωση αιτιολόγησής της.

Όσον αφορά το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, για το αν αποφάσεις αφαίρεσης, όπως οι προαναφερόμενες, πρέπει να μένουν ανεφάρμοστες, ενόψει του άρθρου 19 ΣΕΕ και της αρχής της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου, το ΔΕΕ ανέφερε σε πρώτη φάση ότι η τελευταία αρχή υποχρεώνει τον εθνικό δικαστή να αφήσει ανεφάρμοστη κάθε εθνική ρύθμιση και πρακτική η οποία αντιβαίνει σε ενωσιακή διάταξη που έχει άμεσο αποτέλεσμα. Το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ έχει ένα τέτοιο αποτέλεσμα, διότι επιβάλλει στα κράτη μέλη σαφή και συγκεκριμένη

υποχρέωση χωρίς καμία προϋπόθεση. Ως εκ τούτου, δεδομένου ότι οι αποφάσεις αφαίρεσης αντιτίθενται στο άρθρο 19 ΣΕΕ, σύμφωνα με την προηγούμενη ανάλυση του Δικαστηρίου, ο εκάστοτε δικαστικός σχηματισμός είναι υποχρεωμένος να τις αφήσει ανεφάρμοστες, συνεχίζοντας την εκδίκαση των υποθέσεων με τη σύνθεση που υπήρχε πριν τη λήψη των αποφάσεων αυτών, χωρίς το συμβούλιο διοίκησης να μπορεί να εμποδίσει την εν λόγω εκδίκαση.

Πρόσβαση στα έγγραφα

Ακύρωση απόφασης της Επιτροπής από το ΓεΔΕΕ λόγω αδικαιολόγητης απαγόρευσης πρόσβασης δημοσιογράφου σε ηλεκτρονικά μηνύματα

πρόσβαση στα έγγραφα – Κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001 – έγγραφα σχετικά με τα γραπτά μηνύματα που ανταλλάχθηκαν μεταξύ της Προέδρου της Επιτροπής και του διευθύνοντος συμβούλου της φαρμακευτικής εταιρείας Pfizer – άρνηση παροχής πρόσβασης – τεκμήριο αλήθειας της δήλωσης περί μη κατοχής εγγράφων – έλλειψη πειστικών εξηγήσεων βάσει των οποίων να είναι δυνατόν να προσδιορισθούν οι λόγοι για τη μη ύπαρξη ή τη μη κατοχή – διατήρηση των εγγράφων – αρχή της χρηστής διοίκησης

ΓεΔΕΕ T-36/23, Stevi και The New York Times/Επιτροπή, 14.05.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: M. van der Woude, Εισηγητής: M. Sampol Pucurull, ECLI:EU:T:2025:483 – Προσφυγή ακυρώσεως

Η προσφυγή που άσκησαν οι προσφεύγουσες, Ματίνα Στεβή και The New York Times Company, βάσει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ είχε ως αντικείμενο την ακύρωση της απόφασης που εξέδωσε η Επιτροπή στις 15 Νοεμβρίου 2022 και η οποία στην ουσία απέρριπτε το αίτημα των προσφευγουσών για πρόσβαση (βάσει του Κανονισμού 1049/2001 για την πρόσβαση στα έγγραφα των ενωσιακών θεσμών) στα ηλεκτρονικά μηνύματα που ανταλλάχθηκαν μεταξύ της Προέδρου της Επιτροπής και του διευθύνοντος συμβούλου της φαρμακευτικής εταιρείας Pfizer.

Ειδικότερα, στις 11 Μαΐου 2022, η Μ. Στεβή, δημοσιογράφος που εργάζεται στους New York Times, υπέβαλε αίτημα προς την Επιτροπή, βάσει του Κανονισμού 1049/2001, με το οποίο ζητούσε πρόσβαση στο σύνολο των γραπτών μηνυμάτων που ανταλλάχθηκαν μεταξύ των δύο προαναφερόμενων προσώπων την περίοδο μεταξύ 1ης Ιανουαρίου 2021 και 11ης Μαΐου 2022. Συνακόλουθα, κατόπιν της εξέτασης και δύο επιβεβαιωτικών αιτήσεων για πρόσβαση στα έγγραφα που κατέθεσε μεταγενέστερα η δημοσιογράφος, στις 16 Νοεμβρίου 2022 η Επιτροπή εξέδωσε την απόφασή της με την οποία απέρριπτε το αίτημα της τελευταίας, ισχυριζόμενη ότι δεν είχε στη διάθεσή της κάποιο έγγραφο το οποίο να αντιστοιχεί στην αρχική της αίτηση.

Ως εκ τούτου, οι προσφεύγουσες προσέφυγαν ενώπιον του ΓεΔΕΕ, ζητώντας την ακύρωση της παραπάνω απόφασης της Επιτροπής. Σε πρώτη φάση, το ΓεΔΕΕ εξέτασε το παραδεκτό της εν λόγω προσφυγής, το οποίο περιέλαβε δύο ζητήματα. Πρώτον, η Επιτροπή υποστήριξε ότι η New York Times δεν είχε ενεργητική νομιμοποίηση επί της προσφυγής, καθώς μόνο η Μ. Στεβή είχε υποβάλει την αρχική αίτηση και, κατά συνέπεια, είναι η μοναδική αποδέκτρια της προσβαλλόμενης απόφασης. Το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι δεν ήταν αναγκαίο να εξετάσει το εν λόγω ζήτημα, από τη στιγμή που δεν υπήρχε κάποιο ζήτημα με τη νομιμοποίηση της Μ. Στεβή, δεδομένου ότι μια ενεργητική νομιμοποίηση χωρίς προβλήματα αρκεί για το παραδεκτό όταν μια προσφυγή ασκείται από περισσότερους προσφεύγοντες. Δεύτερον, με το υπόμνημα απάντησης που προσκόμισαν οι προσφεύγουσες, συμπεριέλαβαν ως αποδεικτικό στοιχείο τις απομαγνητοφωνήσεις των συνεντεύξεων που είχε πραγματοποιήσει η Μ. Στεβή χωριστά με την Πρόεδρο της Επιτροπής και με τον διευθύνοντα σύμβουλο της φαρμακευτικής εταιρείας Pfizer στις 25 Απριλίου 2021. Η Επιτροπή υποστήριξε ότι η καθυστερημένη προσκόμιση των αποδεικτικών στοιχείων αυτών δεν δικαιολογήθηκε επαρκώς όπως απαιτείται από τον Κανονισμό Διαδικασίας του ΓεΔΕΕ και, άρα, δεν θα έπρεπε να γίνουν δεκτά. Ωστόσο, το ΓεΔΕΕ θεώρησε πως η κρίσιμη καθυστέρηση ήταν δικαιολογημένη, καθώς σκοπός των

προσφευγουσών ήταν η άρση οποιασδήποτε ασάφειας ως προς την ταυτότητα του κάθε προσώπου που προέβη στις επίμαχες δηλώσεις.

Επί της ουσίας, οι προσφεύγουσες προέβαλαν τρία επιχειρήματα υπέρ της ακύρωσης της απόφασης της Επιτροπής. Το πρώτο επιχείρημα που εξέτασε το ΓεΔΕΕ αφορούσε την παραβίαση της αρχής της χρηστής διοίκησης εκ μέρους της Επιτροπής, διότι η τελευταία δεν εξήγησε τους λόγους για τους οποίους δεν κατέστη δυνατή η ανεύρεση των ζητηθέντων εγγράφων. Εξάλλου, συνεχίζουν, δεν προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση η έκταση της έρευνας και σε ποιους χώρους αποθήκευσης αυτή πραγματοποιήθηκε.

Αρχικά, το ΓεΔΕΕ τόνισε ότι, στο πλαίσιο της *ratio* του Κανονισμού 1049/2001, δηλαδή την πληρέστερη πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων, θα πρέπει κάθε άρνηση παροχής πρόσβασης να μπορεί να προσβληθεί δικαστικώς. Αν κάποιο όργανο υποστηρίζει ότι τα ζητούμενα έγγραφα δεν βρίσκονται στην κατοχή του ή ότι δεν υπάρχουν, τεκμαίρεται ακριβώς η μη ύπαρξη των εγγράφων αυτών. Ωστόσο, το τεκμήριο αυτό μπορεί να ανατραπεί εφόσον προσκομίσει επαρκείς και συγκλίνουσες ενδείξεις ο εκάστοτε προσφεύγων.

Στην παρούσα υπόθεση, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι οι απαντήσεις της Επιτροπής αναφορικά με την ύπαρξη ή μη των μηνυμάτων που ανταλλάχθηκαν μεταξύ της Προέδρου της Επιτροπής και του διευθύνοντος συμβούλου της φαρμακευτικής εταιρείας Pfizer ήταν ασυνεπείς και στηρίζονταν σε εικασίες. Συνεπώς, το κρίσιμο στοιχείο για το ΓεΔΕΕ, στο σημείο αυτό, ήταν να αποδείξουν οι προσφεύγουσες με σχετικές ενδείξεις ότι η Επιτροπή είχε στην κατοχή της τα συγκεκριμένα μηνύματα σε μια δεδομένη χρονική στιγμή και, σε κάθε περίπτωση, το κατά πόσον ήταν δυνατόν να υπάρχουν αυτά τα έγγραφα γενικότερα. Εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες υποστήριξαν ότι η ύπαρξη και, άρα, η κατοχή από την Επιτροπή των κρίσιμων εγγράφων προέκυπτε από άρθρο που είχε δημοσιεύσει τον Απρίλιο του 2021 η Μ. Στεβή, το οποίο περιελάμβανε συνεντεύξεις που είχε πραγματοποιήσει η τελευταία με την Πρόεδρο της Επιτροπής και τον διευθύνοντα σύμβουλο της φαρμακευτικής εταιρείας Pfizer και από το οποίο φαινόταν η σχέση εμπιστοσύνης που είχε αναπτυχθεί μεταξύ των τελευταίων. Οι ενδείξεις αυτές, σε συνδυασμό με την ειδική έκθεση του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου σχετικά με την αγορά εμβολίων εκ μέρους της Ένωσης στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19, που επιβεβαίωνε την άτυπη διαδικασία διαπραγματεύσεων που διεξήχθη κατά τη διαπραγμάτευση των συμβάσεων για τα εμβόλια, κρίθηκαν επαρκείς από το ΓεΔΕΕ για να ανατραπεί το τεκμήριο μη κατοχής.

Παράλληλα, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι οι εξηγήσεις που παρέσχε η Επιτροπή αναφορικά με το γιατί δεν μπορούσε να εντοπίσει ή να επιτρέψει πρόσβαση στα σχετικά έγγραφα δεν ήταν πειστικές. Ειδικότερα, το ΓεΔΕΕ θεώρησε προβληματικό το γεγονός ότι η Επιτροπή σε κανένα σημείο της υπόθεσης και της διαδικασίας ενώπιόν του δεν διευκρίνισε τους χώρους αποθήκευσης και, γενικότερα, το βάθος της έρευνας που πραγματοποίησε πριν καταλήξει στο συμπέρασμα της ανυπαρξίας των ζητηθέντων εγγράφων. Επιπλέον, η Επιτροπή δεν διευκρίνισε το κατά πόσον τα σχετικά γραπτά μηνύματα είχαν διαγραφεί ή όχι, καθώς και το αν κάτι τέτοιο έγινε με αυτόματο ή οικειοθελή τρόπο σε περίπτωση που πράγματι είχαν διαγραφεί. Τέλος, σύμφωνα με το ΓεΔΕΕ, η Επιτροπή δεν επεξήγησε με σαφήνεια τους λόγους για τους οποίους τα μηνύματα αυτά αντιμετωπίστηκαν ως έγγραφα περιορισμένης σημασίας, αν και ανταλλάχθηκαν στο πλαίσιο διαπραγματεύσεων για την αγορά εμβολίων από το εν λόγω θεσμικό όργανο για την αντιμετώπιση της πανδημίας.

Ενόψει τόσο της προαναφερόμενης ανατροπής του τεκμηρίου μη κατοχής των εγγράφων, αλλά και της έλλειψης πειστικών εξηγήσεων εκ μέρους της Επιτροπής, το ΓεΔΕΕ ακύρωσε την απόφαση της τελευταίας περί μη παροχής πρόσβασης στα έγγραφα, χωρίς να χρειαστεί να εξετάσει τους άλλους δύο λόγους ακύρωσης που προέβαλαν οι προσφεύγουσες.

Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων της ΕΕ

Ακύρωση αποφάσεων της Προέδρου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που επέβαλαν κύρωση λόγω ηθικής παρενόχλησης, στη βάση της παραβίασης των δικαιωμάτων άμυνας της προσφεύγουσας

θεσμικό δίκαιο – μέλος του Κοινοβουλίου – ηθική παρενόχληση – αποφάσεις της Προέδρου του Κοινοβουλίου σχετικά με ηθική παρενόχληση σε βάρος διαπιστευμένου κοινοβουλευτικού βοηθού και επιβολή σε βουλευτή της κύρωσης της απώλειας του δικαιώματος αποζημίωσης διαμονής επί δεκαήμερου – δικαίωμα ακρόασης – δικαιώματα άμυνας

ΓεΔΕΕ Τ-349/23, Semedo/Κοινοβούλιο, 12.03.2025, Τμήμα τέταρτο (πενταμελές), Πρόεδρος: Σ. Παπασάββας, Εισηγήτρια: T. Rynnä, ECLI:EU:T:2025:252 – Προσφυγή ακυρώσεως

Τον Μάρτιο του 2022, επιτροπή του Κοινοβουλίου επιφορτισμένη με ζητήματα παρενόχλησης κίνησε έρευνα κατά της προσφεύγουσας, Monica Semedo, πρώην μέλος του Κοινοβουλίου, κατόπιν καταγγελίας για ηθική/ψυχολογική παρενόχληση που υπέβαλε ο πρώην κοινοβουλευτικός βοηθός της. Η εν λόγω επιτροπή διαβίβασε στην προσφεύγουσα μία περίληψη των ισχυρισμών του καταγγέλλοντος και τα σχετικά μη εμπιστευτικά αποδεικτικά στοιχεία, καλώντας την να υποβάλει τις παρατηρήσεις της επ' αυτών, ενώ παράλληλα της γνωστοποίησε ότι πιθανώς θα την καλούσε σύντομα σε ακρόαση. Πράγματι, στις 17 Μαρτίου 2022, η προσφεύγουσα κατέθεσε τις παρατηρήσεις της επί των ισχυρισμών του καταγγέλλοντος και κλήθηκε σε ακρόαση ενώπιον της επιτροπής στις 26 Απριλίου. Ωστόσο, η ακρόαση αυτή θα λάμβανε χώρα κεκλεισμένων των θυρών και χωρίς τη δυνατότητα να συνδράμει δικηγόρος στην προσφεύγουσα (παρά τα σχετικά αιτήματα των συμβούλων της), με αποτέλεσμα να μην εμφανιστεί την προαναφερόμενη ημερομηνία και, εν τέλει, να καταθέσει μόνο ο καταγγέλλων.

Κατόπιν αυτών, τον Νοέμβριο του 2022, η επιτροπή ολοκλήρωσε την έκθεσή της επί της καταγγελίας, αναφέροντας ότι τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά συνιστούσαν όντως ηθική παρενόχληση, κατά την έννοια του Κανονισμού Υπηρεσιακής Κατάστασης των υπαλλήλων της ΕΕ. Συνακόλουθα, η Πρόεδρος του Κοινοβουλίου, αφού έδωσε τη δυνατότητα στην προσφεύγουσα να υποβάλει τις παρατηρήσεις της επί της έκθεσης της επιτροπής, εξέδωσε τις δύο αποφάσεις της στις 17 Απριλίου 2023. Με την πρώτη κρίθηκε ότι υπήρξε πράγματι ηθική παρενόχληση εκ μέρους της M. Semedo και με τη δεύτερη της επιβλήθηκε κύρωση συνιστάμενη στην απώλεια του δικαιώματος αποζημίωσης διαμονής επί δεκαήμερου.

Στο πλαίσιο αυτό, η προσφεύγουσα άσκησε προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του ΓεΔΕΕ, με την οποία ζητούσε την ακύρωση των δύο αυτών αποφάσεων. Ειδικότερα, προέβαλε δύο λόγους ακυρώσεως. Με τον πρώτο ισχυρίστηκε ότι προσβλήθηκαν τόσο το δικαίωμα ακρόασης όσο και τα δικαιώματα άμυνας της, ενώ με τον δεύτερο υποστήριξε ότι υπήρξε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως κατά τον χαρακτηρισμό των συμπεριφορών της ως περιστατικών ηθικής παρενόχλησης.

Σε πρώτη φάση, το ΓεΔΕΕ εξέτασε την ένσταση του Κοινοβουλίου, το οποίο θεώρησε ότι οι δύο παραπάνω λόγοι ακυρώσεως αφορούσαν στην ουσία μόνο την πρώτη προσβαλλόμενη απόφαση και, άρα, η προσφυγή είναι απαράδεκτη σε ό,τι αφορά τη δεύτερη απόφαση, ελλείψει σχετικών επιχειρημάτων. Το ΓεΔΕΕ τόνισε επ' αυτού ότι οι δύο αποφάσεις συνδέονται, δεδομένου ότι η νομιμότητα της δεύτερης απόφασης εξαρτάται από τη νομιμότητα της πρώτης και ότι, σε κάθε περίπτωση, μπορεί να θεωρηθεί ότι τα επιχειρήματα που περιλαμβάνονται στο δικόγραφο της προσφυγής καλύπτουν και τις δύο αποφάσεις. Συνεπώς, απέρριψε την ένσταση αυτή.

Σε επίπεδο ουσίας, το ΓεΔΕΕ εξέτασε αρχικά το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου ακυρώσεως, το οποίο αφορούσε το γεγονός ότι η προσφεύγουσα δεν άσκησε το δικαίωμα ακρόασης ενώπιον της Προέδρου του Κοινοβουλίου, κατά παραβίαση, μεταξύ άλλων, του άρθρου 48 ΧΘΔ, ενώ παράλληλα η ανωνυμοποίηση της έκθεσης που έλαβε κατέστη την άμυνά της αδύνατη. Ειδικά για το τελευταίο στοιχείο, κρίσιμο για το ΓεΔΕΕ είναι το κατά πόσον η έκθεση που έλαβε η προσφεύγουσα περιλάμβανε το ουσιαστικό περιεχόμενο των μαρτυρικών καταθέσεων που είχε στη διάθεσή της η επιτροπή, έστω και αν αυτό προκύπτει από τη σύνοψη

των καταθέσεων αυτών. Ως εκ τούτου, εξετάζοντας διάφορα αποσπάσματα των καταθέσεων των μαρτύρων που εντοπίζονταν εντός της μη εμπιστευτικής έκθεσης, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι πράγματι υφίσταται μια σύνοψη των μαρτυριών που έλαβε η επιτροπή από δύο πρόσωπα, χωρίς να διευκρινίζεται η ταυτότητα των τελευταίων. Ωστόσο, η εν λόγω σύνοψη δεν αποτυπώνει το ουσιαστικό περιεχόμενο των μαρτυρικών καταθέσεων, καθώς διαπιστώθηκε ότι δεν απέδιδαν ορισμένα σημαντικά στοιχεία της υπόθεσης, όπως, για παράδειγμα, η ευθύνη του καταγγέλλοντος για την επιδείνωση των σχέσεων του με την προσφεύγουσα. Επομένως, τα δικαιώματα άμυνας της προσφεύγουσας δεν έγιναν σεβαστά εν προκειμένω.

Επιπλέον, τα δικαιώματα άμυνας της προσφεύγουσας παραβιάστηκαν λόγω του ότι δεν έλαβε γνώση, ούτε της παρασχέθηκαν όλα τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία της υπόθεσης. Πράγματι, το ΓεΔΕΕ τόνισε ότι πολλά από τα μηνύματα που είχε αποστείλει η προσφεύγουσα στον καταγγέλλοντα και στα οποία στηρίχθηκε η επιτροπή προκειμένου να θεμελιώσει τη δημιουργία αχρωτικού περιβάλλοντος εκ μέρους της, δεν συμπεριλήφθηκαν στα παραρτήματα της έκθεσης την οποία έλαβε και, σε κάθε περίπτωση, τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία δεν της κοινοποιήθηκαν σε κανένα σημείο της διοικητικής διαδικασίας.

Συνακόλουθα, ενόψει της προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας που διαπίστωσε στα δύο παραπάνω σημεία το ΓεΔΕΕ, κρίθηκε ότι η προσφεύγουσα στερήθηκε της ουσιαστικής δυνατότητας να διατυπώσει με μεγαλύτερη πληρότητα τις παρατηρήσεις της και να οργανώσει καλύτερα την άμυνά της. Δεδομένου ότι, χωρίς την πλημμέλεια αυτή, η υπόθεση θα μπορούσε να έχει διαφορετικό αποτέλεσμα, το ΓεΔΕΕ ακύρωσε τις δύο προσβαλλόμενες αποφάσεις της Προέδρου του Κοινοβουλίου.

II. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Επιμ.: Μαρία Σαπαρδάνη

Συμπράξεις

Το ΓεΔΕΕ επικυρώνει κατ' ουσίαν την απόφαση C(2021) 3489 final της Επιτροπής με την οποία διαπιστώθηκε ότι οι τράπεζες επενδύσεων UBS, Natixis, UniCredit, Nomura, Bank of America, Portigon (πρώην WestLB) και NatWest (πρώην Royal Bank of Scotland) μετείχαν σε σύμπραξη στον τομέα των ευρωπαϊκών κρατικών ομολόγων

ανταγωνισμός – συμπράξεις – τομέας των ευρωπαϊκών κρατικών ομολόγων – απόφαση με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ – συντονισμός των τιμών και των δραστηριοτήτων διαπραγμάτευσης ομολόγων – ανταλλαγές εμπορικά ευαίσθητων πληροφοριών – διαρκής και ενιαία παράβαση – περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου – έννομο συμφέρον για τη διαπίστωση των παραβάσεων – υπολογισμός του ύψους του προστίμου – βασικό ποσό – αξία αντικατάστασης για την αξία των πωλήσεων – πλήρης δικαιοδοσία

ΓεΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-441/21, T-449/21, T-453/21, T-455/21, T-456/21 και T-462/21, UBS Group και UBS/Επιτροπή (Obligations d'État européennes), 26.03.2025, Τμήμα πέμπτο (πενταμελές), Πρόεδρος: Σ. Παπασάββας, Εισηγητής: J. Senningsen, ECLI:EU:T:2025:337 – Προσφυγή ακυρώσεως

Το 2015, κατόπιν αίτησης επιείκειας που υπέβαλε η NatWest (πρώην Royal Bank of Scotland), η Επιτροπή κίνησε διαδικασία έρευνας για να εξετάσει την ύπαρξη σύμπραξης στον τομέα των ευρωπαϊκών κρατικών ομολόγων. Τα ευρωπαϊκά κρατικά ομόλογα είναι χρεόγραφα που επιτρέπουν στα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ να αντλούν μετρητά για τη χρηματοδότηση ορισμένων δαπανών ή επενδύσεων, και ιδίως για την αναχρηματοδότηση υφιστάμενου χρέους. Διατίθενται προς πώληση για πρώτη φορά από τον εκδότη τους ή για λογαριασμό του στην πρωτογενή αγορά και στη συνέχεια αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης στη δευτερογενή αγορά. Στη δευτερογενή αγορά, οι τράπεζες επιδιώκουν να αποκομίσουν έσοδα

εκμεταλλευόμενες τη διαφορά μεταξύ της τιμής προσφοράς και της τιμής ζήτησης των ομολόγων.

Από την έρευνά της, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι επτά τράπεζες επενδύσεων – η UBS, η Natixis, η UniCredit, η Nomura, η Bank of America, η Portigon (πρώην WestLB) και η NatWest (πρώην Royal Bank of Scotland) – είχαν συνεργαστεί και είχαν ανταλλάξει πληροφορίες προκειμένου να αποκτήσουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα κατά την έκδοση, τη διάθεση στην αγορά και τη διαπραγμάτευση ευρωπαϊκών κρατικών ομολόγων. Θεωρώντας ότι η εν λόγω συμπεριφορά αποτελούσε μέρος ενός συνολικού σχεδίου με το οποίο επιδιωκόταν αντίθετος προς τον ανταγωνισμό σκοπός, με αντίκτυπο στο σύνολο της αγοράς του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (EOX), η Επιτροπή έκρινε ότι οι τράπεζες αυτές είχαν διαπράξει ενιαία και διαρκή παράβαση του άρθρου 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ. Ως εκ τούτου, επέβαλε πρόστιμα συνολικού ύψους 371 εκατομμυρίων ευρώ. Πρόστιμα επιβλήθηκαν μόνο στις UBS, UniCredit και Nomura. Στις Bank of America και Natixis δεν επιβλήθηκαν πρόστιμα διότι η σχετική εξουσία της Επιτροπής είχε παραγραφεί. Πρόστιμο δεν επιβλήθηκε ούτε στην Portigon, δεδομένου ότι ο καθαρός κύκλος εργασιών της κατά το τελευταίο οικονομικό έτος (βάσει του οποίου προσδιορίζεται το ανώτατο όριο του προστίμου) ήταν αρνητικός.

Οι τράπεζες (πλην της NatWest) άσκησαν προσφυγή ενώπιον του ΓεΔΕΕ για την ακύρωση της απόφασης της Επιτροπής, στο μέτρο που τις αφορά. Η UBS, η UniCredit και η Nomura ζήτησαν επίσης από το ΓεΔΕΕ να μειώσει το ύψος των προστίμων που τους επιβλήθηκαν.

Σε ό,τι αφορά την προβαλλόμενη παραβίαση των δικαιωμάτων υπεράσπισης των προσφευγουσών, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι οι διορθώσεις των πραγματικών περιστατικών και οι τροποποιήσεις που επέφερε η Επιτροπή στην επιστολή πραγματικών περιστατικών προς την Portigon δεν αλλοίωσαν ουσιωδώς τα αποδεικτικά στοιχεία της παράβασης για την οποία κινήθηκε η διαδικασία ούτε οδήγησαν την Επιτροπή σε επέκταση του υλικού, χρονικού ή γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής της παράβασης που καταλογίζεται, μεταξύ άλλων, στην Portigon στην ανακοίνωση των αιτιάσεων. Κατά συνέπεια, καμία από τις διορθώσεις ή τροποποιήσεις που επέφερε η Επιτροπή κατά την υποβολή της επιστολής πραγματικών περιστατικών δεν δικαιολογούσε την αποστολή συμπληρωματικής ανακοίνωσης αιτιάσεων αντί της απλής επιστολής πραγματικών περιστατικών, όπως ισχυρίστηκε η Portigon.

Ως προς την ευθύνη των προσφευγουσών για τη συμπεριφορά των διαπραγματευτών τους, το ΓεΔΕΕ υπενθύμισε ότι ένας υπάλληλος που εκτελεί τα καθήκοντά του για λογαριασμό και υπό την εποπτεία της επιχείρησης στην οποία εργάζεται θεωρείται ότι αποτελεί μέρος της οικονομικής μονάδας που συγκροτεί η εν λόγω επιχείρηση. Επομένως, για να διαπιστωθεί παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης, κάθε ανταγωνιστική συμπεριφορά υπαλλήλου μπορεί να καταλογιστεί στην επιχείρηση στην οποία ανήκει. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή μπορούσε νόμιμα να θεωρήσει την Portigon, την UniCredit και την Nomura υπεύθυνες για τη συμπεριφορά των αντίστοιχων διαπραγματευτών τους. Τούτο δε, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη ότι οι εν λόγω τράπεζες δεν υπέβαλαν καταγγελία ούτε έλαβαν μέτρα κατά των διαπραγματευτών τους, παρά το γεγονός ότι οι τράπεζες αυτές ισχυρίζονται ότι συμμετείχαν στην αντιανταγωνιστική συμπεριφορά εν αγνοία τους.

Σε ό,τι αφορά τους ισχυρισμούς που αμφισβητούν τον χαρακτηρισμό της καταλογιζόμενης στις προσφεύγουσες παράβασης ως διαρκούς και ενιαίας, το ΓεΔΕΕ αρχικά υπενθύμισε ότι μόνον οι συμπεριφορές που εντάσσονται σε ένα «συνολικό σχέδιο», λόγω του ότι επιδιώκουν τον ίδιο αντιανταγωνιστικό σκοπό, μπορούν να χαρακτηριστούν ως ενιαία και διαρκής παράβαση. Όσον αφορά τον ενιαίο χαρακτήρα της παράβασης, διαπιστώθηκε ότι ορθώς η Επιτροπή έκρινε ότι ο αντίθετος προς τον ανταγωνισμό ενιαίος σκοπός τον οποίο επιδίωκαν οι διαπραγματευτές των εμπλεκόμενων τραπεζών ήταν να συνεννοηθούν ή να συντονίσουν τις στρατηγικές τους για την απόκτηση ευρωπαϊκών κρατικών ομολόγων στην πρωτογενή αγορά ή τη διαπραγμάτευσή τους στη δευτερογενή αγορά και την αύξηση των εσόδων τους. Όσον αφορά τον διαρκή χαρακτήρα της παράβασης, το ΓεΔΕΕ επικύρωσε το συμπέρασμα της Επιτροπής ότι η ενιαία παράβαση ήταν συνεχής μεταξύ του Ιανουαρίου 2007 και του Νοεμβρίου 2011. Αν και ήταν δυνατό να διαπιστωθούν κενά μεταξύ των εκδηλώσεων της παράβασης, γεγονός

παραμένει ότι οι διαπραγματευτές συνέχιζαν τακτικά τις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συζητήσεις τους.

Όσον αφορά τον καταλογισμό της ενιαίας και διαρκούς παράβασης στις προσφεύγουσες, το ΓεΔΕΕ υπενθύμισε ότι ο καταλογισμός σε μια επιχείρηση της ευθύνης για την ενιαία και διαρκή παράβαση στο σύνολό της πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα δύο στοιχείων: πρώτον, της εκ προθέσεως συμβολής της εν λόγω επιχείρησης στους κοινούς σκοπούς τους οποίους επιδίωκε το σύνολο των συμμετεχόντων και, δεύτερον, της γνώσης των παραβατικών συμπεριφορών τις οποίες σχεδίαζαν ή ανέπτυσαν άλλες επιχειρήσεις επιδιώκοντας τους ίδιους σκοπούς ή του γεγονότος ότι μπορούσε ευλόγως να τις προβλέψει και αποδεχόταν τον σχετικό κίνδυνο. Κατόπιν των διευκρινίσεων αυτών, το ΓεΔΕΕ απέρριψε τους ισχυρισμούς των προσφευγουσών, με τους οποίους αμφισβητούσαν την εκ προθέσεως συμβολή τους στο συνολικό σχέδιο. Επιπλέον, απέρριψε συνολικά τους ισχυρισμούς, ότι οι ίδιες αγνοούσαν τις επίμαχες παράνομες συμπεριφορές που ανέπτυσαν ή σχεδίαζαν οι λοιπές εμπλεκόμενες τράπεζες ή ότι δεν μπορούσαν ευλόγως να τις προβλέψουν. Κατόπιν όλων αυτών, το ΓεΔΕΕ απέρριψε στο σύνολό του τον λόγο ακύρωσης με τον οποίο προβάλλονται σφάλματα ως προς τον χαρακτηρισμό των επίμαχων συμπεριφορών ως «ενιαίας και διαρκούς παράβασης» και ως προς τον καταλογισμό της παράβασης αυτής στις εν λόγω τράπεζες. Ωστόσο, όσον αφορά την έναρξη της συμμετοχής της UniCredit στην ενιαία και διαρκή παράβαση, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η Επιτροπή είχε υποπέσει σε πλάνη κρίνοντας ότι η τράπεζα αυτή είχε συμμετάσχει σε ενιαία και διαρκή παράβαση από τις 9 Σεπτεμβρίου 2011. Όπως διαπιστώθηκε, η αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά άρχισε 17 ημέρες αργότερα από την ημερομηνία που προσδιόρισε η Επιτροπή. Ως εκ τούτου, ο λόγος ακύρωσης της UniCredit έγινε δεκτός μόνον κατά το μέτρο αυτό.

Όσον αφορά τους λόγους ακύρωσης με τους οποίους προβάλλονται σφάλματα ως προς τον χαρακτηρισμό της εν λόγω ενιαίας και διαρκούς παράβασης ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου», το ΓεΔΕΕ αρχικά υπενθύμισε ότι η έννοια του «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου» πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να εφαρμόζεται μόνον σε ορισμένες συμπαιγνιακές πρακτικές μεταξύ επιχειρήσεων οι οποίες είναι, αφ' εαυτών και λαμβανομένων υπόψη του περιεχομένου τους, των σκοπών τους καθώς και του οικονομικού και νομικού πλαισίου εντός του οποίου εντάσσονται, αρκούντως επιβλαβείς για τον ανταγωνισμό ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι παρέλκει η εξέταση των αποτελεσμάτων τους. Συναφώς, από τη νομολογία προκύπτει ότι η εκτίμηση του βαθμού βλάβης μιας ενιαίας και διαρκούς παράβασης πρέπει να γίνεται με βάση τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά της παράβασης αυτής και χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η ιδιαίτερη κατάσταση κάθε εμπλεκόμενης επιχείρησης. Επομένως, απορρίφθηκαν οι ισχυρισμοί των προσφευγουσών, οι οποίοι βασιζόνταν στην παραδοχή ότι έπρεπε να ληφθούν υπόψη μόνο οι συζητήσεις που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια συμμετοχής στην παράβαση για να διαπιστωθεί ο αντιανταγωνιστικός σκοπός των εν λόγω περιόδων. Σε ό,τι αφορά τον βαθμό του επιβλαβούς για τον ανταγωνισμό χαρακτήρα που απαιτείται για τον χαρακτηρισμό μιας συμπεριφοράς ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου», το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι η Επιτροπή ορθώς απέδειξε ότι οι συζητήσεις μεταξύ των διαπραγματευτών των εμπλεκόμενων τραπεζών έλαβαν τη μορφή όχι μόνο ανταλλαγών εμπορικά ευαίσθητων πληροφοριών, αλλά και πρακτικών καθορισμού τιμών και κατανομής πελατών τόσο στην πρωτογενή όσο και στη δευτερογενή αγορά των ευρωπαϊκών κρατικών ομολόγων. Δεδομένου ότι οι πρακτικές αυτές είναι ιδιαίτερα επιζήμιες για τον ανταγωνισμό, αποκαλύπτουν δηλαδή έναν ιδιαίτερα υψηλό βαθμό βλάβης του ανταγωνισμού, η Επιτροπή δεν έσφαλε χαρακτηρίζοντάς τες ως «περιορισμό ως εκ του αντικειμένου».

Όσον αφορά το έννομο συμφέρον της Επιτροπής να διαπιστώσει την επίμαχη παράβαση σε σχέση με τις τράπεζες στις οποίες δεν επιβλήθηκε πρόστιμο (Bank of America και Natixis), το ΓεΔΕΕ επισήμανε, μεταξύ άλλων, ότι η διαπίστωση της επίμαχης παράβασης σε σχέση με τις εν λόγω δύο τράπεζες ήταν σχετική για να αποδειχθεί η συχνότητα των συμπαιγνιακών συζητήσεων μεταξύ των διαπραγματευτών κάθε τράπεζας, η φύση των σχέσεών τους και ο συνεχής χαρακτήρας της παράβασης. Επομένως, πρέπει να απορριφθεί ο ισχυρισμός τους, ότι η αναφορά τους στην προσβαλλόμενη απόφαση δεν συνέβαλε ουσιαστικά στην απόδειξη της

επίμαχης παράβασης ή στην εξακρίβωση της έκτασης της παράνομης συμπεριφοράς. Τούτο, μάλιστα, δεδομένου ότι η συμπεριφορά των εν λόγω τραπεζών ήταν ιδιαίτερα σοβαρή, λαμβανομένων υπόψη του τομέα στον οποίο δραστηριοποιούνται και του πλαισίου της χρηματοπιστωτικής κρίσης εντός του οποίου έλαβε χώρα η συμπεριφορά αυτή.

Τέλος, όσον αφορά τους λόγους ακύρωσης με τους οποίους προβάλλονται σφάλματα ως προς τον καθορισμό του ποσού των προστίμων που επιβλήθηκαν, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη κατά τον καθορισμό ενός από τα στοιχεία του προστίμου στην περίπτωση της Nomura, αρνούμενη να χρησιμοποιήσει τα ακριβή δεδομένα που της είχε παράσχει η εν λόγω τράπεζα.

Με βάση όλα τα παραπάνω, το ΓεΔΕΕ απέρριψε τις προσφυγές της Natixis, της Bank of America, της Portigon και της UBS στο σύνολό τους. Αντίθετα, ακύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση όσον αφορά την UniCredit, στο μέτρο που διαπίστωνε ότι η εν λόγω τράπεζα συμμετείχε στην επίμαχη παράβαση από τις 9 Σεπτεμβρίου έως τις 28 Νοεμβρίου 2011 και όχι από τις 26 Σεπτεμβρίου έως τις 28 Νοεμβρίου 2011. Ως εκ τούτου, το ύψος του προστίμου που είχε επιβληθεί σε βάρος της UniCredit μειώθηκε ελαφρώς. Το ΓεΔΕΕ ακύρωσε επίσης την προσβαλλόμενη απόφαση όσον αφορά την Nomura, στο μέτρο που το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στην εν λόγω τράπεζα είχε υπολογιστεί βάσει ανακριβών στοιχείων. Δεδομένου ότι η χρήση των ακριβών στοιχείων που παρέσχε η Nomura οδηγεί σε μείωση του συντελεστή αναπροσαρμογής που εφαρμόστηκε, το ΓεΔΕΕ μείωσε ελαφρώς το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στην εν λόγω τράπεζα.

Το ΓεΔΕΕ απορρίπτει την προσφυγή της Symrise AG κατά της απόφασης C(2023) 1103 final της Επιτροπής με την οποία διατάσσεται η διεξαγωγή επιτόπιου ελέγχου στην Symrise AG και σε όλες τις άμεσα ή έμμεσα ελεγχόμενες από αυτήν θυγατρικές της δυνάμει του άρθρου 20 παρ. 4 του Κανονισμού (ΕΚ) 1/2003

ανταγωνισμός – συμφωνίες, αποφάσεις και συντονισμένες πρακτικές – διοικητική διαδικασία – απόφαση με την οποία διατάσσεται η διεξαγωγή επιτόπιου ελέγχου – άρθρο 20 παρ. 4 του Κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 – αντικείμενο και σκοπός του επιτόπιου ελέγχου – υποχρέωση αιτιολογίας – επαρκώς σοβαρές ενδείξεις – προστασία της ιδιωτικής ζωής

ΓεΔΕΕ T-263/23, Symrise/Επιτροπή, 30.04.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: R. Mastroianni, Εισηγητής: T. Tóth, ECLI:EU:T:2025:417 – Προσφυγή ακυρώσεως

Η Symrise AG, με έδρα στο Holzminden (Γερμανία), δραστηριοποιείται, μεταξύ άλλων, στον τομέα της παραγωγής και πώλησης αρωμάτων και συστατικών αρωμάτων στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ), καθώς και παγκοσμίως. Σε γνώση της Επιτροπής περιήλθαν πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες ορισμένοι κατασκευαστές αρωμάτων είχαν συνάψει συμφωνίες ή είχαν εμπλακεί σε εναρμονισμένες πρακτικές με σκοπό την ανταλλαγή ευαίσθητων επιχειρηματικών πληροφοριών και τον συντονισμό της επιχειρηματικής τους συμπεριφοράς και της εμπορικής τους στρατηγικής όσον αφορά την προμήθεια αρωμάτων και συστατικών αρωμάτων σε πελάτες και ανταγωνιστές, τουλάχιστον στον ΕΟΧ. Ως εκ τούτου, με την απόφαση C(2023) 1103 final της Επιτροπής, της 10ης Φεβρουαρίου 2023, διατάχθηκε η διεξαγωγή επιτόπιου ελέγχου στην Symrise AG και σε όλες τις άμεσα ή έμμεσα ελεγχόμενες από αυτήν θυγατρικές της δυνάμει του άρθρου 20 παρ. 4 του Κανονισμού (ΕΚ) 1/2003¹, σχετικά με πιθανή συμμετοχή τους σε αντανταγωνιστικές συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές που παραβιάζουν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ. Με προσφυγή που άσκησε δυνάμει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ ενώπιον του ΓεΔΕΕ, η Symrise AG ζήτησε την ακύρωση της εν λόγω απόφασης.

Προς στήριξη της προσφυγής της, η Symrise AG προέβαλε δύο λόγους: α) προσβολή του θεμελιώδους δικαιώματός της επί του απαραβίαστου των ιδιωτικών εγκαταστάσεών της και

¹. Κανονισμός (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της Συνθήκης (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1).

της ιδιωτικής σφαίρας της, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, και β) παράβαση του άρθρου 20 παρ. 4 του Κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 και της υποχρέωσης αιτιολογίας την οποία υπέχει η Επιτροπή κατά το άρθρο 296, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

Σε ό,τι αφορά τον δεύτερο λόγο ακύρωσης, ο οποίος εξετάστηκε πρώτος, η προσφεύγουσα υποστήριξε ότι η απόφαση C(2023) 1103 final παραβιάζει την υποχρέωση της Επιτροπής να διευκρινίζει σαφώς και επακριβώς το αντικείμενο του επιτόπιου ελέγχου. Η υποχρέωση αυτή απορρέει, κατά την άποψή της, από το άρθρο 20 παρ. 4 του Κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 σε συνδ. με το καθήκον της Επιτροπής να αιτιολογεί τις αποφάσεις της. Όπως ισχυρίστηκε ειδικότερα η προσφεύγουσα, η απόφαση της Επιτροπής ήταν διατυπωμένη με τέτοιο τρόπο που δεν της επέτρεπε να κατανοήσει τον σκοπό της επιτόπιας έρευνας, και, συνεπώς, να ασκήσει τα δικαιώματά της άμυνας.

Προκαταρκτικά, το ΓεΔΕΕ υπενθύμισε ότι η επιβαλλόμενη από το άρθρο 296 ΣΛΕΕ αιτιολόγηση των πράξεων των θεσμικών οργάνων της Ένωσης πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στη φύση της οικείας πράξης και ότι από την αιτιολογία αυτή πρέπει να προκύπτει με σαφήνεια και χωρίς αμφιβολία η συλλογιστική του οργάνου που εξέδωσε την πράξη, ώστε οι μεν ενδιαφερόμενοι να γνωρίζουν τους λόγους για τους οποίους δικαιολογείται η λήψη του σχετικού μέτρου, το δε αρμόδιο δικαστήριο να μπορεί να ασκήσει έλεγχο νομιμότητας. Κατά πάγια νομολογία, η υποχρέωση αιτιολόγησης πρέπει να αξιολογείται αναλόγως των περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης, ιδίως του περιεχομένου της οικείας πράξης, της φύσης των προβαλλόμενων λόγων και του συμφέροντος που έχουν ενδεχομένως στην παροχή διευκρινίσεων οι αποδέκτες της πράξης. Δεν απαιτείται, πάντως, να διασαφηνίζονται όλα τα πραγματικά και νομικά στοιχεία.

Εν προκειμένω, το ΓεΔΕΕ παρατηρεί ότι πρέπει να ληφθεί υπόψη το νομικό πλαίσιο που διέπει τις επιθεωρήσεις της Επιτροπής σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1/2003. Ειδικότερα, το άρθρο 4 και το άρθρο 20 παρ. 1 του Κανονισμού αυτού αναθέτουν στην Επιτροπή εξουσίες επιθεώρησης για λόγους που συνδέονται με την προστασία της εσωτερικής αγοράς από στρεβλώσεις του ανταγωνισμού. Από το άρθρο 20 παρ. 4 του Κανονισμού προκύπτει ότι η απόφαση της Επιτροπής, με την οποία διατάσσεται η διενέργεια επιτόπιου ελέγχου, πρέπει να αναφέρει, μεταξύ άλλων, το αντικείμενο και τον σκοπό του ελέγχου. Αυτή η υποχρέωση παράθεσης ειδικής αιτιολογίας αποτελεί, όπως έχει διευκρινίσει η νομολογία, θεμελιώδη επιταγή όχι μόνο για να καταδειχθεί ότι η επικείμενη παρέμβαση εντός των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων είναι δικαιολογημένη, αλλά και για να παρασχεθεί στις επιχειρήσεις αυτές η δυνατότητα να κατανοήσουν την έκταση της υποχρέωσής τους προς συνεργασία και να προασπίσουν παράλληλα τα δικαιώματά τους άμυνας. Η Επιτροπή είναι βέβαια υποχρεωμένη να προσδιορίζει με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια το αντικείμενο του ελέγχου της και τα στοιχεία που θα αφορούν οι εξακριβώσεις, ωστόσο, όπως παγίως γίνεται δεκτό, δεν οφείλει να ανακοινώνει στον αποδέκτη της απόφασης όλα τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή της σχετικά με τις εικαζόμενες παραβάσεις ούτε να προβαίνει σε επακριβή νομικό χαρακτηρισμό των παραβάσεων αυτών. Προϋποτίθεται, πάντως, ότι η απόφαση διενέργειας ελέγχου αναφέρει τα ουσιώδη στοιχεία της εικαζόμενης παράβασης.

Κατόπιν των ανωτέρω προκαταρκτικών διευκρινίσεων, το ΓεΔΕΕ εξέτασε το πρώτο σκέλος του δεύτερου λόγου ακύρωσης, το οποίο αφορά έλλειψη ακριβούς προσδιορισμού του αντικειμένου και του σκοπού του επιτόπιου ελέγχου της Επιτροπής. Στο πλαίσιο αυτό, παρατήρησε ότι, από την απόφαση διενέργειας ελέγχου, προέκυπτε σαφώς: α) η επίμαχη αγορά, β) η φύση των εικαζόμενων περιορισμών του ανταγωνισμού, γ) το είδος των εξουσιών που είχαν ανατεθεί στους ελεγκτές. Επιπλέον, κατά το ΓεΔΕΕ, μολονότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν προσδιόριζε ρητά τον εικαζόμενο βαθμό συμμετοχής της προσφεύγουσας στην υπό διερεύνηση παράβαση, από διάφορα άλλα στοιχεία της απόφασης η προσφεύγουσα ήταν σε θέση να κατανοήσει πλήρως τους λόγους για τους οποίους θεωρήθηκε ύποπτη συμμετοχής. Τέλος, η απόφαση όριζε γεωγραφικά τη σχετική αγορά και οριοθετούσε χρονικά την εικαζόμενη παράβαση. Με βάση τα παραπάνω, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι στην απόφαση της Επιτροπής αναφέρονταν επαρκή στοιχεία που επέτρεπαν στην προσφεύγουσα να γνωρίζει το

αντικείμενο και τον σκοπό του ελέγχου στον οποίο υποβλήθηκε. Ως εκ τούτου, το πρώτο σκέλος του δεύτερου λόγου ακύρωσης απορρίφθηκε.

Ακολούθως, εξετάστηκε το δεύτερο σκέλος του δεύτερου λόγου ακύρωσης, το οποίο αφορά έλλειψη σαφούς και ακριβούς αιτιολογίας. Συναφώς, υπενθυμίστηκε ότι η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη να προβεί στον ακριβή νομικό χαρακτηρισμό των υπό διερεύνηση παραβάσεων. Εξάλλου, δεν διαθέτει ακόμη ακριβή στοιχεία για να προβεί σε εξειδικευμένη νομική αξιολόγηση, αλλά πρέπει προηγουμένως να ελέγξει την ορθότητα των υπονοιών της και να διερευνήσει την έκταση των γεγονότων. Κατόπιν αυτών των διαπιστώσεων, το ΓεΔΕΕ απέρριψε και το δεύτερο σκέλος αυτού του λόγου.

Συνεπώς, ο δεύτερος λόγος ακύρωσης απορρίφθηκε στο σύνολό του.

Στη συνέχεια, εξετάστηκε το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου ακύρωσης με το οποίο προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση της Επιτροπής ήταν αυθαίρετη. Η προσφεύγουσα υποστήριξε κατ' ουσίαν ότι η Επιτροπή δεν διέθετε επαρκώς σοβαρές ενδείξεις που δικαιολογούσαν τη διενέργεια επιτόπιου ελέγχου στις εγκαταστάσεις της, ενώ και ο τρόπος διεξαγωγής του ελέγχου ήταν ιδιαίτερα επιφανειακός. Συναφώς, το ΓεΔΕΕ υπενθύμισε ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία, η απόφαση ελέγχου πρέπει να αποσκοπεί στη συλλογή των αναγκαίων στοιχείων τεκμηρίωσης για την εξακρίβωση του υποστατού και της έκτασης ορισμένης πραγματικής και νομικής κατάστασης, για την οποία η Επιτροπή διαθέτει ήδη πληροφορίες οι οποίες αποτελούν αρκούντως σοβαρές ενδείξεις που να δικαιολογούν υπόνοιες ότι συντρέχει παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού. Με άλλα λόγια, η ύπαρξη αρκούντως σοβαρών ενδείξεων που να δικαιολογούν υπόνοιες ότι συντρέχει παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορεί η Επιτροπή να ασκήσει έλεγχο δυνάμει του άρθρου 20 παρ. 4 του Κανονισμού (ΕΚ) 1/2003. Εν προκειμένω, από έγγραφα και καταθέσεις διαπιστώθηκε ότι η Επιτροπή διέθετε επαρκώς συγκεκριμένα και σαφή στοιχεία που της επέτρεπαν να έχει υπόνοιες ότι οι τέσσερις μεγαλύτεροι κατασκευαστές αρωμάτων, μεταξύ των οποίων η προσφεύγουσα: ευθυγράμμισαν, επέβαλαν και υπερασπίστηκαν τη βιομηχανική τους πολιτική εις βάρος των άλλων ανταγωνιστών τους μέσω της International Fragrance Association, αντάλλασσαν, κατά τη διάρκεια ή επ' ευκαιρία των συνεδριάσεων της International Fragrance Association, ευαίσθητες επιχειρηματικές πληροφορίες που αφορούσαν τους εν λόγω ανταγωνιστές, συντόνιζαν την επιχειρηματική τους συμπεριφορά έναντι των πελατών τους και, τέλος, ήταν σε θέση να συντονίζουν τη στρατηγική τους συμπεριφορά όσον αφορά τις προσφορές. Συνεπώς, το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου ακύρωσης απορρίφθηκε.

Με το δεύτερο σκέλος αυτού του λόγου ακύρωσης προβάλλεται δυσανάλογη παρέμβαση της Επιτροπής στο δικαίωμα της προσφεύγουσας στην ιδιωτική σφαίρα. Εν προκειμένω, οι ισχυρισμοί της προσφεύγουσας αφορούσαν το χρονικό πεδίο εφαρμογής της απόφασης περί διενέργειας ελέγχου και, ιδίως, το γεγονός ότι στην απόφαση δεν ορίζεται η ημερομηνία περάτωσης του ελέγχου. Συναφώς, υπενθυμίστηκε ότι, αν στην απόφαση ορίζεται η ημερομηνία από την οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί ο έλεγχος, χωρίς όμως να ορίζεται η ημερομηνία περάτωσής του, τούτο δεν σημαίνει ότι ο έλεγχος μπορεί να διαρκέσει επ' αόριστον. Εξάλλου, η Επιτροπή υποχρεούται να τηρεί εύλογη προθεσμία, σύμφωνα με το άρθρο 41 παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Εν προκειμένω, ο επιτόπιος έλεγχος της Επιτροπής διήρκεσε μόνο τρεις ημέρες. Επιπλέον, δεν αποδείχθηκε ότι η εξέταση των δεδομένων στις εγκαταστάσεις της Επιτροπής και, στη συνέχεια, στις εγκαταστάσεις του δικηγόρου της προσφεύγουσας συνιστούσε δυσανάλογη παρέμβαση στο δικαίωμα στην ιδιωτική σφαίρα. Επομένως, και το δεύτερο σκέλος αυτού του λόγου απορρίφθηκε.

Τέλος, με το τρίτο σκέλος προβάλλεται δυσανάλογη παρέμβαση στο δικαίωμα στην ιδιωτική σφαίρα της προσφεύγουσας λόγω της διενέργειας επιτόπιου ελέγχου αντί της αποστολής αιτήματος παροχής πληροφοριών. Η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε, ειδικότερα, ότι η Επιτροπή θα μπορούσε να διερευνήσει οποιαδήποτε φερόμενη αντιανταγωνιστική πρακτική ή συμφωνία αποστέλλοντάς της αίτημα παροχής πληροφοριών. Στο πλαίσιο αυτό, υποστήριξε ότι η διενέργεια επιτόπιου ελέγχου συνιστούσε δυσανάλογη παρέμβαση στο θεμελιώδες δικαίωμα

της επί του απαραβίαστου των ιδιωτικών εγκαταστάσεων της και της ιδιωτικής της σφαίρας. Το σκέλος αυτό απορρίφθηκε ως απαράδεκτο, διότι ήταν εκπρόθεσμο.

Συνεπώς, ο πρώτος λόγος ακύρωσης απορρίφθηκε στο σύνολό του.

Με βάση όλα τα παραπάνω, η προσφυγή ακύρωσης απορρίφθηκε στο σύνολό της.

Το άρθρο 4, στοιχείο β', σημείο i, του Κανονισμού (ΕΕ) 330/2010 έχει την έννοια ότι: α) όταν ένας προμηθευτής έχει παραχωρήσει αποκλειστική περιοχή σε έναν από τους αγοραστές του, η διαπίστωση και μόνον ότι οι άλλοι αγοραστές του προμηθευτή αυτού δεν προβαίνουν σε ενεργητικές πωλήσεις στη συγκεκριμένη περιοχή δεν αρκεί για να αποδειχθεί η ύπαρξη συμφωνίας μεταξύ του εν λόγω προμηθευτή και των άλλων αυτών αγοραστών σχετικής με την απαγόρευση ενεργητικών πωλήσεων στην εν λόγω περιοχή, και β) το ευεργέτημα της εξαίρεσης που προβλέπει η διάταξη αυτή χορηγείται για την περίοδο για την οποία αποδεικνύεται ότι υφίσταται συναίνεση των αγοραστών ενός προμηθευτή σε πρόσκληση του τελευταίου να μην πραγματοποιούν ενεργητικές πωλήσεις στην αποκλειστική περιοχή που έχει παραχωρηθεί σε άλλον αγοραστή.

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – συμπράξεις – απαγόρευση – κάθετες συμφωνίες – άρθρο 101 παρ. 3 ΣΛΕΕ – Κανονισμός (ΕΕ) 330/2010 – απαλλαγή κατά κατηγορία – άρθρο 4, στοιχείο β', σημείο i – περιορισμός ιδιαίτερης σοβαρότητας που οδηγεί στην άρση του ευεργετήματος της εν λόγω απαλλαγής – εξαίρεση – συμφωνίες αποκλειστικής διανομής – περιορισμός των ενεργητικών πωλήσεων σε αποκλειστική περιοχή – έννοια της «συμφωνίας» – σύμπτωση των βουλήσεων του προμηθευτή και των αγοραστών του – απόδειξη – αποκλειστική περιοχή που έχει παραχωρηθεί σε αγοραστή – απουσία ενεργητικών πωλήσεων από άλλους αγοραστές στην περιοχή αυτή

ΔΕΕ C-581/23, Beever's Kaas, 08.05.2025, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος (Εισηγήτρια): K. Jürimäe, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2025:323 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Beever's Kaas BV και, αφετέρου, των Albert Heijn België NV, Koninklijke Ahold Delhaize NV, Albert Heijn BV και Ahold België BV (στο εξής, από κοινού: εταιρείες Albert Heijn) σχετικά με την εκ μέρους των τελευταίων παράβαση της συμφωνίας αποκλειστικής διανομής μεταξύ της Beever's Kaas και της B.A. Coöperatieve Zuivelonderneming Cono (στο εξής: Cono) για τη διανομή του τυριού Beemster στο Βέλγιο και στο Λουξεμβούργο.

Η Beever's Kaas είναι ο αποκλειστικός διανομέας του τυριού Beemster στο Βέλγιο, το οποίο προμηθεύεται από την ολλανδική εταιρεία Cono. Την 1η Ιανουαρίου 1993, οι δύο πλευρές υπέγραψαν συμφωνία αποκλειστικής διανομής.

Οι εταιρείες Albert Heijn δραστηριοποιούνται στον χώρο του λιανικού εμπορίου στο Βέλγιο και στις Κάτω Χώρες και αγοράζουν τυρί Beemster από την Cono για πωλήσεις εκτός Βελγίου και Λουξεμβούργου. Η Beever's Kaas τις κατηγορεί ότι κατέστησαν συνεργοί, ως τρίτοι, σε παράβαση της επίμαχης συμφωνίας αποκλειστικής διανομής, μεταπωλώντας στο βελγικό έδαφος, ενώ γνώριζαν την ύπαρξη της σύμβασης αποκλειστικής διανομής. Αντίθετα, οι Albert Heijn υποστηρίζουν ότι δεν μπορεί να τους επιβληθεί απαγόρευση μεταπωλήσεων και ότι η συμφωνία δεν πληροί τις αυστηρές προϋποθέσεις του δικαίου ανταγωνισμού ώστε να δικαιολογεί τέτοιον περιορισμό.

Με απόφαση της 9ης Ιουλίου 2021, το δικαστήριο επιχειρήσεων της Αμβέρσας απέρριψε την αγωγή της Beever's Kaas ως αβάσιμη, κρίνοντας ότι δεν απαγορεύεται στις επιχειρήσεις να προμηθεύονται τα προϊόντα τους από την Cono και να πωλούν στο Βέλγιο, αφού η σύμβαση απλώς περιορίζει την ίδια την Cono από το να πωλεί απευθείας σε Βέλγους διανομείς. Επομένως, η Beever's Kaas δεν απολαύει καμίας συμβατικής προστασίας στην αποκλειστική περιοχή της στο Βέλγιο έναντι των ενεργητικών πωλήσεων από άλλους αγοραστές.

Η Beever's Kaas άσκησε έφεση ενώπιον του εφετείου Αμβέρσας, όπου τέθηκε το ζήτημα αν η επίμαχη συμφωνία αποκλειστικής διανομής συμβαδίζει με το δίκαιο ανταγωνισμού και ιδίως με τον Κανονισμό 330/2010 σχετικά με την «απαίτηση παράλληλης επιβολής», δηλαδή την

υποχρέωση του προμηθευτή να προστατεύει τον αποκλειστικό διανομέα από ενεργητικές πωλήσεις άλλων αγοραστών στην αποκλειστική περιοχή που έχει παραχωρηθεί στον εν λόγω διανομέα.

Το εφετείο έκρινε ότι η Beever's Kaas απέδειξε ότι οι εταιρείες Albert Heijn αποδέχτηκαν, τουλάχιστον σιωπηρά, την απαγόρευση των ενεργητικών πωλήσεων, αλλά πρέπει να αποδείξει το ίδιο και για όλους τους άλλους πελάτες της Cono. Η βελγική αρχή ανταγωνισμού επισήμανε ότι μπορεί να συναχθεί σιωπηρή συναίνεση όλων των άλλων μεταπωλητών της Cono από το γεγονός και μόνον ότι κανένας άλλος εξ αυτών δεν πουλά επί του παρόντος στο Βέλγιο προϊόντα αγορασθέντα από την Cono – θέση με την οποία συμφωνεί η Beever's Kaas. Ωστόσο, οι εταιρείες Albert Heijn υποστηρίζουν ότι, για να υπάρξει τέτοια συναίνεση, απαιτείται αποδεδειγμένη γνωστοποίηση και δέσμευση όλων των εξουσιοδοτημένων μεταπωλητών από την Cono κατά την ημερομηνία χορήγησης της αποκλειστικότητας.

Υπό τις συνθήκες αυτές, το εφετείο Αμβέρσας αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο δύο προδικαστικά ερωτήματα.

Η Beever's Kaas και η Cono ζήτησαν από το Δικαστήριο, με δικόγραφο που κατέθεσαν τον Φεβρουάριο 2025, να επαναληφθεί η προφορική διαδικασία βάσει του άρθρου 83 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου. Υποστήριξαν ότι, με τις Προτάσεις της, η Γεν. Εισαγγελέας απάντησε σε διαφορετικό ερώτημα από εκείνο που είχε τεθεί από το αιτούν δικαστήριο και στηρίχθηκε σε εσφαλμένα πραγματικά και νομικά στοιχεία. Ωστόσο, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν συντρέχει νέος λόγος που να δικαιολογεί επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, καθώς είχε ήδη επαρκή στοιχεία για να αποφανθεί.

Ως προς το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, ζητήθηκε να διευκρινιστεί αν αρκεί το γεγονός ότι οι λοιποί αγοραστές ενός προμηθευτή δεν πραγματοποιούν ενεργητικές πωλήσεις σε μια αποκλειστική περιοχή, ώστε να θεωρηθεί ότι υπάρχει συμφωνία με τον εν λόγω προμηθευτή για την απαγόρευση ενεργητικών πωλήσεων στη συγκεκριμένη περιοχή. Το Δικαστήριο επισήμανε ότι, σύμφωνα με τον Κανονισμό 330/2010 και το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, η ύπαρξη συμφωνίας που έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό της περιοχής ή της πελατείας ενός αγοραστή απαιτεί κοινή βούληση μεταξύ προμηθευτή και αγοραστών, που μπορεί να προκύπτει είτε ρητά είτε σιωπηρά, όχι όμως από μια αμιγώς μονομερή πολιτική. Ειδικότερα, όσον αφορά τον περιορισμό των ενεργητικών πωλήσεων σε αποκλειστική περιοχή που έχει παραχωρηθεί σε αγοραστή, η απουσία ενεργητικών πωλήσεων δεν αρκεί από μόνη της για να αποδείξει την ύπαρξη «συμφωνίας», κατά την έννοια του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Μπορεί μεν να αποτελεί κρίσιμη ένδειξη, αλλά χρειάζονται επιπλέον στοιχεία, όπως ρητή πρόσκληση του προμηθευτή ή μηχανισμοί ελέγχου και κυρώσεων, για να αποδειχθεί η ύπαρξη ενδεχόμενης σιωπηρής συναίνεσης των άλλων αγοραστών να μην προβαίνουν σε ενεργητικές πωλήσεις σε αποκλειστική περιοχή. Συνεπώς, η απλή διαπίστωση ότι οι αγοραστές δεν πωλούν στην αποκλειστική περιοχή που είχε παραχωρηθεί από την Cono στην Beever's Kaas δεν τεκμηριώνει αφ' εαυτής την ύπαρξη συμφωνίας περί απαγόρευσης ενεργητικών πωλήσεων στη συγκεκριμένη περιοχή.

Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα ζητήθηκε να διευκρινιστεί αν το άρθρο 4, στοιχείο β', σημείο i, του Κανονισμού 330/2010 σημαίνει ότι το ευεργέτημα της εξαίρεσης που προβλέπει η διάταξη αυτή εφαρμόζεται μόνο για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο αποδεικνύεται πως οι αγοραστές συναινούν σε πρόσκληση του προμηθευτή να μην προβαίνουν σε ενεργητικές πωλήσεις στην αποκλειστική περιοχή άλλου αγοραστή.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι η απαγόρευση τέτοιων πωλήσεων εμπίπτει στην εν λόγω διάταξη, εφόσον: α) ο προμηθευτής έχει καλέσει ρητά τους αγοραστές του να απόσχουν από ενεργητικές πωλήσεις στην παραχωρημένη περιοχή, και β) οι αγοραστές έχουν αποδεχθεί την πρόσκληση αυτή.

Επομένως, ο διάδικος που επικαλείται την εξαίρεση του άρθρου 4, στοιχείο β', σημείο i, του Κανονισμού 330/2010 οφείλει να αποδείξει, με αντικειμενικά και επαρκή στοιχεία, ότι τα δύο

αυτά κριτήρια πληρούνται. Στην περίπτωση αυτή, το ευεργέτημα της εξαίρεσης ισχύει μόνο για την περίοδο που υπάρχει αποδεδειγμένη συναίνεση των αγοραστών.

Κρατικές ενισχύσεις

Μη επιλεκτικές φοροαπαλλαγές σε σιδηροδρομικές γραμμές

προδικαστική παραπομπή – ενισχύσεις χορηγούμενες από τα κράτη μέλη – άρθρο 107 παρ. 1 ΣΛΕΕ – έννοια της «κρατικής ενισχύσεως» – επιλεκτικός χαρακτήρας φορολογικού μέτρου – κριτήρια εκτιμήσεως – καθορισμός του πλαισίου αναφοράς – φόρος ακίνητης περιουσίας – απαλλαγή όσον αφορά τα γήπεδα, κτίρια και κατασκευές που αποτελούν μέρος σιδηροδρομικής υποδομής

ΔΕΕ C-453/23, Prezydent Miasta Mielca, 29.04.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: K. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, ECLI:EU:C:2025:285 – Προδικαστική παραπομπή

Με βάση το πολωνικό φορολογικό δίκαιο, εφόσον μία παρακαμπτήρια σιδηροδρομική γραμμή διατεθεί σε άλλον μεταφορέα για τη διενέργεια των μεταφορών, τότε η ίδια η γραμμή και το γήπεδο επί του οποίου ευρίσκεται τυγχάνουν απαλλαγής από τον φόρο ακίνητης περιουσίας. Η εταιρεία Ε., η οποία υπόκειται στον παραπάνω φόρο, υπέβαλε στον αρμόδιο Δήμο Mielec αίτηση, προκειμένου να λάβει την επίμαχη απαλλαγή, ισχυριζόμενη ότι διαθέτει παρακαμπτήρια σιδηροδρομική γραμμή επί γηπέδου ιδιοκτησίας της και ότι της ανήκει μέρος της υποδομής της εν λόγω γραμμής. Ο παραπάνω Δήμος απέρριψε το αίτημά της, με την αιτιολογία ότι η επίμαχη φοροαπαλλαγή αποτελεί παράνομη κρατική ενίσχυση, καθώς δεν είχε κοινοποιηθεί στην Επιτροπή. Το πρωτοβάθμιο διοικητικό δικαστήριο, στο οποίο προσέφυγε η εταιρεία, απέρριψε τους ισχυρισμούς της, υιοθετώντας εν πολλοίς το παραπάνω σκεπτικό του Δήμου. Στη συνέχεια, η Ε. άσκησε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του πολωνικού αναιρετικού διοικητικού δικαστηρίου, το οποίο απέστειλε δύο προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ, ζητώντας να αξιολογηθεί α) εάν η επίμαχη φοροαπαλλαγή αποτελεί κρατική ενίσχυση, και β) σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, εάν υπάρχει υποχρέωση καταβολής από την αναιρεσείουσα του αναλογούντος φόρου, πλέον τόκων. Η υπόθεση παραπέμφθηκε στο τμήμα μείζονος συνθέσεως του ΔΕΕ.

Το ΔΕΕ εξέτασε, αρχικά, το παραδεκτό των ερωτημάτων. Ενώ έκρινε παραδεκτό το πρώτο ερώτημα, εντούτοις παρατήρησε ότι το δεύτερο αφορά τις υποχρεώσεις επιχείρησης που έτυχε της επίμαχης φοροαπαλλαγής στην περίπτωση κατά την οποία ενέχει στοιχεία κρατικής ενίσχυσης, πλην, όμως, η Ε. δεν είχε τύχει της επίμαχης απαλλαγής. Ως εκ τούτου, έχει γενικό ή υποθετικό χαρακτήρα και είναι απαράδεκτο.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι εγείρει ζητήματα επιλεκτικότητας. Αφού επεσήμανε την πάγια νομολογία του επί της επιλεκτικότητας φορολογικών μέτρων, υπενθύμισε την αρχή της φορολογικής αυτονομίας των κρατών μελών. Με εξαίρεση τους τομείς εναρμόνισης, το οικείο κράτος μέλος είναι αυτό που προσδιορίζει τα συστατικά χαρακτηριστικά του φόρου τα οποία καθορίζουν, κατ' αρχήν, το πλαίσιο αναφοράς ή το «κανονικό» φορολογικό καθεστώς βάσει του οποίου πρέπει να αναλυθεί η προϋπόθεση περί επιλεκτικού χαρακτήρα. Ο καθορισμός των συστατικών χαρακτηριστικών του φόρου περιλαμβάνει τη βάση επιβολής του, τη γενεσιουργό αιτία του, καθώς και τις ενδεχόμενες απαλλαγές από αυτόν.

Δεδομένου ότι, κατ' αρχήν, τα συστατικά χαρακτηριστικά του φόρου καθορίζουν το πλαίσιο αναφοράς, μία γενική και αφηρημένη απαλλαγή από έναν άμεσο φόρο, όπως εν προκειμένω, δεν μπορεί κανονικά να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση, διότι, στο μέτρο που τεκμαίρεται ότι η απαλλαγή αυτή είναι συμφυής με το «κανονικό» φορολογικό καθεστώς, δεν μπορεί, κατά κανόνα, να παρέχει επιλεκτικό πλεονέκτημα. Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι η φορολογική αυτονομία στον τομέα της άμεσης φορολογίας συνεπάγεται ότι τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να χρησιμοποιούν φορολογικές κατηγοριοποιήσεις και, ιδίως, φοροαπαλλαγές τις οποίες θεωρούν

ως τις πλέον κατάλληλες για την επίτευξη των σκοπών γενικού συμφέροντος τους οποίους επιδιώκουν, ανεξαρτήτως του εάν οι σκοποί αυτοί έχουν φορολογικό χαρακτήρα ή όχι. Έτσι, στο πλαίσιο της φορολογικής αυτονομίας τους, τα κράτη μέλη μπορούν θεμιτώς να επιδιώκουν, μέσω της άμεσης φορολογίας, εκτός από έναν αμιγώς δημοσιονομικό σκοπό, έναν ή περισσότερους άλλους σκοπούς, οι οποίοι, κατά περίπτωση, συνιστούν από κοινού τον σκοπό του κρίσιμου πλαισίου αναφοράς. Εάν κάθε γενική και αφηρημένη φοροαπαλλαγή υπέκειτο στην άσκηση της διευρυμένης εξουσίας εκτιμήσεως της Επιτροπής, θα υπήρχε κίνδυνος η Επιτροπή να υποκαθιστά συστηματικά την εκτίμηση των κρατών μελών στον τομέα αυτό θίγοντας, ως εκ τούτου, τη φορολογική αυτονομία τους.

Επεξηγώντας την παραπάνω κρίση του, το ΔΕΕ επεσήμανε, αφενός, ότι αυτή δεν θίγει τη δυνατότητα να διαπιστωθεί ότι το ίδιο το πλαίσιο αναφοράς είναι μη συμβατό με το δίκαιο κρατικών ενισχύσεων, δεδομένου ότι διαμορφώθηκε βάσει παραμέτρων που προδήλως εισήγαν διακρίσεις με σκοπό την καταστρατήγηση του δικαίου αυτού. Αφετέρου, κατά παρέκκλιση της παραπάνω κρίσης, μία γενική και αφηρημένη απαλλαγή από τον άμεσο φόρο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στο «κανονικό» φορολογικό καθεστώς, όταν οι προϋποθέσεις που θέτει η σχετική ρύθμιση για τη χορήγηση της απαλλαγής αφορούν, από νομικής ή πραγματικής απόψεως, ένα ή περισσότερα ειδικά χαρακτηριστικά μίας και μοναδικής κατηγορίας επιχειρήσεων που μπορούν να τύχουν της απαλλαγής αυτής. Τα χαρακτηριστικά αυτά συνδέονται άρρηκτα με τη φύση των εν λόγω επιχειρήσεων ή των δραστηριοτήτων τους. Συνεπώς, δημιουργείται, κατ' αυτόν τον τρόπο, μια συνεκτική κατηγορία επιχειρήσεων.

Το γεγονός ότι μόνον μία τέτοια συνεκτική κατηγορία επιχειρήσεων μπορεί να τύχει φοροαπαλλαγής μπορεί να σημαίνει ότι η απαλλαγή εισάγει διακρίσεις και θίγει τον ανταγωνισμό, μολοντί το ίδιο το πλαίσιο αναφοράς δεν διαμορφώθηκε βάσει παραμέτρων οι οποίες εισάγουν προδήλως δυσμενείς διακρίσεις. Τούτο ισχύει, μεταξύ άλλων, στην περίπτωση γενικών και αφηρημένων απαλλαγών οι οποίες χορηγούνται, από νομικής ή πραγματικής απόψεως, αποκλειστικώς στις επιχειρήσεις που διαθέτουν ορισμένη κεφαλαιακή διάρθρωση, που δραστηριοποιούνται σε έναν συγκεκριμένο γεωγραφικό ή οικονομικό τομέα, που είναι μικρές σε μέγεθος ή, αντιθέτως, διαθέτουν σημαντικούς χρηματοοικονομικούς πόρους ή που δεν απασχολούν προσωπικό στην εθνική επικράτεια. Αντιθέτως, όταν οι προϋποθέσεις τις οποίες προβλέπει ένα καθεστώς φοροαπαλλαγών δεν αφορούν, από νομικής ή πραγματικής απόψεως, ειδικά χαρακτηριστικά της μοναδικής κατηγορίας επιχειρήσεων που μπορούν να υπαχθούν σε αυτό, συνδεδεμένα άρρηκτα με τη φύση των εν λόγω επιχειρήσεων ή των δραστηριοτήτων τους, το εν λόγω καθεστώς εντάσσεται στο «κανονικό» φορολογικό καθεστώς, καθώς οι προϋποθέσεις χορήγησης μιας τέτοιας φοροαπαλλαγής είναι ουδέτερες από την άποψη του ανταγωνισμού. Το δε γεγονός ότι ορισμένες επιχειρήσεις πληρούν τις προϋποθέσεις αυτές, ενώ άλλες δεν τις πληρούν, συνιστά περίσταση η οποία δεν είναι κρίσιμη υπό το πρίσμα των κανόνων κρατικών ενισχύσεων.

Συναφώς, το γεγονός ότι μία φοροαπαλλαγή εξαρτάται από την τήρηση ορισμένων προϋποθέσεων συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι η απαλλαγή αυτή χορηγείται μόνο στην κατηγορία επιχειρήσεων που δύνανται να τις πληρούν. Εντούτοις, το γεγονός ότι μόνον οι επιχειρήσεις που πληρούν τις προϋποθέσεις ενός μέτρου μπορούν να υπαχθούν στο μέτρο αυτό δεν μπορεί αφ' εαυτού να προσδώσει στο εν λόγω μέτρο επιλεκτικό χαρακτήρα. Η φοροαπαλλαγή, της οποίας η εφαρμογή εξαρτάται από τα οικονομικά αποτελέσματα των επιχειρήσεων, δεν είναι, αυτή καθ' εαυτήν, επιλεκτική. Το ίδιο ισχύει, κατ' αρχήν, και για τις φοροαπαλλαγές των οποίων η εφαρμογή εξαρτάται, για παράδειγμα, από ορισμένη πολιτική προσλήψεων ή από ορισμένες περιβαλλοντικές ενέργειες. Εξάλλου, το γεγονός ότι μια φοροαπαλλαγή χορηγείται ανεξαρτήτως του αν οι υποκείμενοι στον φόρο, με τον οποίο αυτή συνδέεται, ασκούν οικονομική δραστηριότητα συνιστά ένδειξη του ότι η απαλλαγή αυτή εμπίπτει στο πλαίσιο αναφοράς.

Περαιτέρω, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι μία γενική και αφηρημένη απαλλαγή από έναν άμεσο φόρο δεν καθίσταται αυτομάτως επιλεκτική, ακόμη και όταν πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν εμπίπτει στο πλαίσιο αναφοράς, διότι, σε μια τέτοια περίπτωση, πρέπει να εξακριβωθεί εάν οι

επιχειρήσεις που τυγχάνουν της απαλλαγής αυτής βρίσκονται, υπό το πρίσμα του σκοπού που επιδιώκεται με το εν λόγω πλαίσιο αναφοράς, σε πραγματική και νομική κατάσταση συγκρίσιμη με εκείνη των επιχειρήσεων που δεν τυγχάνουν της εν λόγω απαλλαγής. Εάν αυτό συμβαίνει, η εν λόγω απαλλαγή θεωρείται επιλεκτική, εκτός αν μπορεί να αποδειχθεί ότι η εντεύθεν απορρέουσα διαφοροποίηση μεταξύ επιχειρήσεων προκύπτει από τη φύση ή την οικονομία του συστήματος στο οποίο εντάσσεται η απαλλαγή.

Εφαρμόζοντας τις παραπάνω αρχές στην υπό κρίση διαφορά, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι το νομικό καθεστώς του πολωνικού φόρου ακίνητης περιουσίας συνιστά, εν προκειμένω, το «κανονικό» φορολογικό καθεστώς και, κατά συνέπεια, το εφαρμοστέο πλαίσιο αναφοράς. Το καθεστώς αυτό αποτελείται από ένα σύστημα κανόνων που έχουν εφαρμογή σε όλες τις οντότητες που έχουν την κυριότητα ή την κατοχή ακινήτων, καθορίζοντας, μεταξύ άλλων, το αντικείμενο και τη βάση επιβολής του φόρου, τους υποκειμένους στον φόρο καθώς και τον φορολογικό συντελεστή. Η επίμαχη φοροαπαλλαγή χορηγείται στα πρόσωπα που υπόκεινται στον φόρο ακίνητης περιουσίας υπό την προϋπόθεση ότι κατέχουν γήπεδο, κτίριο ή κατασκευή που αποτελεί μέρος της σιδηροδρομικής υποδομής η οποία τίθεται στη διάθεση των σιδηροδρομικών μεταφορέων. Η προϋπόθεση αυτή δεν φαίνεται να συνδέεται, από νομικής ή πραγματικής απόψεως, με ένα ή περισσότερα ειδικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που τυγχάνουν της απαλλαγής αυτής, βάσει των οποίων όλες οι εν λόγω επιχειρήσεις θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν σε μια συνεκτική κατηγορία. Αντιθέτως, φαίνεται να μπορεί να χορηγηθεί σε κάθε υποκείμενο στον φόρο ο οποίος κατέχει ένα από τα απαλλασσόμενα περιουσιακά στοιχεία, ανεξαρτήτως του αν ασκεί ή όχι οικονομική δραστηριότητα και, εφόσον ασκεί τέτοια δραστηριότητα, ανεξαρτήτως της φύσεως της δραστηριότητας αυτής. Επομένως, η κατηγορία των δικαιούχων της επίμαχης φοροαπαλλαγής φαίνεται να είναι ένα ανομοιογενές σύνολο, αποτελούμενο τόσο από μη οικονομικούς φορείς όσο και από επιχειρήσεις, οι οποίες, επιπλέον, μπορούν να διαφέρουν κατά πολύ ως προς τη νομική μορφή και το μέγεθος, καθώς επίσης να δραστηριοποιούνται σε πολύ διαφορετικούς τομείς. Συνεπώς, η απαλλαγή φαίνεται να στηρίζεται σε ένα ουδέτερο κριτήριο το οποίο εφαρμόζεται ανεξαρτήτως των τομέων, των οικονομικών δραστηριοτήτων ή της νομικής μορφής των δικαιούχων επιχειρήσεων. Επομένως, η εν λόγω απαλλαγή πρέπει να θεωρηθεί ότι εντάσσεται στο πλαίσιο αναφοράς, με την επιφύλαξη των σχετικών επαληθεύσεων από το αιτούν δικαστήριο.

Το ΔΕΕ πρόσθεσε ότι το εν λόγω πλαίσιο αναφοράς φαίνεται να έχει τη δική του αυτοτελή νομική λογική, με τους δικούς του σκοπούς, και να μην μπορεί να συνδεθεί με ένα συνεκτικό σύνολο κανόνων εκτός του πλαισίου αυτού. Το καθεστώς του φόρου ακίνητης περιουσίας επιδιώκει όχι μόνο δημοσιονομικό σκοπό, αλλά και, μέσω της επίμαχης φοροαπαλλαγής, περιβαλλοντικό σκοπό, ο οποίος συνίσταται στο να ενθαρρύνει τις οικείες επιχειρήσεις να αποκαταστήσουν τις εγκαταλελειμμένες σιδηροδρομικές γραμμές και να χρησιμοποιήσουν τις σιδηροδρομικές μεταφορές οι οποίες δεν συνεπάγονται εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και παρέχουν μεγαλύτερη ασφάλεια από τις οδικές μεταφορές. Δεν προκύπτει ότι το εν λόγω πλαίσιο αναφοράς διαμορφώθηκε βάσει παραμέτρων οι οποίες προδήλως εισάγουν διακρίσεις και οι οποίες αποσκοπούν στην καταστρατήγηση του δικαίου κρατικών ενισχύσεων.

Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι η επίμαχη φοροαπαλλαγή δεν είναι επιλεκτική, με την επιφύλαξη των σχετικών επαληθεύσεων από το αιτούν δικαστήριο.

Κίνητρα για μείωση της πλεονάζουσας παραγωγικής ικανότητας

προδικαστική παραπομπή – ενισχύσεις χορηγούμενες από τα κράτη – έννοια της «ενίσχυσης» – εθνική ρύθμιση προβλέπουσα τη χορήγηση μέτρου υπέρ των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των χυτηρίων χάλυβα σε περίπτωση μερικής ή ολικής παύσης της λειτουργίας των μονάδων παραγωγής τους – χρηματοδοτική συνεισφορά – πλεονέκτημα

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-746/23 και C-747/23, Cividale και Flag, 13.03.2025, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγητής: S. Rodin, Γεν. Εισαγγελέας: Α. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:171 – Προδικαστική παραπομπή

Το 2002, στην Ιταλία, διαπιστώθηκε ότι το ιταλικό σύστημα παραγωγής χυτοσιδήρου και χάλυβα παρουσίαζε πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα και είχε ανάγκη αναδιάρθρωσης. Για τον σκοπό αυτόν, θεσπίστηκαν κίνητρα για προγράμματα υλικής καταστροφής των εγκαταστάσεων και των μηχανημάτων που απαρτίζουν τον κύκλο παραγωγής των σχετικών επιχειρήσεων, ούτως ώστε να παύσει η λειτουργία της οικείας μονάδας παραγωγής. Το ποσό της χρηματοδοτικής συνεισφοράς καθορίστηκε με βάση το υψηλότερο εκ των δύο παρακάτω κριτηρίων: i) «το περιθώριο συνεισφοράς για την κάλυψη των σταθερών εξόδων» και ii) «την υπολειμματική αξία των εγκαταστάσεων που πρέπει να κλείσουν». Το ποσό αυτό αντιστοιχούσε στο: α) 100% της υψηλότερης από τις δύο παραπάνω αξίες, όταν η μείωση της παραγωγικής ικανότητας προέκυπτε από συγχώνευση επιχειρήσεων ή από συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων χυτηρίου, οι οποίες προέβλεπαν, μεταξύ άλλων, πρόσφορη λύση για τα προβλήματα απασχόλησης, ή β) στο 60% της υψηλότερης από τις εν λόγω δύο αξίες, σε περίπτωση απλής μείωσης της παραγωγικής ικανότητας. Σημειώνεται ότι τα κίνητρα αυτά δεν κοινοποιήθηκαν ποτέ στην Επιτροπή.

Το 2004, η Flag, μία εταιρεία που δραστηριοποιείται στον κλάδο και διέθετε εγκατάσταση χυτηρίου, αποτελούμενη από δύο χωριστές μονάδες παραγωγής, συνήψε με τη μητρική της εταιρεία, Cividale, μία συμφωνία της παραπάνω υπό α' περίπτωσης και την υπέβαλε στο ιταλικό Υπουργείο Οικονομικής Ανάπτυξης (MISE) μαζί με αίτηση για τη χορήγηση της παραπάνω χρηματοδοτικής συνεισφοράς. Το 2006, το MISE προσδιόρισε προσωρινά την καταβλητέα συνεισφορά σε ποσό 1.645.000 ευρώ περίπου. Την ίδια χρονιά, η Flag μεταβίβασε τον ως άνω κλάδο δραστηριότητας στην εταιρεία Flag Fonderia Acciaio Marcon Srl, η οποία συστάθηκε με αποκλειστικό σκοπό τη διάλυση της εν λόγω εγκατάστασης και τη διεκπεραίωση των σχετικών ζητημάτων. Το 2013, το MISE ενέκρινε τελικώς την καταβολή στη Flag ποσού μόλις 200.000 ευρώ, κατ' εφαρμογήν του Κανονισμού de minimis, θεωρώντας ότι οποιοδήποτε επιπλέον ποσό θα αποτελούσε παράνομη και μη συμβατή κρατική ενίσχυση.

Οι δύο εταιρείες προσέφυγαν ενώπιον του διοικητικού πρωτοδικείου του Βένετο, το οποίο, όμως, απέρριψε τις προσφυγές τους, με το σκεπτικό ότι, ελλείψει προηγούμενης κοινοποίησης στην Επιτροπή, δεν ήταν δυνατή η χορήγηση της αρχικώς προβλεφθείσας χρηματοδοτικής συνεισφοράς. Οι προσφεύγουσες άσκησαν έφεση ενώπιον του ιταλικού Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο ανέστειλε την εκδίκαση της υπόθεσης και απέστειλε στο ΔΕΕ προδικαστικό ερώτημα, ζητώντας να διευκρινιστεί εάν οι επίμαχες συνεισφορές αποτελούν κρατική ενίσχυση.

Το ΔΕΕ εξέτασε αρχικά τη δυνατότητα του μέτρου να επηρεάσει τον ανταγωνισμό. Παρατήρησε ότι ο επίμαχος τομέας ήταν ανοικτός στον ανταγωνισμό και αποτελούσε αντικείμενο διασυνοριακού εμπορίου κατά τον χρόνο της εφαρμογής του επίμαχου προγράμματος. Επομένως, η καταβολή των επίμαχων χρηματοδοτικών συνεισφορών θα ήταν, κατ' αρχήν, ικανή να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και τον ανταγωνισμό.

Ως προς την ύπαρξη πλεονεκτήματος, το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι είναι, κατ' αρχήν, καθήκον του εθνικού δικαστηρίου να προβεί στη σχετική διαπίστωση, λαμβάνοντας υπόψη του τις ακόλουθες διευκρινίσεις: Πρώτον, από τα στοιχεία που είχε στη διάθεσή του το ΔΕΕ δεν μπορούσε να καταδειχθεί ότι το Ιταλικό Δημόσιο ενεργούσε όπως ένας ιδιώτης επιχειρηματίας. Δεύτερον, οι επίμαχες χρηματοδοτικές συνεισφορές αποσκοπούσαν στην ελάφρυνση, τουλάχιστον εν μέρει, των επιβαρύνσεων που συνδέονται με τη διακοπή της παραγωγής σε τομέα χαρακτηριζόμενο από ορισμένη πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα. Πλην όμως, οι επιβαρύνσεις αυτές αποτελούσαν μέρος των δαπανών που συνήθως βαρύνουν τον προϋπολογισμό μιας επιχείρησης. Τρίτον, μολονότι το ιταλικό δικαστήριο είχε επισημάνει ότι οι χρηματοδοτικές συνεισφορές είναι χαμηλότερες από την εγγενή αξία των μονάδων που αποξηλώνονται, δεδομένου ότι η αξία αυτή πρέπει να υπολογιστεί υπό τις κανονικές συνθήκες της αγοράς, αθροίζομένης της αξίας της επένδυσης την οποία συνιστά η αποξηλωθείσα μονάδα παραγωγής και της αξίας που προκύπτει από την ικανότητα της μονάδας αυτής να παράγει έσοδα, το ΔΕΕ έκρινε ότι δεν νοείται μονάδα παραγωγής να μπορεί να μεταβιβαστεί έναντι τιμήματος που αντανάκλα την εγγενή της αξία, όταν η σχετική αγορά χαρακτηρίζεται, όπως εν προκειμένω, από υπερπαραγωγή. Επομένως, είναι πιθανό οι χρηματοδοτικές συνεισφορές που

καταβάλλονται στο πλαίσιο προγράμματος, σκοπός του οποίου είναι να ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να αποζηλώσουν ορισμένες παραγωγικές μονάδες που λειτουργούν σε αγορά χαρακτηριζόμενη από υπερπαραγωγή, να είναι οικονομικά πιο συμφέρουσες από την ανταπαροχή που θα μπορούσαν να λάβουν οι επιχειρήσεις αυτές, υπό τις ιδιάζουσες συνθήκες μιας τέτοιας αγοράς, για τη διάθεση των εν λόγω μονάδων.

Όσον αφορά το εάν οι οντότητες, στις οποίες μεταβιβάζονται τα προς καταστροφή περιουσιακά στοιχεία, είναι «επιχειρήσεις», το ΔΕΕ παρατήρησε ότι, βάσει του ιταλικού προγράμματος, η αιτούσα επιχείρηση μπορεί απλώς να μεταβιβάσει τον κλάδο δραστηριότητας χυτηρίου σε άλλη νεοσυσταθείσα επιχείρηση, η οποία, αφότου ολοκληρώσει τις πράξεις και τις υποχρεώσεις που άπτονται της υλικής καταστροφής των οικείων εγκαταστάσεων, παύει να ασκεί την επίμαχη δραστηριότητα. Μάλιστα, για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα ακούσε η μεταβίβαση μίας μόνον εκ των μονάδων παραγωγής. Ωστόσο, το ΔΕΕ έκρινε ότι, από τα στοιχεία που του έχουν προσκομιστεί, δεν τεκμηριώνεται ότι οι δικαιούχοι δεν είναι επιχειρήσεις.

Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ απάντησε στο προδικαστικό ερώτημα ότι οι επίμαχες χρηματοδοτικές συνεισφορές παρέχουν πλεονέκτημα ικανό να επηρεάσει το ενδοενοσιακό εμπόριο και τον ανταγωνισμό, υπό την προϋπόθεση ότι αποδεικνύεται, αφενός, ότι η ίδια επιχείρηση δεν θα μπορούσε να αποκομίσει το ίδιο πλεονέκτημα υπό συνθήκες που αντιστοιχούν στις κανονικές συνθήκες της σχετικής αγοράς που χαρακτηρίζεται από πλεόνασμα παραγωγικής ικανότητας και, αφετέρου, ότι υφίσταται κατάσταση πραγματικού ανταγωνισμού στην αγορά αυτή.

Παρέμβαση της Επιτροπής σε εθνικό δικαστήριο

εξωσυμβατική ευθύνη – κρατικές ενισχύσεις – παρέμβαση της Επιτροπής ως amicus curiae ενώπιον εθνικού δικαστηρίου – παράνομος χαρακτήρας της προσαπτόμενης στο θεσμικό όργανο της Ένωσης συμπεριφοράς – ένσταση ελλείψεως νομιμότητας – κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου που απονέμει δικαιώματα σε ιδιώτες – άρθρο 29 παρ. 2 του Κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 – αρχή της διάκρισης των εξουσιών, αρχή της ανεξαρτησίας των εθνικών δικαστηρίων, αρχή του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής, αρχή της αμεροληψίας και αρχή της ουδετερότητας

ΓεΔΕΕ T-350/23, Kargins/Επιτροπή, 19.03.2025, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: Α. Μαρκουλλή, Εισηγητρια: V. Tomljenović, ECLI:EU:T:2025:312 – Αγωγή αποζημιώσεως

Το 2008, ο κ. Rems Kargins κατέστη δικαιούχος μίας τραπεζικής κατάθεσης που είχε γίνει στην τράπεζα Parex banka για περίοδο επτά ετών με ετήσιο επιτόκιο 12% επί του κατατεθειμένου ποσού. Η κατάθεση είχε συμφωνηθεί ότι θα χρησιμοποιούνταν από την εν λόγω τράπεζα ως κεφάλαιο μειωμένης εξασφάλισης. Λόγω της τραπεζικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008, η Λετονία κατήρτησε ένα σχέδιο αναδιάρθρωσης της Parex banka, το οποίο προέβλεπε τη διάσπαση των περιουσιακών στοιχείων και των δραστηριοτήτων της, προκειμένου να δημιουργηθούν δύο νέες τράπεζες: η «καλή τράπεζα», η οποία θα πωλούνταν τελικά σε ιδιώτη επενδυτή, και η «κακή τράπεζα» (Reverta), η οποία θα παρέμενε στην ιδιοκτησία του Λετονικού Δημοσίου και στην οποία θα ανήκε μέρος των μη βασικών και μη εξυπηρετούμενων περιουσιακών στοιχείων της πρώην τράπεζας. Η Επιτροπή ενέκρινε το σχέδιο βάσει των Κατευθυντηρίων Γραμμών 2004 για τη διάρθρωση και αναδιάρθρωση (SA.28561/2011 & SA.36612/2014). Μετά τη διάσπαση της Parex banka, η κατάθεση του κ. Kargins μεταβιβάστηκε στη Reverta, η οποία συνέχισε να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της, καταβάλλοντάς του τακτικά τόκους. Το 2012, ο κ. Kargins άσκησε αστική αγωγή κατά της Reverta, ζητώντας να του καταβληθεί το ποσό της κατάθεσης. Οι ισχυρισμοί του έγιναν δεκτοί τόσο σε πρώτο όσο και σε δεύτερο βαθμό αστικής δικαιοδοσίας. Το 2016, όμως, η Reverta άσκησε αίτηση αναιρέσεως και, στο πλαίσιο της αναιρετικής δίκης, το λετονικό Υπουργείο Οικονομικών ενημέρωσε την Επιτροπή πως η επίμαχη υπόθεση θα μπορούσε να είναι δυνητικά αντίθετη προς τις παραπάνω εγκριτικές αποφάσεις της και την κάλεσε να παρέμβει ως *amicus curiae* δυνάμει του άρθρου 29 (2) του Κανονισμού 2015/1589. Πράγματι, η Επιτροπή άσκησε παρέμβαση και υπέβαλε παρατηρήσεις ως *amicus curiae*

ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Λετονίας, το οποίο εν τέλει έκανε δεκτή την αναίρεση της Reverta. Κατόπιν τούτων, ο κ. Kargings άσκησε την παρούσα αγωγή αποζημιώσεως κατά της Επιτροπής, ισχυριζόμενος ότι παρανόμως είχε παρέμβει στην εθνική αναιρετική διαδικασία.

Το ΓεΔΕΕ σημείωσε αρχικά ότι, στο μέτρο που τόσο η Επιτροπή όσο και τα εθνικά δικαστήρια καλούνται να εφαρμόσουν τα άρθρα 107 και 108 ΣΛΕΕ, οι μηχανισμοί συνεργασίας, όπως αυτοί που προβλέπονται στο άρθρο 29 του Κανονισμού 2015/1589, οι οποίοι επιτρέπουν, αφενός, στα εθνικά δικαστήρια να ζητούν από την Επιτροπή πληροφορίες ή γνώμες σχετικά με την εφαρμογή των εν λόγω κανόνων και, αφετέρου, στην Επιτροπή να διατυπώνει γραπτές ή προφορικές παρατηρήσεις ενώπιον των εν λόγω δικαστηρίων, πρέπει να θεωρούνται χρήσιμοι για την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων της ΣΛΕΕ.

Εν συνεχεία, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι ο μηχανισμός που προβλέπεται στο άρθρο 29 του Κανονισμού 2015/1589 δεν αντίκειται στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ. Από τη διάταξη αυτή δεν προκύπτει ότι η παρέμβαση της Επιτροπής, είτε κατόπιν αιτήσεως των εθνικών δικαστηρίων είτε με δική της πρωτοβουλία, επηρεάζει ή προδικάζει τη δυνατότητα ή την υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να υποβάλουν προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Πρώτον, ο μηχανισμός που προβλέπεται στο άρθρο 29 εντάσσεται στο πνεύμα της καλόπιστης συνεργασίας και συνιστά στήριξη των εθνικών δικαστηρίων, δεδομένου ότι οι παρατηρήσεις της Επιτροπής δεν είναι δεσμευτικές για τα εν λόγω δικαστήρια. Δεύτερον, η εξουσία ή η υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να υποβάλλουν προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ βασίζεται στις αρχές της ομοιόμορφης εφαρμογής και της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου. Έτσι, τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία και, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, την υποχρέωση να υποβάλλουν προδικαστική παραπομπή μόλις διαπιστώσουν, είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων, ότι η ουσία της διαφοράς αφορά ζήτημα που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του πρώτου εδαφίου του εν λόγω άρθρου. Ένα εθνικό δικαστήριο, αφού λάβει παρατηρήσεις από την Επιτροπή, σύμφωνα με το άρθρο 29, σχετικά με ζήτημα που αφορά την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 ΣΛΕΕ, μπορεί στη συνέχεια να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ για το ίδιο ζήτημα, σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ. Ως εκ τούτου, οι μηχανισμοί που προβλέπονται στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ και στο άρθρο 29 του Κανονισμού 2015/1589 είναι συμπληρωματικοί και δεν αποκλείουν ο ένας τον άλλον.

Περαιτέρω, ο μηχανισμός του άρθρου 29 δεν αντίκειται ούτε στο άρθρο 108 ΣΛΕΕ. Σύμφωνα με το άρθρο 108 (2) ΣΛΕΕ, η Επιτροπή μπορεί να παραπέμψει απευθείας στο ΔΕΕ, στο πλαίσιο διαδικασίας επί παραβάσει, ένα κράτος μέλος που δεν συμμορφώνεται με απόφαση της Επιτροπής με την οποία διαπιστώνεται ότι η κρατική ενίσχυση δεν είναι συμβατή με την εσωτερική αγορά. Ωστόσο, από το άρθρο 108 ΣΛΕΕ δεν προκύπτει ότι η δυνατότητα της Επιτροπής να παραπέμψει την υπόθεση απευθείας στο ΔΕΕ αποκλείεται από το γεγονός ότι η Επιτροπή παρενέβη ως *amicus curiae* σε εθνική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 29. Ομοίως, από την τελευταία διάταξη δεν προκύπτει ότι το δικαίωμα παρέμβασης ως *amicus curiae* εξαρτάται από το εάν η Επιτροπή μπορεί να παραπέμψει την υπόθεση στο Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 108 (2) ΣΛΕΕ. Κατά συνέπεια, η παρέμβαση της Επιτροπής, σύμφωνα με το άρθρο 29 του Κανονισμού 2015/1589, δεν θίγει τη διαδικασία που μπορεί να κινήσει η Επιτροπή βάσει του άρθρου 108 παρ. 2 της ΣΛΕΕ.

Το ΓεΔΕΕ έκρινε, τέλος, ότι ο μηχανισμός που προβλέπεται στο άρθρο 29 του Κανονισμού 2015/1589 παρέχει επαρκείς διαδικαστικές εγγυήσεις. Οι παρατηρήσεις της Επιτροπής πρέπει να υποβάλλονται σύμφωνα με τους εθνικούς διαδικαστικούς κανόνες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διασφαλίζουν τα δικαιώματα των διαδίκων και την ανεξαρτησία των εθνικών δικαστηρίων. Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο της εν λόγω εθνικής διαδικασίας εφαρμόζονται οι εγγυήσεις που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο και από τα άρθρα 19 ΣΕΕ και 47 ΧΘΔΕΕ.

Στη βάση αυτή, το ΓεΔΕΕ απέρριψε την αγωγή αποζημιώσεως.

III. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Επιμ.: Βασιλική-Ελένη Γκέκα

Ελεύθερη κυκλοφορία εργαζομένων

Ρύθμιση κράτους μέλους, που προβλέπει υποχρεωτική πρακτική άσκηση ασκουμένων δικηγόρων στην ημεδαπή, για την εγγραφή τους στο οικείο μητρώο του Δικηγορικού Συλλόγου, δύναται να συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων

προδικαστική παραπομπή – ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων – άρθρο 45 ΣΛΕΕ – δικηγόροι – άσκηση ασκουμένων δικηγόρων – εδαφικός περιορισμός – εθνική κανονιστική ρύθμιση που απαιτεί τη συμπλήρωση μέρους της περιόδου εκπαιδεύσεως ασκούμενου δικηγόρου σε δικηγόρο εδρεύοντα στην ημεδαπή

ΔΕΕ C-807/23, Jones Day, 03.04.2025, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος: Κ. Λυκούργος, Εισηγητής: S. Rodin, Γεν. Εισαγγελέας: P. Pikamäe, ECLI:EU:C:2025:234 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση C-807/23 αφορά την ερμηνεία του άρθρου 45 ΣΛΕΕ για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.

Η υπόθεση ήχθη ενώπιον του ΔΕΕ κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος που υπέβαλε το Ανώτατο Δικαστήριο της Αυστρίας (εφεξής: αιτούν δικαστήριο), στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ μιας Αυστριακής ασκούμενης δικηγόρου (εφεξής: προσφεύγουσα) και του Δικηγορικού Συλλόγου της Βιέννης (εφεξής: καθού). Κατά το ΔΕΕ, η πρακτική άσκηση των ασκούμενων δικηγόρων, εφόσον παρέχουν υπηρεσίες έναντι αμοιβής, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 45 της ΣΛΕΕ.

Ως προς τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά, η προσφεύγουσα ξεκίνησε την πρακτική της άσκηση σε δικηγορικό γραφείο στην αλλοδαπή (Φρανκφούρτη επί του Μάιν, Γερμανία), ούσα υπό την εποπτεία ενός Αυστριακού δικηγόρου, μέλους του Δικηγορικού Συλλόγου της Αυστρίας, που δραστηριοποιούνταν επί του αυστριακού δικαίου. Όταν υπέβαλε δήλωση στον καθού για εγγραφή στα μητρώα ασκούμενων δικηγόρων έλαβε αρνητική απάντηση, με την αιτιολογία ότι στον αυστριακό Κώδικα Δικηγόρων, κατά την υποβολή της δήλωσης για εγγραφή στα μητρώα, η πρακτική άσκηση θα πρέπει να διενεργείται σε δικηγορικό γραφείο, εγκατεστημένο στην Αυστρία. Ειδικότερα, κατά τον αυστριακό Κώδικα Δικηγόρων, η πρακτική άσκηση έχει διάρκεια πέντε ετών, εκ των οποίων τρία τουλάχιστον έτη πραγματοποιούνται υποχρεωτικά σε δικηγορικό γραφείο της ημεδαπής και 7 μήνες σε δικαστήριο ή σε εισαγγελία επίσης στην ημεδαπή. Το υπόλοιπο μέρος της πρακτικής άσκησης δύναται να πραγματοποιηθεί στην αλλοδαπή και συνυπολογίζεται στον χρόνο της πρακτικής άσκησης.

Κατόπιν των ανωτέρω, το αιτούν δικαστήριο, εκτιμώντας ότι ανακύπτει ζήτημα ενωσιακού δικαίου, ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο ΔΕΕ το ερώτημα, εάν η αυστριακή ρύθμιση περί υποχρεωτικής πρακτικής άσκησης στην ημεδαπή για εγγραφή στα μητρώα ασκούμενων, μη αναγνωρίζοντας την πρακτική άσκηση στην αλλοδαπή, ακόμη και όταν αυτή πραγματοποιείται υπό την εποπτεία Αυστριακού δικηγόρου και αφορά το αυστριακό δίκαιο, αντίκειται στο άρθρο 45 της ΣΛΕΕ.

Το ΔΕΕ, παραπέμποντας σε σχετική νομολογία, επισημαίνει ότι το άρθρο 45 της ΣΛΕΕ αντιτίθεται, κατ' αρχήν, σε εθνική ρύθμιση, η οποία παρακωλύει ή καθιστά λιγότερο ελκυστική την απόκτηση επαγγελματικής πείρας στην αλλοδαπή, όταν αυτή αποτελεί προϋπόθεση για την πρόσβαση στο επάγγελμα του δικηγόρου. Αντίθετα με όσα υποστήριξε η Αυστριακή Κυβέρνηση, η πρόβλεψη του αυστριακού Κώδικα Δικηγόρων περί συνυπολογισμού του διαστήματος πρακτικής άσκησης στην αλλοδαπή δεν αρκεί για να ανατρέψει τον περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, που υφίσταται από την υποχρεωτική τριετή πρακτική άσκηση στην Αυστρία.

Μολονότι η προστασία των αποδεκτών των νομικών υπηρεσιών και η ορθή απονομή της δικαιοσύνης συνιστούν επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, που είναι πρόσφοροι να δικαιολογήσουν τον περιορισμό, το ΔΕΕ έκρινε ότι η υποχρεωτική πρακτική άσκηση στην

ημεδαπή για την εγγραφή στα μητρώα ασκουμένων υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο, καθώς υφίστανται λιγότερο επαχθή μέτρα, που θα μπορούσαν να επιτύχουν τους ανωτέρω σκοπούς. Ως λιγότερο επαχθές μέτρο προτείνεται η πρακτική άσκηση στην αλλοδαπή να πραγματοποιείται σε δικηγόρο, εγγεγραμμένο σε δικηγορικό σύλλογο της ημεδαπής, και συγχρόνως να αποδεικνύεται από τους ενδιαφερόμενους η απόκτηση ισοδύναμης εκπαίδευσης και πείρας μ' αυτή που θα αποκτούνταν εάν η πρακτική άσκηση διενεργούνταν στην ημεδαπή. Άλλωστε, και σ' αυτή την τελευταία περίπτωση, ο οικείος Δικηγορικός Σύλλογος δεν στερείται της εξουσίας ελέγχου των συνθηκών διεξαγωγής της πρακτικής άσκησης.

IV. ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Επιμ.: Βασιλική-Ελένη Γκέκα

Παράγωγο δικαίωμα διαμονής υπηκόου τρίτης χώρας, μέλους της οικογένειας πολίτη της Ένωσης

Το παράγωγο δικαίωμα διαμονής απορρέει απευθείας από το δικαίωμα της Ένωσης και αποκτάται κατά τη γέννηση της σχέσης εξάρτησης. Εθνική ρύθμιση που εξαρτά το παράγωγο δικαίωμα από την εκ των υστέρων θεώρηση εισόδου δύναται να περιορίσει την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 20 της ΣΛΕΕ.

προδικαστική παραπομπή – ιθαγένεια της Ένωσης – άρθρο 20 ΣΛΕΕ – δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και ελεύθερης διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών – παράγωγο δικαίωμα διαμονής υπηκόου τρίτης χώρας που ασκεί την επιμέλεια ανηλίκου ο οποίος έχει την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης – σχέση εξάρτησης – φύση του παράγωγου δικαιώματος διαμονής – χρόνος γέννησης του δικαιώματος – υποχρέωση να ληφθεί εκ των υστέρων θεώρηση σε τρίτη χώρα

ΔΕΕ C-130/24, Stadt Wuppertal, 08.05.2025, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: Δ. Γρατσίας, Εισηγητής: Ε. Regan, Γεν. Εισαγγελέας: R. Norkus, ECLI:EU:C:2025:340 – Προδικαστική παραπομπή

Στην υπόθεση C-130/24, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: ΔΕΕ) κλήθηκε να ερμηνεύσει το άρθρο 20 ΣΛΕΕ, στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της ΥC, υπηκόου τρίτης χώρας (εφεξής: προσφεύγουσα) και του Δήμου Βούπερταλ της Γερμανίας (εφεξής: καθού), σχετικά με το παράγωγο δικαίωμα διαμονής υπηκόου τρίτης χώρας, γονέα και ασκούντα τη γονική μέριμνα πολίτη της Ένωσης. Στη δίκη παρενέβησαν η Ελλάδα, η Δανία και η Ολλανδία.

Πιο συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα μετέβη στην Πολωνία για σπουδές στις 25.09.2019 επί τη βάσει θεώρησης μακράς διάρκειας με ισχύ έως 23.09.2020. Εντός του ανωτέρω διαστήματος, η προσφεύγουσα μετακινήθηκε στη Γερμανία και δήλωσε ως κατοικία της τον καθού Δήμο. Στις 06.11.2020 τής ζητήθηκε από τον καθού να αποχωρήσει από τη Γερμανία, πλην, όμως, εκείνη παρέμεινε και στις 24.11.2021 απέκτησε παιδί με Γερμανό πολίτη. Η ανατροφή του ανήκει στην προσφεύγουσα, καθώς ο πατέρας αδυνατεί να το φροντίζει, λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων. Έτσι, στις 12.04.2022, η προσφεύγουσα ζήτησε τη χορήγηση άδειας διαμονής από τον καθού για άσκηση γονικής μέριμνας. Ελλείψει απάντησης από τον καθού, η προσφεύγουσα στράφηκε κατά της παράλειψης ενώπιον του αρμόδιου Διοικητικού Πρωτοδικείου (εφεξής: αιτούν δικαστήριο).

Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ο καθού αρνήθηκε τη χορήγηση άδειας διαμονής στην προσφεύγουσα, επικαλούμενος το εθνικό δίκαιο. Σύμφωνα με τα άρθρα 95 παρ.1 σημ. 2 και 5 παρ.1 σημ. 2 του νόμου περί διαμονής, απασχόλησης και ένταξης των αλλοδαπών στην ομοσπονδιακή επικράτεια, η διαμονή αλλοδαπού, χωρίς την απαιτούμενη άδεια, αποτελεί ποινικό αδίκημα και για τη χορήγηση άδειας διαμονής απαιτείται να μην συντρέχουν λόγοι απέλασης, όπως η τέλεση ποινικού αδικήματος.

Το αιτούν δικαστήριο, κρίνοντας ένα μέρος της υπόθεσης, διέταξε τον καθού να χορηγήσει άδεια διαμονής για λόγους οικογενειακής επανένωσης στην προσφεύγουσα από την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης, ήτοι από 23.11.2023. Για το προηγούμενο διάστημα (εφεξής: επίμαχο), το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι ανακύπτει ζήτημα ενωσιακού δικαίου και,

ειδικότερα, εάν και από τότε η προσφεύγουσα απέκτησε παράγωγο δικαίωμα διαμονής, σύμφωνα με το άρθρο 20 της ΣΛΕΕ. Ως εκ τούτου, ανέστειλε τη διαδικασία για το επίμαχο διάστημα και υπέβαλε τα κάτωθι τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ:

1. *«Εξαρτάται το δικαίωμα διαμονής βάσει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ από το αν η διαδικασία θεώρησης που απαιτείται εκ του νόμου για τη χορήγηση εθνικής άδειας διαμονής μπορεί ευλόγως να ολοκληρωθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα το οποίο είναι δυνατόν να προσδιοριστεί με αξιόπιστο τρόπο;*
2. *Μπορεί να γίνει δεκτό ότι το δικαίωμα διαμονής βάσει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ γεννάται δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, με αποτέλεσμα οι εθνικές αρχές να πρέπει απλώς να πιστοποιήσουν την ύπαρξή του, ή έχει η χορήγηση του εν λόγω δικαιώματος από τις εθνικές αρχές συστατικό χαρακτήρα;*
3. *Σε περίπτωση που το δικαίωμα διαμονής γεννάται αυτομάτως δυνάμει του δικαίου της Ένωσης: σε ποιο χρονικό σημείο γεννάται το δικαίωμα;*
4. *Σε περίπτωση που το δικαίωμα διαμονής χορηγείται από τις εθνικές αρχές: από ποιο χρονικό σημείο πρέπει το δικαίωμα αυτό να χορηγείται αναδρομικά;»*

Το ΔΕΕ, εξετάζοντας πρώτα το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, διευκρίνισε ότι το παράγωγο δικαίωμα διαμονής υπηκόου τρίτης χώρας, μέλους της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, βάσει του άρθρου 20 της ΣΛΕΕ, απορρέει απευθείας από το ενωσιακό δίκαιο και, ως εκ τούτου, η χορήγηση σχετικής άδειας διαμονής από τις εθνικές αρχές έχει αναγνωριστικό, και όχι συστατικό, χαρακτήρα.

Επίσης, το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 20 της ΣΛΕΕ θεμελιώνει ένα τέτοιο παράγωγο δικαίωμα σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις. Δηλαδή, θα πρέπει η φύση της σχέσης εξάρτησης μεταξύ του πολίτη της Ένωσης (που δεν έχει ασκήσει το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας) και του υπηκόου της τρίτης χώρας (που δεν δικαιούται με άλλη νομική βάση άδεια διαμονής) να είναι τέτοια, ώστε η μη χορήγηση άδειας να εξαναγκάζει τον πολίτη να εγκαταλείψει την Ένωση, και άρα να τον αποστερούσε από την ουσιαστική απόλαυση των δικαιωμάτων της Ένωσης.

Εν συνεχεία, το ΔΕΕ προχώρησε στην εξέταση του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος. Διαπίστωσε ότι είναι κρίσιμης σημασίας το σημείο δημιουργίας της σχέσης εξάρτησης μεταξύ του πολίτη της Ένωσης και του υπηκόου τρίτης χώρας. Αναλόγως της εκτίμησης των πραγματικών περιστατικών από τις εθνικές αρχές, το σημείο αυτό δύναται να συμπίπτει χρονικά με την ημερομηνία γέννησης του τέκνου.

Ακολούθως, το ΔΕΕ εξέτασε το παραδεκτό του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος. Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αμφισβήτησε τη λυσιτέλεια του ερωτήματος, θεωρώντας ότι η εκ των υστέρων θεώρηση εισόδου σε τρίτη χώρα είναι ζήτημα του εθνικού δικαίου και ζήτημα υποθετικής φύσεως για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Το ΔΕΕ απάντησε ότι, μολονότι αποτελεί, πράγματι, ζήτημα εθνικού δικαίου, εντούτοις το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να την συνδέει με το παράγωγο δικαίωμα διαμονής του άρθρου 20 της ΣΛΕΕ και, επομένως, αφορά την υπό κρίση υπόθεση.

Ως προς την ουσία του πρώτου ερωτήματος, η Γερμανική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η διαδικασία της θεώρησης στην τρίτη χώρα είναι σύντομη και, επομένως, η μητέρα δύναται να λείπει μετά του τέκνου της, που είναι νηπιακής ηλικίας, για αυτό το σύντομο διάστημα από τη Γερμανία, χωρίς να θίγεται η πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 20 της ΣΛΕΕ. Αντιθέτως, το ΔΕΕ έκρινε ότι, ακόμη και μια σύντομη, αλλά αναγκαστική, λόγω της σχέσης εξάρτησης, απουσία του πολίτη της Ένωσης τον αποστερεί από τα ενωσιακά του δικαιώματα. Συνεπώς, το ΔΕΕ κατέληξε ότι εθνική ρύθμιση που εξαρτά το παράγωγο δικαίωμα διαμονής από την εκ των υστέρων θεώρηση εισόδου δύναται να περιορίσει την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 20 της ΣΛΕΕ.

Τέλος, δεδομένης της απάντησης στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ έκρινε ότι είναι άνευ σημασίας η εξέταση του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος.

V. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Επιμ.: Βασιλική-Ελένη Γκέκα

Συναλλαγματική ισοτιμία

Η εξουσία καθορισμού συναλλαγματικής ισοτιμίας, μη δημοσιευθείσας από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, κατά τη δήλωση ποσού ρευστών διαθεσίμων στα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης, ανήκει στα κράτη μέλη, τα οποία οφείλουν να τηρούν το δίκαιο της Ένωσης

προδικαστική παραπομπή – Κανονισμός (ΕΕ) 2018/1672 – άρθρο 3 παρ. 1 – μη δήλωση ποσού ρευστών διαθεσίμων – καθορισμός της αξίας του ποσού ρευστών διαθεσίμων σε ξένο νόμισμα – ισοτιμία νομίσματος η οποία δεν δημοσιεύεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα – ουκρανικό χρίβνια

ΔΕΕ C-745/23, Alenopik, 30.04.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: M.L. Arastey Sahún, Εισηγητής: E. Regan, Γεν. Εισαγγελέας: T. Čapeta, ECLI:EU:C:2025:294 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση C-745/23 αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3 παρ. 1 του Κανονισμού 2018/1672 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2018, σχετικά με τους ελέγχους ρευστών διαθεσίμων που εισέρχονται ή εξέρχονται από την Ένωση και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1889/2005 (εφεξής: Κανονισμός). Σκοπός του Κανονισμού είναι η πρόληψη και ο εντοπισμός της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μέσω ελέγχου των ρευστών διαθεσίμων στα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Κανονισμό, προβλέπεται η υποχρέωση δήλωσης, για κάθε φυσικό πρόσωπο που εισέρχεται ή εξέρχεται από την Ένωση, των συνοδευόμενων ρευστών διαθεσίμων, συμπεριλαμβανομένων των μετρητών, αν έχουν αξία ίση ή μεγαλύτερη των 10.000 ευρώ ή του ισοδύναμού τους σε άλλο νόμισμα. Ωστόσο, ο Κανονισμός δεν καθορίζει τον τρόπο υπολογισμού της ισοτιμίας νομίσματος σε ευρώ, η οποία δεν δημοσιεύεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Εν προκειμένω, η UT πέρασε τα σύνορα μεταξύ Ρωσικής Ομοσπονδίας και Εσθονίας, επιλέγοντας την «πράσινη δίοδο», δηλαδή τη δίοδο που χρησιμοποιείται από όσους δεν είναι υπόχρεοι σε υποβολή δήλωσης ρευστών διαθεσίμων. Κατά τον έλεγχο από τη φορολογική και τελωνειακή αρχή της Εσθονίας (εφεξής: διοικητική αρχή) διαπιστώθηκε ότι μετέφερε συνολικά 500.000 ουκρανικά χρίβνια σε μετρητά. Η διοικητική αρχή μετέτρεψε το ποσό σε ευρώ με βάση την ισοτιμία στην ιστοσελίδα www.xe.com, διαπιστώνοντας ότι η αξία του ισοδυναμούσε με 12.565 ευρώ, ποσό που υποχρέωνε την UT να υποβάλει δήλωση, πριν εισέλθει στην Εσθονία, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 του Κανονισμού. Ως εκ τούτου, τής επιβλήθηκε από τη διοικητική αρχή πρόστιμο 600 ευρώ και αποφασίστηκε η δήμευση του μη δηλωθέντος ποσού.

Ακολούθως, η UT προσέφυγε κατά των πράξεων της διοικητικής αρχής ενώπιον του αρμόδιου Διοικητικού Πρωτοδικείου, επικαλούμενη, πρώτον, ότι δεν γνώριζε την υποχρέωση δήλωσης των ρευστών διαθεσίμων, δεύτερον, ότι τα μετρητά ανήκαν στην κυριότητα άλλου προσώπου, και, τρίτον, ότι, σύμφωνα με την ισοτιμία που προέκυπτε από διαφορετική ιστοσελίδα (Tavid AS), τα μετρητά δεν υπερέβαιναν το όριο των 10.000 ευρώ. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο δέχθηκε, εν μέρει, την προσφυγή, μειώνοντας το πρόστιμο και διατάσσοντας την επιστροφή του ποσού που είχε δημευθεί.

Κατόπιν τούτων, η διοικητική αρχή άσκησε αναίρεση ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Εσθονίας (εφεξής: αιτούν δικαστήριο). Υποστήριξε ότι παρέχεται επαρκής ενημέρωση για την υποχρέωση δήλωσης και ότι, όπως ενημερώνει το κοινό μέσω της επίσημης ιστοσελίδας της, για τη μετατροπή σε ευρώ ξένων νομισμάτων, για τα οποία η ισοτιμία δεν δημοσιεύεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, χρησιμοποιούνται οι τιμές συναλλάγματος του ιστοτόπου www.xe.com, όπως κάνουν και τα άλλα κράτη μέλη. Μάλιστα, η διοικητική αρχή στηρίχθηκε στο άρθρο 53 παρ. 1 του Ενωσιακού Τελωνειακού Κώδικα (εφεξής: ΕΤΚ), το οποίο προβλέπει

δημοσίευση/κοινοποίηση μέσω του διαδικτύου των συναλλαγματικών ισοτιμιών, για περιπτώσεις που εντάσσονται στον ΕΤΚ.

Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο, διατηρώντας αμφιβολίες για το κατά πόσον το άρθρο 53 του ΕΤΚ θα μπορούσε να αποτελέσει την κατάλληλη νομική βάση, απέστειλε προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: ΔΕΕ), ζητώντας να διευκρινιστεί πώς καθορίζεται η συναλλαγματική ισοτιμία, όταν δεν υπάρχει δημοσιευθείσα ισοτιμία από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Αρχικά, το ΔΕΕ, συντασσόμενο με τη θέση της Γεν. Εισαγγελέως, κατέστησε σαφές ότι τα ρευστά διαθέσιμα δεν θεωρούνται «εμπορεύματα» και, συνεπώς, δεν έχει εφαρμογή, εν προκειμένω, ο ΕΤΚ. Επομένως, εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίσουν ποια ισοτιμία, από τις διαθέσιμες, θα χρησιμοποιούν, τηρώντας, βεβαίως, το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, το ΔΕΕ έθεσε τέσσερις προϋποθέσεις:

- πρώτον, η επιλεγόμενη τιμή συναλλάγματος θα πρέπει να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα της αγοράς,
- δεύτερον, η επιλογή της τιμής θα πρέπει να έχει γίνει με σαφή και κατανοητό τρόπο, άνευ αμφισημίας,
- τρίτον, η ασφάλεια του δικαίου απαιτεί, οι πληροφορίες σχετικά με την τιμή να είναι ελεύθερες και ευχερώς προσβάσιμες στο κοινό,
- τέταρτον, οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να μπορούν να γνωρίζουν ποια ισοτιμία εφαρμόζεται, το αργότερο κατά την είσοδό τους ή την έξοδό τους από την Ένωση.

Η τελική κρίση για την πλήρωση των ανωτέρω προϋποθέσεων ανήκει στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο λαμβάνει υπόψη τις κατευθύνσεις που παρέχει το ΔΕΕ. Ειδικότερα, το ΔΕΕ διαπίστωσε, κατά τη μελέτη της δικογραφίας, ότι οι ισοτιμίες της ιστοσελίδας www.xe.com εφαρμόζονται πράγματι στην αγορά και η φορολογική αρχή παρέπεμπε μέσω της ιστοσελίδας της στον εν λόγω ιστότοπο. Μάλιστα, οι πληροφορίες αυτές ήταν ελεύθερα προσβάσιμες στον καθένα, χωρίς να απαιτείται εγγραφή. Τέλος, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι από τη δικογραφία δεν συνάγεται εάν οι τιμές συναλλάγματος είναι σχετικά σταθερές ή υφίστανται συνεχείς διακυμάνσεις. Στην τελευταία περίπτωση, ο ενδιαφερόμενος, χάριν ασφάλειας δικαίου, δικαιούται να επικαλεστεί την πλέον συμφέρουσα τιμή συναλλάγματος, που ίσχυε κατά την είσοδό του στην Ένωση.

VI. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

Ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης

Εθνική ρύθμιση που επιτρέπει μειωμένη σύνταξη αναπηρίας εργαζόμενης που εργαζόταν υπό καθεστώς μειωμένου ωραρίου λόγω φροντίδας παιδιού δεν παραβιάζει το δίκαιο της ΕΕ ακόμη και αν η συγκεκριμένη ομάδα εργαζομένων αποτελείται στην συντριπτική της πλειοψηφία από γυναίκες

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης – Οδηγία 79/7/ΕΟΚ – άρθρο 4 παρ. 1 – έμμεση διάκριση λόγω φύλου – μέθοδος υπολογισμού της σύνταξης λόγω μόνιμης ανικανότητας προς εργασία εξαιτίας εργατικού ατυχήματος – υπολογισμός βάσει των πραγματικών αποδοχών κατά τον χρόνο του εργατικού ατυχήματος – μείωση του ωραρίου εργασίας λόγω φροντίδας παιδιών κάτω των δώδεκα ετών

ΔΕΕ C-584/23, Alcampo κ.λπ., 10.04.2025, Τμήμα έκτο, Πρόεδρος: A. Kumin, Εισηγητής: F. Biltgen, Γεν. Εισαγγελέας: R. Norkus, ECLI:EU:C:2025:261 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης στην παρούσα υπόθεση αφορά την ερμηνεία του άρθρου 8 ΣΛΕΕ, των άρθρων 21 και 23 του ΧΘΔ, της Οδηγίας 79/7/ΕΟΚ περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως, και της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης.

Ειδικότερα, η ΚΤ, εργαζόμενη στην εταιρεία Alcampo, τελούσε από το 2008 σε καθεστώς μειωμένου ωραρίου λόγω της επιμέλειας παιδιού κάτω των 12 ετών. Το 2019 υπέστη εργατικό ατύχημα και, τον Ιούνιο του ίδιου έτους, ο εργοδότης της την απέλυσε. Δύο χρόνια αργότερα, με απόφαση του εθνικού ιδρύματος κοινωνικής ασφαλίσεως (INSS), αναγνωρίστηκε ότι η ΚΤ ήταν ολικά και μόνιμα ανίκανη για εργασία λόγω εργατικού ατυχήματος και, επομένως, ήταν δικαιούχος σχετικής σύνταξης, το ποσό της οποίας υπολογίστηκε βάσει του μειωμένου ωραρίου εργασίας της, δηλαδή το 50% του ποσού που αντιστοιχούσε σε εργασία πλήρους απασχόλησης.

Η ΚΤ προσέφυγε στα εθνικά δικαστήρια της Ισπανίας, υποστηρίζοντας ότι η εθνική διάταξη που επέτρεπε τον υπολογισμό της σύνταξης λόγω μόνιμης ανικανότητας εξαιτίας εργατικού ατυχήματος με βάση τις πραγματικές αποδοχές του εργαζομένου εισάγει έμμεση διάκριση λόγω φύλου καθώς οι γυναίκες εργαζόμενες επιλέγουν ως επί το πλείστον το μειωμένο ωράριο, δεδομένου ότι αυτές αναλαμβάνουν τις περισσότερες φορές τη φροντίδα ανηλίκου. Από την πλευρά του, το INSS ισχυρίστηκε ότι η σύνταξη της ΚΤ θα ήταν πλήρης μόνο σε περίπτωση που το εργατικό ατύχημα είχε συμβεί κατά τα δύο πρώτα έτη της περιόδου που εργαζόταν με μειωμένο ωράριο και ότι, σε κάθε περίπτωση, ο προαναφερόμενος τρόπος υπολογισμού μιας κοινωνικής παροχής ήταν απόλυτα δικαιολογημένος.

Στο πλαίσιο αυτό, το δικαστήριο εργατικών διαφορών της Βαρκελώνης, ήτοι το αιτούν δικαστήριο, δεδομένου ότι διατηρούσε αμφιβολίες σχετικά με τη συμβατότητα της παραπάνω εθνικής διάταξης με το ενωσιακό δίκαιο, απέστειλε δύο προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ. Το πρώτο αφορούσε ακριβώς το κατά πόσον οι Οδηγίες 79/7/ΕΟΚ και 2006/54 είναι σύμφωνες με τον κρίσιμο ισπανικό κανόνα δικαίου, ενώ το δεύτερο σχετιζόταν με το αν οι Οδηγίες αυτές, αλλά και το άρθρο 8 ΣΛΕΕ, και τα άρθρα 21 και 23 του ΧΘΔ, είναι σύμφωνα με τον τρόπο υπολογισμού των παροχών λόγω μόνιμης ανικανότητας προς εργασία εξαιτίας εργατικού ατυχήματος, όπως προβλέπουν οι σχετικές εθνικές διατάξεις και όπως ισχυρίστηκε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου το INSS.

Το ΔΕΕ έκρινε αρχικά ότι η κρίσιμη κοινωνική παροχή εμπίπτει πρωτίστως στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 79/7/ΕΟΚ, η οποία εξάλλου εξειδικεύει τη γενική αρχή απαγόρευσης των διακρίσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών, όπως αυτή κατοχυρώνεται τόσο στο άρθρο 8 ΣΛΕΕ, όσο και στα άρθρα 21 και 23 ΧΘΔ, και, συνεπώς, μόνο αυτή είναι απαραίτητη προκειμένου να δοθεί απάντηση στα δύο ερωτήματα, τα οποία εξετάζονται από κοινού. Στη συνέχεια, το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι, αν και η οργάνωση των συστημάτων κοινωνικών παροχών εμπίπτει καταρχάς στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, εντούτοις το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να γίνεται σεβαστό, όπως εν προκειμένω η αρχή της ισότητας ανδρών και γυναικών.

Ως εκ τούτου, από τη στιγμή που, στην παρούσα υπόθεση, δεν τίθεται ζήτημα άμεσης διάκρισης, το Δικαστήριο εξέτασε την ύπαρξη έμμεσης διάκρισης, η οποία υφίσταται όταν η σχετική εθνική ρύθμιση επιφέρει κάποιο μειονέκτημα σε σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό προσώπων του ενός φύλου σε σύγκριση με πρόσωπα του άλλου φύλου. Σύμφωνα με το ΔΕΕ, το βασικό πρόβλημα του αιτούντος δικαστηρίου έγκειται στο γεγονός ότι ο κανόνας υπολογισμού του εθνικού διατάγματος περί εργατικών ατυχημάτων περιάγει σε μειονεκτική θέση τα άτομα που εργάζονται με μειωμένο ωράριο λόγω φροντίδας παιδιού, ενώ παράλληλα τη συγκεκριμένη ομάδα εργαζομένων την απαρτίζουν κατά συντριπτική πλειοψηφία γυναίκες. Ωστόσο, συνεχίζει το Δικαστήριο, οι δυσμενείς συνέπειες της εν λόγω διάταξης αφορούν το σύνολο των εργαζομένων με μειωμένο ωράριο και όχι μόνον τους εργαζομένους που έκαναν χρήση ενός τέτοιου καθεστώτος για τη φροντίδα παιδιού, ενώ πιο συγκεκριμένα οι σχετικές συνέπειες επηρεάζουν μόνο τους εργαζομένους που έπαθαν κάποιο εργατικό ατύχημα κατά

την περίοδο εργασίας με μειωμένο ωράριο. Επιπλέον, η εφαρμογή του κρίσιμου κανόνα υπολογισμού της σύνταξης, όπως υποστήριξε το INSS και η Ισπανική Κυβέρνηση, έχει δυσμενείς συνέπειες για τους εργαζομένους μόνο από το τρίτο έτος της περιόδου εργασίας με μειωμένο ωράριο. Σε κάθε περίπτωση, τονίζει το ΔΕΕ, η Οδηγία 79/7 δεν υποχρεώνει τα κράτη μέλη να παρέχουν πλεονεκτήματα κοινωνικής ασφάλισης ειδικά σε εργαζόμενους που έχουν αναλάβει την επιμέλεια ανηλίκου.

Συνεπώς, ενόψει και των στατιστικών στοιχείων που είχε στη διάθεσή του το ΔΕΕ, τα οποία αν και έδειχναν ότι οι γυναίκες ήταν αυτές που εργάζονταν κατά πλειοψηφία με μειωμένο ωράριο, δεν καθιστούσαν δυνατό τον καθορισμό των αντίστοιχων ποσοστών ανδρών και γυναικών εργαζομένων που περιέρχονται σε μειονεκτική θέση λόγω της εφαρμογής της εν λόγω εθνικής διάταξης, το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Οδηγία 79/7/ΕΟΚ δεν αντιτίθεται στην κρίσιμη εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει τον υπολογισμό της σύνταξης λόγω μόνιμης ανικανότητας προς εργασία εξαιτίας εργατικού ατυχήματος με βάση τον πραγματικό μισθό που λάμβανε ο εργαζόμενος κατά τον χρόνο του ατυχήματος, ακόμη και αν εργαζόταν υπό καθεστώς μειωμένου ωραρίου εργασίας λόγω φροντίδας παιδιού, δηλαδή άνηκε σε μια ομάδα εργαζομένων που αποτελείται ως επί το πλείστον από γυναίκες.

Η Οδηγία 79/7/ΕΟΚ αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που επιτρέπει τη χορήγηση προσαύξησης σύνταξης γήρατος στις γυναίκες που έχουν αποκτήσει τέκνα, ενώ για να χορηγηθεί στους άνδρες η ίδια προσαύξηση απαιτείται η συνδρομή επιπλέον προϋποθέσεων

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – Οδηγία 79/7/ΕΟΚ – ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης – άρθρο 4 παρ. 1 και 2 – άρθρο 7 παρ. 1 – εθνική νομοθεσία που προβλέπει τη χορήγηση προσαύξησης σύνταξης σε γυναίκες που λαμβάνουν ανταποδοτική σύνταξη γήρατος και έχουν αποκτήσει ένα ή περισσότερα φυσικά ή θετά τέκνα – δυνατότητα χορήγησης της προσαύξησης αυτής στους άνδρες υπό πρόσθετες προϋποθέσεις – άμεση διάκριση λόγω φύλου – άρθρο 23 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – μέτρα εθνικής δράσης

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-623/23 και C-626/23, Melbán, 15.05.2025, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: Δ. Γρατσίας, Εισηγητής: Β. Smulders, Γεν. Εισαγγελέας: R. Norkus, ECLI:EU:C:2025:358 – Προδικαστική παραπομπή

Οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης στην παρούσα υπόθεση σχετίζονται με την ερμηνεία της Οδηγίας 79/7/ΕΟΚ περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης, σε συνδυασμό με τα άρθρα 20, 21, 23 και 34 παρ. 1 του ΧΘΔ.

Ειδικότερα, τα παρόμοια πραγματικά περιστατικά των υποθέσεων των κύριων δικών αφορούσαν δύο άνδρες συνταξιούχους, των οποίων οι αιτήσεις για προσαύξηση σύνταξης απορρίφθηκαν από το ισπανικό ίδρυμα κοινωνικής ασφάλισης, δεδομένου ότι δεν πληρούσαν τα κριτήρια που προέβλεπε η σχετική εθνική διάταξη. Συγκεκριμένα, η εν λόγω προσαύξηση στη σύνταξη γήρατος παρέχεται προκειμένου να περιοριστεί το χάσμα ανδρών και γυναικών στα ζητήματα κοινωνικής ασφάλισης. Οι γυναίκες δικαιούνται αυτόματα την προσαύξηση, εφόσον έχουν αποκτήσει τέκνα, ενώ για τους άνδρες πρέπει να πληρούνται επιπλέον προϋποθέσεις, όπως η προγενέστερη λήψη σύνταξης χηρείας (και ένα από τα τέκνα να δικαιούται σύνταξη ορφανού), ή να έχει επηρεαστεί ή διακοπεί η επαγγελματική τους καριέρα από την ανατροφή τέκνου.

Συνακόλουθα, οι δύο πατέρες προσέφυγαν ενώπιον των αρμόδιων εθνικών δικαστηρίων κατά των απορριπτικών αποφάσεων του ιδρύματος κοινωνικής ασφάλισης, υποστηρίζοντας ότι η κρίσιμη εθνική διάταξη παραβιάζει την ενωσιακή αρχή απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω φύλου. Ως εκ τούτου, τα δύο αιτούντα δικαστήρια (το δικαστήριο εργατικών και κοινωνικοασφαλιστικών διαφορών της Παμπλόνα στην υπόθεση C-623/23 και το ανώτερο δικαστήριο Μαδρίτης στην υπόθεση C-626/23) απέστειλαν συνολικά τρία προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία, λόγω ομοιοτήτων στη διατύπωσή τους, εξετάστηκαν ως δύο από το ΔΕΕ.

Το πρώτο ερώτημα αφορούσε στην ουσία τη συμβατότητα της Οδηγίας 79/7/ΕΟΚ, ερμηνευομένης υπό το πρίσμα αποκλειστικά του άρθρου 23 του Χάρτη (τα υπόλοιπα άρθρα του Χάρτη που συμπεριλήφθηκαν στο ερώτημα, ήτοι τα άρθρα 20, 21 και 34 παρ. 1 περί της αρχής της ισότητας ενώπιον του νόμου, της απαγόρευσης των διακρίσεων και του δικαιώματος πρόσβασης στις παροχές κοινωνικής ασφάλισης, αντίστοιχα, εξειδικεύονται ήδη από την Οδηγία) με την προαναφερόμενη εθνική ρύθμιση ως προς τη διαφορετική μεταχείριση ανδρών και γυναικών για τη λήψη της προσαύξησης σύνταξης γήρατος.

Αφού αρχικά επισημάνθηκε ότι, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις των αιτούντων δικαστηρίων και της Επιτροπής, παρά τις τροποποιήσεις που έγιναν στην κρίσιμη εθνική διάταξη, η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση των ανδρών σε σχέση με τις γυναίκες δεν αντιμετωπίστηκε πλήρως ως προς το επίμαχο ζήτημα. Πράγματι, το ΔΕΕ επιβεβαιώνει ότι το άρθρο αυτό, στο πλαίσιο του σκοπού της μείωσης του χάσματος μεταξύ των φύλων στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης με αντιστάθμιση της οικονομικής ζημίας που υφίστανται οι μητέρες κατά την επαγγελματική σταδιοδρομία τους λόγω του κεντρικού ρόλου τους στην ανατροφή των τέκνων τους, επιτρέπει τη διαφορετική μεταχείριση προσώπων που πιθανώς τελούν σε παρεμφερή κατάσταση και, άρα, εισάγει άμεση διάκριση λόγω φύλου κατά την έννοια του άρθρου 4 παρ. 1 της Οδηγίας 79/7/ΕΟΚ.

Το ζήτημα που τέθηκε, ως εκ τούτου, ήταν το αν η διάκριση αυτή μπορεί να δικαιολογηθεί δυνάμει του άρθρου 23 του ΧΘΔ. Εν προκειμένω, το ΔΕΕ τόνισε συναφώς ότι το άρθρο 157 παρ. 4 ΣΛΕΕ (το οποίο, κατά το Δικαστήριο, επαναλαμβάνεται με πιο σύντομο τρόπο από το άρθρο 23) στοχεύει στην αντιστάθμιση των μειονεκτημάτων που υφίστανται οι γυναίκες κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας και, άρα, κατ' επέκταση, στη διασφάλιση της αρχής της ισότητας ανδρών και γυναικών στην επαγγελματική ζωή. Επομένως, η κρίσιμη εθνική διάταξη, η οποία περιορίζεται στη χορήγηση προσαύξησης στις γυναίκες κατά τη συνταξιοδότηση, δηλαδή μετά το τέλος της επαγγελματικής καριέρας, χωρίς να ασχολείται επαρκώς με τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι γυναίκες κατά τη διάρκεια αυτής, δεν μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 23 ΧΘΔ και του άρθρου 157 παρ. 4 ΣΛΕΕ.

Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα, δηλαδή το κατά πόσον η Οδηγία 79/7/ΕΟΚ απαιτεί την παύση χορήγησης της προσαύξησης στις γυναίκες συνταξιούχους εφόσον διαπιστωθεί απαγορευμένη διάκριση ή εναλλακτικά να χορηγηθεί και στους άνδρες δικαιούχους, το ΔΕΕ εξέτασε αρχικά το παραδεκτό. Αν και το ζήτημα αυτό δεν φαινόταν να αποτελεί άμεσο αντικείμενο της κύριας δίκης, το ΔΕΕ εντούτοις θεώρησε ότι, από την μία πλευρά, σχετίζεται με την ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου και, από την άλλη πλευρά, ότι οι άμεσες συνέπειες για τη μητέρα στην περίπτωση που ο πατέρας λάβει την προσαύξηση σύνταξης είναι σχετικές με την υπόθεση, δεδομένου ότι η μητέρα είναι παρεμβαίνουσα στην υπόθεση και, άρα, το ερώτημα κρίθηκε παραδεκτό.

Επί της ουσίας, το ΔΕΕ επανέλαβε ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία του, η αποκατάσταση μιας άμεσης διάκρισης γίνεται πρωτίστως μέσα από τη χορήγηση των κρίσιμων πλεονεκτημάτων στην ομάδα ατόμων που βρίσκεται στη δυσμενέστερη θέση, με το εθνικό δικαστήριο να καλείται να μην εφαρμόζει την εθνική διάταξη που εισάγει ακριβώς τη διάκριση αυτή. Η εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ δεν συνεπάγεται απαραίτητα την κατάργηση χορήγησης της προσαύξησης στις γυναίκες, σε περίπτωση που αυτή χορηγείται αντίστοιχα στους άνδρες. Ωστόσο, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να κρίνει μέσα από την ερμηνεία του εθνικού δικαίου το κατά πόσον είναι δυνατή μια τέτοια παράλληλη χορήγηση, λαμβανομένου ιδίως υπόψιν του γεγονότος ότι η σχετική εθνική διάταξη επιτρέπει τη χορήγηση της προσαύξησης μόνο στον έναν από τους δύο γονείς.

Εργασία ορισμένου χρόνου

Η ερμηνεία της συμφωνίας-πλαίσιου του 1999 για την εργασία ορισμένου χρόνου αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που επιτρέπει τον διαφορετικό υπολογισμό των εισφορών που οφείλουν οι εργοδότες ανάλογα με το αν απασχολούν εργαζομένους ορισμένου ή αορίστου χρόνου

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – εργασία ορισμένου χρόνου – Οδηγία 1999/70/EK – συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP – ρήτρα 4, σημείο 1 – αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων εις βάρος των εργαζομένων ορισμένου χρόνου – πεδίο εφαρμογής – έννοια του όρου «συνθήκες απασχόλησης» – εργάτες ορισμένου χρόνου στον γεωργικό τομέα – εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που υπολογίζονται βάσει των αμοιβών – αμοιβές των εργαζομένων ορισμένου χρόνου στον γεωργικό τομέα οι οποίες καθορίζονται βάσει των ημερήσιων ωρών παρασχεθείσας εργασίας – αμοιβές των εργαζομένων αορίστου χρόνου στον γεωργικό τομέα οι οποίες καθορίζονται βάσει κατ' αποκοπήν ημερήσιου χρόνου εργασίας

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-212/24, C-226/24 και C-227/24, L.T. (Allocations sociales pour travailleurs agricoles à durée déterminée), 08.05.2025, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος: Δ. Γρατσίας, Εισηγητής: B. Smulders, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:341 – Προδικαστική παραπομπή

Οι διαφορές των κύριων δικών προέκυψαν όταν επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της γεωργίας, εκκαλούσες στις δίκες αυτές, κλήθηκαν από το ιταλικό ίδρυμα κοινωνικής ασφάλισης να καταβάλουν επιπλέον εισφορές κοινωνικής ασφάλισης από αυτές που είχαν ήδη καταβάλει, λόγω εσφαλμένου υπολογισμού του χρόνου εργασίας των εργαζομένων ορισμένου χρόνου που απασχολούσαν, σύμφωνα με τη σχετική εθνική συλλογική σύμβαση εργασίας για τη γεωργία. Ειδικότερα, ο υπολογισμός αυτός θα έπρεπε να γίνει με βάση τον ημερήσιο χρόνο εργασίας των εξίμισι ωρών, όπως ορίζεται στη συλλογική σύμβαση, και όχι βάσει του πραγματικού χρόνου εργασίας των εργαζομένων.

Κατόπιν αναπομπής από το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, η υπόθεση κατέληξε στο εφετείο Φλωρεντίας, ήτοι το αιτούν δικαστήριο. Το εν λόγω δικαστήριο διατηρούσε αμφιβολίες για το κατά πόσον η συμφωνία-πλαίσιο του 1999 για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία περιλαμβάνεται στο παράρτημα της Οδηγίας 1999/70/EK, είναι συμβατή με την ερμηνεία που πραγματοποίησε το Ανώτατο Δικαστήριο, κατά την οποία οι οφειλόμενες από τους εργοδότες εισφορές κοινωνικής ασφάλισης επί των αμοιβών που καταβάλλονται στους εργαζομένους ορισμένου χρόνου στον γεωργικό τομέα πρέπει να υπολογίζονται αποκλειστικώς βάσει των ωρών πράγματι παρασχεθείσας εργασίας. Το αιτούν δικαστήριο θεωρεί πως η ερμηνεία αυτή καταλήγει σε μια δυσμενέστερη μεταχείριση των εργαζομένων ορισμένου χρόνου σε σχέση με εκείνους που εργάζονται ως αορίστου χρόνου, παρά το γεγονός ότι ασκούν παρόμοια εργασία και χωρίς αυτή η διάκριση να δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους.

Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο απέστειλε δύο προδικαστικά ερωτήματα προς το ΔΕΕ, με τα οποία ζητούσε από το Δικαστήριο να διευκρινίσει ακριβώς το κατά πόσον η συμφωνία-πλαίσιο του 1999 είναι σύμφωνη, στο πλαίσιο της ερμηνείας που δόθηκε από το Ανώτατο Ιταλικό Δικαστήριο, με το ότι η προαναφερθείσα συλλογική σύμβαση εργασίας προβλέπει ότι η αμοιβή των εργαζομένων ορισμένου χρόνου εξαρτάται από τις ώρες πραγματικά παρασχεθείσας εργασίας κατά τη διάρκεια της ημέρας, μολονότι, αντιθέτως, αναγνωρίζεται στους εργαζομένους αορίστου χρόνου στον γεωργικό τομέα δικαίωμα αμοιβής υπολογιζόμενης σε συνάρτηση με ημέρα εργασίας διάρκειας εξίμισι ωρών, καθώς και το αν τα κριτήρια υπολογισμού των κοινωνικοασφαλιστικών εισφορών πρέπει να είναι τα ίδια για τις δύο κατηγορίες εργαζομένων.

Το ΔΕΕ εξέτασε αρχικά το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων, καθώς οι εκκαλούσες των κύριων δικών επιχειρήσεις προέβαλαν σχετικές ενστάσεις, σύμφωνα με τις οποίες, πρώτον, τα κρίσιμα ερωτήματα σχετίζονταν με την ερμηνεία διάταξης Οδηγίας την οποία δεν θα μπορούσε να επικαλεστεί το ιταλικό ίδρυμα κοινωνικής ασφάλισης ως κρατικός φορέας, έχουσα άμεσο αποτέλεσμα ως προς τις ίδιες και, δεύτερον, τα ερωτήματα είχαν υποθετικό χαρακτήρα. Ως προς την πρώτη ένσταση, το ΔΕΕ τόνισε ότι είναι αρμόδιο να αποφαινείται επί

προδικαστικών ερωτημάτων που αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, ανεξαρτήτως του αν η σχετική Οδηγία (εν προκειμένω η 1999/70) έχει άμεσο αποτέλεσμα ή όχι και αν δημιουργεί υποχρεώσεις για τις εκκαλούσες. Παράλληλα, όσον αφορά το υποθετικό των ερωτημάτων, το Δικαστήριο έκρινε ότι τόσο τα στοιχεία που του παρείχε το αιτούν δικαστήριο, όσο και ο τρόπος διατύπωσής τους απέκλειαν ένα τέτοιο ενδεχόμενο, δεδομένου ότι ετίθεντο ζητήματα απαραίτητα για την έκδοση εθνικής απόφασης. Συνεπώς, τα ερωτήματα κρίθηκαν παραδεκτά.

Επί της ουσίας, εξετάζοντας τα ερωτήματα από κοινού, το ΔΕΕ ανέφερε σε πρώτη φάση ότι σκοπός της συμφωνίας-πλαisiού (στο πεδίο εφαρμογής της οποίας εμπίπτουν κανονικά οι εργασιακές σχέσεις των κύριων δικών) είναι, μεταξύ άλλων, η βελτίωση της ποιότητας εργασίας ορισμένου χρόνου, ενώ ειδικότερα η ρήτρα 4 της συμφωνίας αποσκοπεί στο να εμποδίσει τη δυσμενέστερη μεταχείριση των εργαζομένων αυτών σε σχέση με των αορίστου χρόνου, ως ειδική έκφραση της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων. Περαιτέρω, αν και εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να το αποφασίσει, οι επίμαχες εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, εφόσον υπολογίζονται στη βάση των αμοιβών των εργαζομένων, εμπίπτουν στην έννοια των «συνθηκών απασχόλησης» της ρήτρας 4.

Στη συνέχεια, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι, στο πλαίσιο της παρούσας υπόθεσης, υφίσταται πράγματι διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των εργαζομένων αορίστου χρόνου και των εργαζομένων ορισμένου χρόνου στον γεωργικό τομέα εις βάρος των τελευταίων, λόγω του ότι η αμοιβή και, κατά συνέπεια, οι εισφορές που οφείλουν οι εργοδότες υπολογίζονται με διαφορετικό τρόπο για τις δύο κατηγορίες (πραγματικά παρασχεθείσα εργασία για τους δεύτερους, σταθερά καθοριζόμενη για ημερήσιο χρόνο εργασία εξίμισι ωρών για τους δεύτερους), με αποτέλεσμα να είναι δυνατόν να καταβάλλονται εισφορές κοινωνικής ασφάλισης για ώρες κατά τις οποίες δεν έχουν εργαστεί, ενώ για τους εργαζομένους ορισμένου χρόνου στον γεωργικό τομέα αποκλείεται η δυνατότητα αυτή.

Συνακόλουθα, δεδομένου ότι οι δύο κατηγορίες εργαζομένων πραγματοποιούν παρεμφερή εργασία, το ΔΕΕ εξέτασε το κατά πόσον αυτή η δυσμενέστερη μεταχείριση θα μπορούσε να δικαιολογηθεί από κάποιον αντικειμενικό λόγο. Οι λόγοι αυτοί, σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, θα πρέπει να βασίζονται σε σαφή και συγκεκριμένα στοιχεία, αλλά και σε διαφανή κριτήρια, με σεβασμό προς την αρχή της αναλογικότητας. Για παράδειγμα, τέτοιοι λόγοι μπορούν να αποτελούν τυχόν ιδιαίτερα καθήκοντα που συνδέονται με την εκπλήρωση των συμβάσεων ορισμένου χρόνου. Φυσικά, σε καμία περίπτωση ο προσωρινός χαρακτήρας της εργασίας ορισμένου χρόνου δεν μπορεί να δικαιολογήσει από μόνος του μια τέτοια διαφορετική μεταχείριση.

Εν προκειμένω, οι εκκαλούσες υποστήριξαν ότι η διαφορετική μεταχείριση θα μπορούσε να δικαιολογηθεί καθώς οι εργαζόμενοι ορισμένου χρόνου απασχολήθηκαν για την εκτέλεση εργασίας σύντομης διάρκειας, εποχιακής ή περιστασιακής εργασίας. Ωστόσο, οι λόγοι αυτοί στηρίζονται αποκλειστικά στη διάρκεια της απασχόλησης και, άρα, όπως προαναφέρθηκε, δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τη δυσμενέστερη μεταχείρισή τους.

Συνεπώς, ελλείπει αντικειμενικών λόγων, το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ρήτρα 4 σημείο 1 της συμφωνίας-πλαisiού του 1999 για την εργασία ορισμένου χρόνου αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως ερμηνεύεται από ανώτατο εθνικό δικαστήριο, δυνάμει της οποίας οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που οφείλουν οι εργοδότες που απασχολούν εργαζομένους ορισμένου χρόνου στον γεωργικό τομέα υπολογίζονται βάσει των αμοιβών που καταβάλλονται στους εργαζομένους αυτούς για τις ώρες πράγματι παρασχεθείσας εργασίας, ενώ οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης τις οποίες οφείλουν οι εργοδότες που απασχολούν εργαζομένους αορίστου χρόνου στον γεωργικό τομέα υπολογίζονται βάσει αμοιβής καθοριζόμενης για σταθερό ημερήσιο χρόνο εργασίας, ανεξαρτήτως των ωρών πράγματι παρασχεθείσας εργασίας.

VII. ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις

Παράδοση προσώπου στο Ηνωμένο Βασίλειο με σκοπό την άσκηση ποινικής διώξεως και εφαρμογή της αρχής «ουδεμία ποινή άνευ νόμου» σε περίπτωση δυσμενούς για τον καταδικασθέντα μεταβολή του καθεστώτος της υπό όρους απολύσεως

προδικαστική παραπομπή – Συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας, αφενός, και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, αφετέρου – παράδοση προσώπου στο Ηνωμένο Βασίλειο με σκοπό την άσκηση ποινικής διώξεως – κίνδυνος προσβολής θεμελιώδους δικαιώματος – άρθρο 49 παρ. 1, δεύτερη περίοδος, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – αρχή «ουδεμία ποινή άνευ νόμου» – δυσμενής για τον καταδικασθέντα μεταβολή του καθεστώτος της υπό όρους απολύσεως

ΔΕΕ C-743/24, Alchaster II, 03.04.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: K. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: D. Spielmann, ECLI:EU:C:2025:230 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 49 παρ. 1, δεύτερη περίοδος, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ιρλανδία) στο πλαίσιο της εκτέλεσης, στην Ιρλανδία, τεσσάρων ενταλμάτων σύλληψης εκδοθέντων εις βάρος του ΜΑ από τις δικαστικές αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας με σκοπό την άσκηση ποινικής διώξεως.

Η υπόθεση αφορά την εκτέλεση τεσσάρων ενταλμάτων σύλληψης κατά του ΜΑ, τα οποία είχαν εκδοθεί από τις αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου για τρομοκρατικά αδικήματα που φέρονται να διαπράχθηκαν μεταξύ 18 και 20 Ιουλίου 2020 στη Βόρεια Ιρλανδία. Η ανώτατη ποινή για τα αδικήματα αυτά περιελάμβανε ποινές φυλάκισης έως και δέκα ετών και, για ορισμένα, παρατεταμένες ποινές δυνητικά έως και ισόβιας κάθειρξης. Το ιρλανδικό Ανώτατο Δικαστήριο είχε διατάξει την παράδοση του ΜΑ στο Ηνωμένο Βασίλειο και απέρριψε την αίτησή του για άδεια άσκησης έφεσης. Το Ανώτατο Δικαστήριο επέτρεψε την άσκηση έφεσης και εξέφρασε ανησυχίες σχετικά με την αναδρομική εφαρμογή νέων, αυστηρότερων διατάξεων για την υπό όρους απόλυση στο Ηνωμένο Βασίλειο, σε σύγκριση με το καθεστώς που ίσχυε κατά τον χρόνο του φερόμενου αδικήματος. Ο ΜΑ υποστήριξε ότι αυτή η αναδρομικότητα παραβίαζε την αρχή *nulla poena sine lege*, όπως αυτή ενσωματώνεται στο άρθρο 49 παρ. 1 του Χάρτη, οδηγώντας δυνητικά σε βαρύτερη ποινή.

Κατά τον χρόνο του φερόμενου αδικήματος, η νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου προέβλεπε ότι οι καταδικασθέντες σε φυλάκιση ορισμένου χρόνου θα μπορούσαν να αποφυλακιστούν αυτόματα υπό όρους μετά την έκτιση του μισού της ποινής τους. Ωστόσο, νομοθετικές αλλαγές που εισήχθησαν μετά το αδίκημα, αλλά πριν από την πιθανή καταδίκη του ΜΑ, άλλαξαν ουσιαστικά τους όρους αυτούς για συγκεκριμένα τρομοκρατικά αδικήματα. Σύμφωνα με το νέο καθεστώς, ο καταδικασθείς πρέπει να εκτίσει τουλάχιστον τα δύο τρίτα της ποινής του προτού να είναι επιλέξιμος για αποφυλάκιση υπό όρους, ενώ η υπό όρους αποφυλάκιση υπόκειται σε αξιολόγηση του κινδύνου από την επιτροπή αποφυλάκισης υπό όρους. Η αυτόματη αποφυλάκιση θα γίνεται μόνο κατά το τελευταίο έτος της ποινής, εάν δεν χορηγηθεί αναστολή.

Με βάση αυτά τα δεδομένα, το εθνικό δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να αποστείλει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, ζητώντας επί της ουσίας διευκρινίσεις ως προς το αν η εφαρμογή του νέου καθεστώτος υπό όρους απόλυσης, αναδρομικά και εις βάρος του ΜΑ, συνιστούσε επιβολή βαρύτερης ποινής για τους σκοπούς του Χάρτη.

Το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι το δεύτερο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 49 του Χάρτη απαγορεύει την επιβολή βαρύτερης ποινής από εκείνη που ίσχυε κατά τον χρόνο τέλεσης της αξιόποινης πράξης. Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι οι εγγυήσεις που προβλέπονται από τη συγκεκριμένη διάταξη είναι τουλάχιστον εξίσου ισχυρές με εκείνες του άρθρου 7 της ΕΣΔΑ και πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με αυτό, όπως απαιτεί το άρθρο 52 παρ. 3 του Χάρτη.

Κεντρικό σημείο της ανάλυσης του Δικαστηρίου αποτελεί η διάκριση – που εδράζεται τόσο στη νομολογία του ΕΔΔΑ όσο και σε εκείνη του ίδιου του ΔΕΕ – μεταξύ των μέτρων που συνιστούν την ίδια την «ποινή» που επιβάλλεται από το ποινικό δικαστήριο και εκείνων που αφορούν την «εκτέλεση» της ποινής. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, ιδίως στην υπόθεση *Del Río Prada κατά Ισπανίας*, ένα μέτρο που επηρεάζει τη μείωση της ποινής ή τροποποιεί τους όρους υπό όρους απόλυσης δεν αποτελεί, γενικά, αναπόσπαστο μέρος της ίδιας της «ποινής», εκτός εάν μεταβάλλει ουσιωδώς το περιεχόμενο ή τη βαρύτητά της.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι τροποποιήσεις στο κατώτατο όριο επιλεξιμότητας για την υπό όρους απόλυση – όπως η επιμήκυνση του ελάχιστου χρόνου έκτισης της ποινής – δεν συνιστούν, αφ' εαυτών, επιβολή βαρύτερης ποινής κατά το άρθρο 49 παρ. 1 του Χάρτη. Ωστόσο, αυτό υπόκειται σε εξαιρέσεις, ιδίως όταν οι αλλαγές στερούν από τον κρατούμενο κάθε ρεαλιστική δυνατότητα απόλυσης ή εντάσσονται σε ένα σύνολο μέτρων που καθιστούν την ποινή ουσιωδώς βαρύτερη.

Το ΔΕΕ αξιολόγησε προσεκτικά κατά πόσον οι τροποποιήσεις στη βρετανική νομοθεσία υπερέβαιναν αυτό το όριο. Το νέο καθεστώς αντικαθιστά την αυτόματη απόλυση στο ήμισυ της ποινής με ένα σύστημα κατά το οποίο η αποφυλάκιση με όρους είναι δυνατή μετά την έκτιση των δύο τρίτων της ποινής, κατόπιν αξιολόγησης κινδύνου, και, σε περίπτωση μη χορήγησης αποφυλάκισης, προβλέπεται αυτόματη αποφυλάκιση εντός του τελευταίου έτους της ποινής.

Το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι το νέο καθεστώς επιβάλλει αυστηρότερες συνθήκες κράτησης, καθώς εισάγει μεγαλύτερη αβεβαιότητα ως προς τον χρόνο αποφυλάκισης και τη συνδέει με μια εξατομικευμένη αξιολόγηση επικινδυνότητας αντί με την πάροδο ορισμένου χρόνου.

Ωστόσο, το Δικαστήριο τόνισε σημαντικές εγγυήσεις: η δυνατότητα υπό όρους απόλυσης εξακολουθεί να υφίσταται, ενώ και η αυτόματη απόλυση διατηρείται, έστω και αργότερα. Οι τροποποιήσεις δεν καταργούν ουσιωδώς την έννοια της υπό όρους απόλυσης, ούτε συνεπάγονται αναγκαία επιμήκυνση του χρόνου κράτησης, δεδομένου ότι η διάρκεια της ποινής παραμένει οριοθετημένη. Τα νέα κριτήρια επικινδυνότητας κρίνονται ως τυπικά για την ευρωπαϊκή ποινική πολιτική, και δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι η αρμόδια επιτροπή ενεργεί χωρίς περιορισμούς ή εκτός πλαισίου δικονομικών εγγυήσεων.

Το Δικαστήριο εξέτασε, επίσης, κατά τη νομολογία του, κατά πόσον το νέο καθεστώς αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου συνόλου μέτρων που επιβαρύνουν ουσιωδώς τη σοβαρότητα της ποινής. Διαπίστωσε ότι οι τροποποιήσεις δεν αυξάνουν τη μέγιστη διάρκεια της ποινής φυλάκισης, ούτε υπάρχει διασφάλιση ότι το προΐσχυσαν καθεστώς οδηγούσε, στην πράξη, σε μικρότερη διάρκεια έκτισης, δεδομένου ότι η αποφυλάκιση με όρους μπορούσε να ανακληθεί σε κάθε περίπτωση, εφόσον συνέτρεχε λόγος.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κατέληξε ότι, εφόσον οι νομοθετικές αλλαγές δεν ισοδυναμούν, από νομική άποψη ή στην πράξη, με κατάργηση της δυνατότητας υπό όρους απόλυσης και δεν αποτελούν μέρος ευρύτερου συνόλου μέτρων που καθιστούν την ποινή βαρύτερη, η αναδρομική εφαρμογή τους δεν παραβιάζει το άρθρο 49 παρ. 1 του Χάρτη, ακόμη και όταν εφαρμόζονται σε πράξεις που τελέστηκαν πριν από την έναρξη ισχύος τους.

Δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του

Προϋποθέσεις υπό τις οποίες πρέπει να διασφαλίζεται το δικαίωμα σε νέα δίκη ή άλλο μέσο ένδικης προστασίας που επιτρέπει την επί της ουσίας επανεξέταση της υπόθεσης

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 – άρθρο 8 – δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του – ενημέρωση σχετικά με τη δίκη και τις συνέπειες της μη παράστασης – αδυναμία εντοπισμού του κατηγορουμένου παρόλο που καταβλήθηκαν οι δέουσες προσπάθειες από τις αρμόδιες εθνικές αρχές – δυνατότητα διεξαγωγής δίκης και εκδόσεως αποφάσεως ερήμην του κατηγορουμένου – άρθρο 9 – δικαίωμα σε νέα δίκη ή άλλο μέσο ένδικης προστασίας που επιτρέπει την επί της ουσίας επανεξέταση της υπόθεσης – ένδικη διαδικασία χάρη στην οποία καθίσταται δυνατή η διαπίστωση της ύπαρξης δικαιώματος σε νέα δίκη – υποχρέωση ταχείας διεξαγωγής

ΔΕΕ C-135/25 PPU, Kachev, 20.05.2025, Τμήμα τρίτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): Κ. Λυκούργος, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2025:366 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 8 παρ. 4, και του άρθρου 9 της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/343, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Varhoven kasatsionen sad (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Βουλγαρία) στο πλαίσιο αίτησης επανάληψης της ποινικής διαδικασίας την οποία υπέβαλε ο M.S.T. κατόπιν της ερήμην καταδίκης του σε ένα έτος φυλάκισης για διακεκριμένη κλοπή.

Πιο συγκεκριμένα, ο M.S.T. αρχικά έλαβε διάταξη περί απαγγελίας κατηγορίας στο στάδιο της ανάκρισης (στο εξής: αρχικό κατηγορητήριο), και στη συνέχεια του ζητήθηκε να εμφανίζεται τακτικά ενώπιον των αστυνομικών αρχών της Βουλγαρίας. Παρείχε διεύθυνση επικοινωνίας και η απαγγελθείσα με το τελικό κατηγορητήριο κατηγορία αντιστοιχούσε, τόσο με βάση τα πραγματικά περιστατικά όσο και με βάση τον νομικό χαρακτηρισμό τους, σε εκείνη που περιεχόταν στο αρχικό κατηγορητήριο το οποίο είχε παραδοθεί στον M.S.T. κατά το στάδιο της ανάκρισης. Ωστόσο, πριν από τη δίκη, οι κοινοποιήσεις που στάλθηκαν στη δηλωθείσα διεύθυνσή του επιστράφηκαν και διαπιστώθηκε ότι ο M.S.T. είχε εγκαταλείψει τη χώρα. Οι αρχές επιχείρησαν περαιτέρω κλητεύσεις τηλεφωνικά, έλεγξαν διασυνοριακές μετακινήσεις και έδωσαν εντολή στην αστυνομία να τον αναζητήσει, χωρίς επιτυχία. Ο M.S.T. τελικά δικάστηκε και καταδικάστηκε ερήμην, εκπροσωπούμενος από διορισμένο αυτεπαγγέλτως συνήγορο, και άρχισε την έκτιση της ποινής του.

Στη συνέχεια, ζήτησε την επανεξέταση της υπόθεσής του, γεγονός που οδήγησε το εθνικό δικαστήριο να υποβάλει προδικαστικά ερωτήματα ως προς το κατά πόσον, υπό τις ανωτέρω συνθήκες, ο M.S.T. έχει δικαίωμα σε νέα δίκη βάσει του ενωσιακού δικαίου. Το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε δύο ερωτήματα στο ΔΕΕ. Με το πρώτο ζητεί να διευκρινιστεί αν το ενωσιακό δίκαιο επιτρέπει εθνική νομοθεσία που αρνείται το δικαίωμα σε νέα δίκη σε πρόσωπο καταδικασθέν ερήμην, το οποίο είχε διαφύγει αφού του είχε επιδοθεί το προκαταρκτικό κατηγορητήριο και δεν κατέστη δυνατή η ενημέρωσή του για τη δίκη. Με το δεύτερο διερωτάται αν, σύμφωνα με τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, μια τέτοια άρνηση είναι θεμιτή όταν οι αρχές κατέβαλαν εύλογες προσπάθειες ενημέρωσης του κατηγορουμένου και εκείνος εκπροσωπήθηκε από αυτεπαγγέλτως διορισθέντα συνήγορο σε όλη τη διαδικασία.

Το Δικαστήριο υπογράμμισε αρχικά ότι πρόσωπο που καταδικάστηκε ερήμην μπορεί να στερηθεί του δικαιώματος νέας δίκης μόνο εφόσον πληρούνται σωρευτικά οι προϋποθέσεις του άρθρου 8 παρ. 2 της Οδηγίας 2016/343.

Βασικό ζήτημα είναι αν ο κατηγορούμενος είχε δεόντως ενημερωθεί για τη δίκη, περιλαμβανομένης της ημερομηνίας και του τόπου διεξαγωγής της, καθώς και για τις συνέπειες της μη παρουσίας του. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι τα μέτρα των αρχών πρέπει να είναι ευλόγως επιμελή. Αν ο κατηγορούμενος, για παράδειγμα, έδωσε σκοπίμως ψευδή διεύθυνση ή διέφυγε, αυτά μπορεί να συνιστούν αντικειμενικές ενδείξεις πρόθεσης αποφυγής της ενημέρωσης. Εφόσον τα έγγραφα αποστέλλονται στη δηλωθείσα διεύθυνση και καταβάλλονται όλες οι πρακτικά εφικτές προσπάθειες ενημέρωσης, περιλαμβανομένων

διασυννοριακών ειδοποιήσεων όταν πιθανολογείται φυγή στο εξωτερικό, τότε η ενημέρωση μπορεί να θεωρηθεί επαρκής.

Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η απλή γνώση των κατηγοριών ή της επικείμενης δίκης δεν αρκεί. Ο κατηγορούμενος πρέπει να έχει ενημερωθεί για τις νομικές συνέπειες της μη εμφάνισής του. Αν στο αρχικό κατηγορητήριο περιλαμβάνεται ρητή ενημέρωση ότι η διαφυγή ενδέχεται να οδηγήσει σε δίκη ερήμην, τότε μπορεί να θεωρηθεί ότι η απαίτηση πληρούται, ενώ αν η ενημέρωση για τις συνέπειες της μη παράστασης δεν του παρασχέθηκε εγκαίρως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως πληρωθείσα η δεύτερη προϋπόθεση που προβλέπεται στο άρθρο 8 παρ. 2, στοιχείο α', και πρέπει να του διασφαλιστεί νέα δίκη.

Η εκπροσώπηση από συνήγορο μπορεί να υποκαταστήσει την ενημέρωση για τις συνέπειες της μη παράστασης μόνο εφόσον ο κατηγορούμενος τον έχει εξουσιοδοτήσει ρητά, εθελούσια και ανεπιφύλακτα να τον εκπροσωπήσει στη δίκη ερήμην. Επομένως, δεν αρκεί ότι υπήρξε εκπροσώπηση σε προγενέστερο στάδιο από αυτεπαγγέλτως διορισμένο συνήγορο. Η προηγούμενη επικοινωνία δεν επαρκεί χωρίς σαφή εξουσιοδότηση εκπροσώπησης σε περίπτωση απουσίας.

Το Δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι η αρχή της αποτελεσματικότητας απαιτεί τα πρόσωπα που καταδικάστηκαν ερήμην να λαμβάνουν πλήρη ενημέρωση για την καταδίκη, τα δικονομικά τους δικαιώματα και τα διαθέσιμα ένδικα βοηθήματα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σε νέα δίκη. Η διαδικασία αυτή πρέπει να διενεργείται ταχέως, ιδίως όταν το πρόσωπο κρατείται λόγω της καταδίκης ερήμην, ώστε να αποφεύγεται αδικαιολόγητη μακροχρόνια κράτηση.

Το Δικαστήριο σημείωσε, επίσης, ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να επαληθεύσει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση εάν πληρούνται οι δικονομικές εγγυήσεις και, εφόσον η εθνική νομοθεσία δεν συμμορφώνεται με την Οδηγία 2016/343, οφείλει να παραμερίσει τις αντίθετες εθνικές διατάξεις λόγω του άμεσου αποτελέσματος της Οδηγίας.

Το ΔΕΕ κατέληξε ότι τα άρθρα 8 και 9 της Οδηγίας 2016/343 δεν αποκλείουν εθνική νομοθεσία που αρνείται το δικαίωμα νέας δίκης σε πρόσωπο καταδικασθέν ερήμην, εφόσον, πρώτον, οι αρχές κατέβαλαν κάθε εύλογη προσπάθεια να ενημερώσουν το πρόσωπο για την ημερομηνία και τον τόπο της δίκης και να το εντοπίσουν, δεύτερον, τα έγγραφα του κατηγορητηρίου και της ημερομηνίας δίκης επιδόθηκαν στην τελευταία διεύθυνση που παρείχε το πρόσωπο, μετά τη λήψη αρχικού κατηγορητηρίου με ισοδύναμο περιεχόμενο και νομικό χαρακτηρισμό, και, τρίτον, ο κατηγορούμενος εκπροσωπήθηκε σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας από συνήγορο, υπό την προϋπόθεση ότι ο συνήγορος είχε ρητή και ανεπιφύλακτη εντολή για εκπροσώπηση στη δίκη ερήμην.

Επιπλέον, πρέπει να πληρούται τουλάχιστον μία από τις εξής δύο προϋποθέσεις: είτε ο κατηγορούμενος να ενημερώθηκε εγκαίρως και δεόντως για τις συνέπειες της μη παρουσίας του, είτε ο κατηγορούμενος να εξουσιοδότησε ρητά τον συνήγορό του να τον εκπροσωπήσει ερήμην κατά τη δίκη. Αν αυτές οι προϋποθέσεις δεν πληρούνται, πρέπει να διασφαλιστεί το δικαίωμα σε νέα δίκη ή σε ισοδύναμο ένδικο βοήθημα.

Ευρωπαϊκή Εισαγγελία – Κανονισμός (ΕΕ) 2017/1939

Δικαστικός έλεγχος από τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες που ορίζει το εθνικό δίκαιο

προδικαστική παραπομπή – Ευρωπαϊκή Εισαγγελία – Κανονισμός (ΕΕ) 2017/1939 – άρθρο 42 παρ. 1 – διαδικαστικές πράξεις που προορίζονται να παραγάγουν έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων – δικαστικός έλεγχος από τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες που ορίζει το εθνικό δίκαιο – περιεχόμενο – κλήτευση μαρτύρων – εθνικό δίκαιο το οποίο δεν επιτρέπει τον άμεσο δικαστικό έλεγχο τέτοιου μέτρου – άρθρο 19 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ – άρθρα 47 και 48 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας

ΔΕΕ C-292/23, EPPO (Contrôle juridictionnel des actes de procédure), 08.04.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγητής: Δ. Γρατσίας, Γεν. Εισαγγελέας: Α. M. Collins, ECLI:EU:C:2025:255 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 42 παρ. 1 του Κανονισμού 2017/1939, σχετικά με την εφαρμογή ενισχυμένης συνεργασίας για τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, του άρθρου 7 της Οδηγίας, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, του άρθρου 2 και του άρθρου 19 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, του άρθρου 86 παρ. 3 ΣΛΕΕ, καθώς και των άρθρων 6, 47 και 48 του Χάρτη. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από τον Juzgado Central de Instrucción no 6 de Madrid (έκτο εθνικό τακτικό ανακριτή Μαδρίτης, Ισπανία) στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας την οποία κίνησε η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία κατά των I.R.O. και F.J.L.R., σε βάρος των οποίων διεξήχθη έρευνα του εν λόγω οργάνου για απάτη σχετικά με επιδοτήσεις και για πλαστογραφία σε σχέση με τη χρηματοδότηση ενός έργου από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία (EPPO) έχει σχεδιαστεί ως ένα αποκεντρωμένο όργανο της Ένωσης, αρμόδιο για τη διερεύνηση, δίωξη και παραπομπή σε δίκη των δραστών ποινικών αδικημάτων που επηρεάζουν τα οικονομικά συμφέροντα της ΕΕ. Οι ανακριτικές αρμοδιότητες σε εθνικό επίπεδο ασκούνται συνήθως από τους Ευρωπαίους εντεταλμένους εισαγγελείς, οι οποίοι ενεργούν με διττή υποχρέωση: δρουν αποκλειστικά εξ ονόματος της EPPO, αλλά οφείλουν ταυτόχρονα να σέβονται και να εφαρμόζουν το εθνικό δικονομικό δίκαιο στον βαθμό που ρυθμίζει την ποινική διαδικασία. Ο Κανονισμός 2017/1939 τονίζει ότι οι δραστηριότητες της EPPO πρέπει να διεξάγονται με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και των δικαιωμάτων υπεράσπισης, όπως κατοχυρώνονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σημαντικό είναι ότι κάθε ύποπτος ή κατηγορούμενος στο πλαίσιο έρευνας της EPPO απολαύει όλων των δικαιωμάτων που προβλέπονται από την ενωσιακή νομοθεσία, όπως το δικαίωμα υποβολής αποδεικτικών στοιχείων, εξέτασης μαρτύρων και αίτησης συλλογής αποδεικτικών στοιχείων υπέρ του από την EPPO, καθώς και των δικαιωμάτων που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο.

Ένα από τα κεντρικά χαρακτηριστικά του Κανονισμού 2017/1939 είναι η δικαστική επανεξέταση των διαδικαστικών πράξεων της EPPO. Το άρθρο 42 προβλέπει ρητά ότι οι διαδικαστικές πράξεις της EPPO που προορίζονται να παράγουν έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων υπόκεινται σε έλεγχο από τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια, σύμφωνα με τις απαιτήσεις και διαδικασίες που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο. Ωστόσο, ο Κανονισμός αναθέτει ορισμένα είδη ελέγχου αποκλειστικά στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κυρίως για αποφάσεις αρχειοθέτησης υποθέσεων ή για διοικητικές πράξεις εκτός του πεδίου της ανακριτικής ή διοικητικής λειτουργίας, όπως οι αποφάσεις σχετικές με τα δικαιώματα των υποκειμένων δεδομένων ή διοικητικά ζητήματα.

Ο ισπανικός εφαρμοστικός νόμος LO 9/2021 καθιερώνει ένα «εποπτεύον» δικαστήριο εντός κάθε αρμόδιου δικαστικού σχηματισμού, με αποστολή τη δικαστική επανεξέταση μόνο για τις περιπτώσεις που προβλέπονται ρητά στον νόμο. Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με το ισπανικό δίκαιο, αποφάσεις του Ευρωπαίου εντεταλμένου εισαγγελέα μπορούν να προσβληθούν μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις που αναφέρονται περιοριστικά στον νόμο LO 9/2021. Μεταξύ αυτών δεν περιλαμβάνεται η κλήτευση μαρτύρων, γεγονός που πρακτικά αποκλείει την άμεση δικαστική επανεξέταση τέτοιας πράξης. Η παράλειψη αυτή αποτελεί τον πυρήνα του ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου: αν οι περιορισμοί του εθνικού δικαίου ως προς τη δυνατότητα ελέγχου των μέτρων της EPPO, ειδικά της κλήτευσης μάρτυρα, είναι συμβατοί με το δίκαιο της Ένωσης.

Η υπόθεση αφορά ποινική έρευνα για ύποπτη απάτη με επιδοτήσεις και πλαστογραφία εγγράφων, με τους Ευρωπαίους εντεταλμένους εισαγγελείς στην Ισπανία να καλούν δύο άτομα, τους Y.C. και I.M.B., να καταθέσουν ως μάρτυρες. Τα πρόσωπα που αποτελούν αντικείμενο της έρευνας, οι I.R.O. και F.J.L.R., προσπάθησαν να προσβάλουν την κλήτευση, υποστηρίζοντας ότι ήταν περιττή επανάληψη, καθώς ο ένας εκ των μαρτύρων είχε ήδη

καταθέσει, και ότι τέτοιες πράξεις μπορεί να επηρεάσουν το δικαίωμά τους σε δίκαιη διαδικασία χωρίς καθυστέρηση και να υπονομεύσουν την υπεράσπισή τους. Το αιτούν δικαστήριο, μη δυνάμενο κατά το εθνικό δίκαιο να εξετάσει την προσφυγή, διερωτήθηκε κατά πόσον ο εθνικός περιορισμός συμμορφώνεται με τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, τον Χάρτη και τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης, όπως το κράτος δικαίου.

Το ΔΕΕ διευκρίνισε εξ αρχής ότι η έννοια των «*διαδικαστικών πράξεων ... που προορίζονται να παράγουν έννομα αποτελέσματα έναντι τρίτων*» του άρθρου 42 παρ. 1 πρέπει να ερμηνεύεται ως αυτοτελής έννοια του δικαίου της Ένωσης, απαιτώντας ενιαία κριτήρια ερμηνείας σε όλη την Ένωση. Το Δικαστήριο τόνισε ότι η παραπομπή στο εθνικό δίκαιο περιορίζεται μόνο στις διαδικαστικές προϋποθέσεις και όχι στον προσδιορισμό του τί συνιστά πράξη με έννομα αποτελέσματα. Αυτή η προσέγγιση είναι κρίσιμη για να διασφαλιστεί η συνοχή του συστήματος δικαστικού ελέγχου και η κατοχύρωση του κράτους δικαίου, δηλαδή της δυνατότητας επανεξέτασης όλων των πράξεων των οργάνων της Ένωσης.

Για να προσδιορίσει αν μια κλήτευση μάρτυρα από την ΕΡΡΟ αποτελεί τέτοια πράξη, το ΔΕΕ κατέφυγε σε κριτήρια παρόμοια με αυτά του άρθρου 263, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ για τον ορισμό της έννοιας της πράξεως που μπορεί να προσβληθεί ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης στο πλαίσιο της προσφυγής ακυρώσεως. Έκρινε ότι μια πράξη είναι προσβλητή όταν είναι δεσμευτική και ικανή να επηρεάσει τα συμφέροντα ενός φυσικού ή νομικού προσώπου, μεταβάλλοντας τη νομική του κατάσταση. Η κατηγορία των «*τρίτων*» περιλαμβάνει όχι μόνο τους υπόπτους και τα θύματα αλλά και άλλα πρόσωπα των οποίων τα δικαιώματα ενδέχεται να θίγονται. Το Δικαστήριο τόνισε ότι η αξιολόγηση πρέπει να γίνεται κατά περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο της πράξης, το πλαίσιο έκδοσής της και το δικονομικό πλαίσιο.

Ως εκ τούτου, το ΔΕΕ καθόρισε ότι το εθνικό δικαστήριο οφείλει να εκτιμήσει, υπό το φως του εθνικού δικονομικού δικαίου και του πλαισίου της έρευνας, αν η συγκεκριμένη πράξη της ΕΡΡΟ, όπως η κλήτευση μάρτυρα, παράγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα ικανά να επηρεάσουν τα συμφέροντα των προσώπων που επιδιώκουν την επανεξέταση. Αν ναι, τότε αυτή η πράξη πρέπει να υπόκειται σε αποτελεσματική δικαστική προστασία από το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο, όπως απαιτεί το άρθρο 42 παρ. 1 του Κανονισμού. Η μορφή αυτής της επανεξέτασης δεν είναι ανάγκη να είναι άμεση αυτοτελής προσφυγή, αλλά μπορεί να παρέχεται και εντός της κύριας ποινικής διαδικασίας, αρκεί να διασφαλίζεται το δικαίωμα σε ένδικο μέσο και ο σεβασμός στα θεμελιώδη δικαιώματα, ιδίως στα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη.

Το Δικαστήριο ασχολήθηκε ιδιαιτέρως με τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας που διέπουν την εθνική δικονομική αυτονομία στο πεδίο του δικαίου της ΕΕ. Η αρχή της ισοδυναμίας απαιτεί οι εθνικές διαδικασίες προστασίας των δικαιωμάτων που απορρέουν από το δίκαιο της ΕΕ να μην είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που ισχύουν για παρόμοιες εσωτερικές αξιώσεις. Το ΔΕΕ αναφέρθηκε στην άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, ότι το ισπανικό δίκαιο ενδέχεται να αντιμετωπίζει τις προσφυγές κατά πράξεων της ΕΡΡΟ δυσμενέστερα από τις αντίστοιχες πράξεις των εθνικών δικαστικών αρχών, κάτι που ενδέχεται να παραβιάζει την αρχή της ισοδυναμίας.

Ως προς την αποτελεσματικότητα, το ΔΕΕ έκρινε ότι το δίκαιο της ΕΕ απαιτεί μόνο οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες να επιτρέπουν σε πρόσωπο του οποίου τα δικαιώματα θίγονται να έχει πραγματικά πρόσβαση σε δικαστική προστασία. Δεν απαιτείται απόλυτα η ύπαρξη άμεσου και αυτοτελούς ενδίκου μέσου για κάθε διαδικαστική πράξη. Αρκεί να υπάρχει, στην πράξη, δυνατότητα ουσιαστικού ελέγχου, ακόμη και παρεμπιπτόντως, από δικαστήριο που έχει αρμοδιότητα να εξετάσει όλα τα νομικά και πραγματικά ζητήματα και να διασφαλίσει τα δικαιώματα που εγγυάται το δίκαιο της ΕΕ.

Το ΔΕΕ κατέληξε ότι το άρθρο 42 παρ. 1 του Κανονισμού 2017/1939, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 19 παρ. 1 ΣΕΕ, τα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη, και τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, έχει την έννοια ότι απόφαση με την οποία, στο πλαίσιο έρευνας, ο επιληφθείς της υποθέσεως Ευρωπαίος εντεταλμένος εισαγγελέας κλητεύει

μάρτυρες υπόκειται στον έλεγχο του αρμόδιου εθνικού δικαστηρίου, σύμφωνα με το άρθρο 42 παρ. 1, όταν η απόφαση αυτή αποσκοπεί στην παραγωγή δεσμευτικών εννόμων αποτελεσμάτων ικανών να θίξουν τα συμφέροντα των προσώπων που προσβάλλουν την εν λόγω απόφαση, όπως είναι τα πρόσωπα σε βάρος των οποίων διεξάγεται η έρευνα, μεταβάλλοντας ουσιωδώς τη νομική τους κατάσταση. Στην περίπτωση αυτή, το εθνικό δίκαιο πρέπει να εγγυάται στα εν λόγω πρόσωπα τον αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο της ως άνω αποφάσεως, τουλάχιστον παρεμπιπτόντως, κατά περίπτωση από το δικάζον ποινικό δικαστήριο. Εντούτοις, κατ' εφαρμογήν της αρχής της ισοδυναμίας, όταν οι εθνικές δικονομικές διατάξεις που αφορούν παρόμοια ένδικα βοηθήματα του εσωτερικού δικαίου προβλέπουν τη δυνατότητα απευθείας προσβολής ανάλογης αποφάσεως, η δυνατότητα αυτή πρέπει να παρέχεται επίσης στα εν λόγω πρόσωπα.

Δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις

Διεθνής δικαιοδοσία σε θέματα γονικής μέριμνας: Κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας προβλεπόμενοι σε διμερή συμφωνία μεταξύ της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, συναφθείσα πριν από την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

προδικαστική παραπομπή – δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1111 – πεδίο εφαρμογής – άρθρο 1 παρ. 1, στοιχείο β', και παρ. 2, στοιχείο ε' – μέτρο σχετικό με τη διάθεση της περιουσίας παιδιού – άρθρο 7 – διεθνής δικαιοδοσία σε θέματα γονικής μέριμνας – άρθρο 10 – παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας – Κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 – πεδίο εφαρμογής – άρθρο 1 παρ. 2, στοιχείο α' – εξαίρεση όσον αφορά την κατάσταση και την ικανότητα δικαίου φυσικών προσώπων – κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας προβλεπόμενοι σε διμερή συμφωνία μεταξύ της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, συναφθείσα πριν από την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση – διαφοροποίηση μεταξύ των κανόνων αυτών και των προβλεπόμενων στον Κανονισμό 2019/1111 – άρθρο 351 ΣΛΕΕ – έννοια του «ασυμβιβάστου»

ΔΕΕ C-395/23, Anikoni, 06.03.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγήτρια: Ο. Spineanu-Matei, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:142 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 1, στοιχείο γ', του Κανονισμού 593/2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (στο εξής: Κανονισμός Ρώμη Ι), του άρθρου 24, σημείο 1, του Κανονισμού 1215/2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (στο εξής: Κανονισμός Βρυξέλλες Ια), καθώς και του άρθρου 1 παρ. 2, στοιχείο ε', και του άρθρου 7 παρ. 1 του Κανονισμού 2019/1111, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών (στο εξής: Κανονισμός Βρυξέλλες ΙΙβ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Sofiyski Rayonen sad (πρωτοβάθμιο περιφερειακό δικαστήριο Σόφιας, Βουλγαρία) στο πλαίσιο διαδικασίας εκούσιας δικαιοδοσίας, η οποία κινήθηκε εξ ονόματος δύο ανήλικων τέκνων, της Ε. Μ. Α και της Ε. Μ. Α, προκειμένου να τους χορηγηθεί από δικαστήριο άδεια για την πώληση, με τη συγκατάθεση της μητέρας τους Μ. Ι. Α, των μεριδίων τους σε τρία ακίνητα ευρισκόμενα στη Βουλγαρία.

Σύμφωνα με το άρθρο 130 παρ. 3 του Βουλγαρικού Οικογενειακού Κώδικα, κάθε πράξη διάθεσης ακινήτου που ανήκει σε ανήλικο απαιτεί έγκριση από το κατά τόπον αρμόδιο περιφερειακό δικαστήριο, το οποίο πρέπει να ενεργεί προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, προτού η πράξη αυτή καταστεί δεκτή προς καταχώριση από συμβολαιογράφο, σύμφωνα με το άρθρο 18 του Νόμου περί Ενοχών και Συμβάσεων. Το αιτούν δικαστήριο, δηλαδή το Περιφερειακό Δικαστήριο της Σόφιας, εξέφρασε αμφιβολίες σχετικά με το ποιοι κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας είναι εφαρμοστέοι στην προκειμένη περίπτωση, δεδομένων των διασυνοριακών στοιχείων, δηλαδή της συνήθους διαμονής των ανήλικων στη Γερμανία, της ρωσικής ιθαγένειάς τους και της τοποθεσίας του ακινήτου στη Βουλγαρία.

Το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε τρία ερωτήματα στο ΔΕΕ. Το πρώτο αφορούσε το εάν η μη αμφισβητούμενη διαδικασία που αποσκοπεί στην παροχή άδειας για πώληση ακινήτου που ανήκει σε ανήλικο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙβ. Το δεύτερο ερώτημα ζητούσε να διευκρινιστεί ποιος Κανονισμός καθορίζει τη διεθνή δικαιοδοσία σε τέτοιες διαδικασίες: το άρθρο 7 παρ. 1 του Κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙβ, το άρθρο 24 παρ. 1 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ι bis ή το άρθρο 4 παρ. 1, στοιχείο γ', του Κανονισμού Ρώμη Ι; Το τρίτο ερώτημα αφορούσε το αν υπερισχύει, έναντι των διατάξεων του Κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙβ, διμερής διεθνής συμφωνία μεταξύ κράτους μέλους και τρίτης χώρας, η οποία συνήφθη πριν από την προσχώρηση του κράτους μέλους στην ΕΕ – όπως συμβαίνει με την περίπτωση της ρωσοβουλγαρικής σύμβασης² – όταν αυτή δεν περιλαμβάνεται στο Κεφάλαιο VIII του εν λόγω Κανονισμού.

Το ΔΕΕ, καταρχάς, διευκρίνισε ότι η αναφορά στο άρθρο 4 παρ. 1, στοιχείο γ', του Κανονισμού Ρώμη Ι δεν σχετίζεται με τη διεθνή δικαιοδοσία, όπως είχε ήδη επισημάνει και το ίδιο το αιτούν δικαστήριο, και επικεντρώθηκε στους Κανονισμούς Βρυξέλλες Ια και ΙΙβ. Το Δικαστήριο εξέτασε τα δύο πρώτα ερωτήματα από κοινού, αναλύοντας αν η δικαστική άδεια για τη διάθεση ακίνητης περιουσίας ανήλικου συνιστά μέτρο γονικής μέριμνας κατά τον Κανονισμό Βρυξέλλες ΙΙβ ή αν ανήκει στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια ως εμπράγματο δικαίωμα.

Βασιζόμενο στη νομολογία του, το Δικαστήριο τόνισε ότι η ανάγκη δικαστικής άδειας προκύπτει ευθέως από την ανικανότητα του ανήλικου να ενεργεί αυτόνομα και ότι η έγκριση έχει σαφώς προστατευτικό χαρακτήρα. Η πράξη διάθεσης δεν αποσκοπεί απλώς σε μεταβίβαση ιδιοκτησίας, αλλά είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη μέριμνα και την προστασία του παιδιού. Κατά συνέπεια, τέτοιες διαδικασίες εμπίπτουν στο άρθρο 1 παρ. 2, στοιχείο ε', του Κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙβ και εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, βάσει του άρθρου 1 παρ. 2, στοιχείο α', αυτού.

Το ΔΕΕ κατέληξε ότι η εν λόγω διαδικασία εμπίπτει στον τομέα της γονικής μέριμνας και της συνοδευτικής προστασίας που προβλέπει ο Κανονισμός Βρυξέλλες ΙΙβ. Επομένως, η διεθνής δικαιοδοσία ανήκει, κατ' αρχήν, στα δικαστήρια του κράτους μέλους όπου το παιδί έχει τη συνήθη διαμονή του κατά τον χρόνο κατά τον οποίο επιλαμβάνεται το δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 1. Ο Κανονισμός Βρυξέλλες Ια δεν έχει εφαρμογή σε τέτοιες περιπτώσεις.

Σε σχέση με το τρίτο ερώτημα, το Δικαστήριο εξέτασε εάν οι κανόνες του Κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙβ μπορούν να παρακαμφθούν από διμερή συνθήκη, όπως η ρωσοβουλγαρική, η οποία συνήφθη πριν από την ένταξη της Βουλγαρίας στην ΕΕ και δεν περιλαμβάνεται στο Κεφάλαιο VIII του Κανονισμού. Το Δικαστήριο έκρινε το ερώτημα παραδεκτό, καθώς υφίσταται πραγματική σύγκρουση ανάμεσα στο σύστημα διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπει η συνθήκη και σε εκείνο που καθιερώνει το ενωσιακό δίκαιο.

Η αιτιολογική σκ. 91 του Κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙβ παραπέμπει στο άρθρο 351 ΣΛΕΕ, το οποίο ρυθμίζει τις υποχρεώσεις των κρατών μελών όσον αφορά προενταξιακές διεθνείς συμφωνίες. Το άρθρο αυτό επιτρέπει την προσωρινή διατήρηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τέτοιες συμφωνίες, εκτός αν διαπιστωθεί ασυμβατότητα με το ενωσιακό δίκαιο και ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για την εξάλειψή της. Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι η δυνατότητα παρέκκλισης από το ενωσιακό δίκαιο βάσει του άρθρου 351 ΣΛΕΕ προϋποθέτει δύο σωρευτικούς όρους: η συμφωνία να έχει συναφθεί πριν από την ένταξη του κράτους μέλους στην ΕΕ και το τρίτο κράτος να αντλεί από αυτήν εκτελεστά δικαιώματα έναντι του κράτους μέλους.

Κατά συνέπεια, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει εάν η ρωσοβουλγαρική συνθήκη παρέχει στη Ρωσική Ομοσπονδία εκτελεστά δικαιώματα. Εφόσον αυτό συμβαίνει, και εφόσον η συνθήκη προβλέπει διαφορετικό σύστημα διεθνούς δικαιοδοσίας από τον

². Σύμβαση μεταξύ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών για τη δικαστική συνδρομή σε αστικές, οικογενειακές και ποινικές υποθέσεις, η οποία υπογράφηκε στη Μόσχα στις 19 Φεβρουαρίου 1975 (Recueil des traités des Nations unies, τόμος 1015, αριθ. 14855, σ. 41).

Κανονισμό (όπως φαίνεται να ισχύει μεταξύ της κατοικίας του παιδιού και της τοποθεσίας του ακινήτου), πρέπει να εξεταστεί αν μπορεί να υπάρξει ερμηνευτική συμφιλίωση μεταξύ της συνθήκης και του Κανονισμού. Αν αυτό δεν είναι εφικτό και το εθνικό δικαστήριο δεν έχει την αρμοδιότητα να άρει μονομερώς την ασυμβατότητα, τότε η συνθήκη μπορεί να εξακολουθήσει να εφαρμόζεται εις βάρος του ενωσιακού δικαίου, αλλά μόνο μέχρι να ληφθούν μέτρα για την άρση της ασυμβατότητας, όπως απαιτεί το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 351 ΣΛΕΕ.

Το Δικαστήριο τόνισε επίσης ότι, παρόλο που τα δικαστήρια των κρατών μελών πρέπει να επιδιώκουν, εφόσον είναι δυνατόν και σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, την ερμηνεία παλαιότερων διεθνών συνθηκών κατά τρόπο συμβατό με το ενωσιακό δίκαιο, δεν υποχρεούνται να ερμηνεύουν το ενωσιακό δίκαιο προς συμμόρφωση με τις συνθήκες αυτές. Το κράτος μέλος οφείλει να λάβει κάθε αναγκαίο μέτρο για την εξάλειψη της ασυμβατότητας, όπως η τροποποίηση, επαναδιαπραγμάτευση ή καταγγελία της συνθήκης.

Μεταναστευτική πολιτική

Πολιτική ασύλου και χορήγηση καθεστώτος διεθνούς προστασίας: Παράταση της εξάμηνης προθεσμίας εξέτασης αποφασισθείσα από την αποφαινόμενη αρχή λόγω μεγάλου αριθμού αιτήσεων διεθνούς προστασίας οι οποίες υποβάλλονται ταυτόχρονα

προδικαστική παραπομπή – πολιτική ασύλου – Οδηγία 2013/32/ΕΕ – άρθρο 4 παρ. 1 και άρθρο 31 παρ. 3, τρίτο εδάφιο, στοιχείο β' – διαδικασίες για τη χορήγηση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας – παράταση της εξάμηνης προθεσμίας εξέτασης αποφασισθείσα από την αποφαινόμενη αρχή – μεγάλος αριθμός αιτήσεων διεθνούς προστασίας οι οποίες υποβάλλονται ταυτόχρονα – έννοια – συνεκτίμηση άλλων περιστάσεων

ΔΕΕ C-662/23, Zimir, 08.05.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: M. L. Arastey Sahún, Εισηγητής: J. Passer, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2025:326 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 31 παρ. 3, τρίτο εδάφιο, στοιχείο β', της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 4 παρ. 1 της εν λόγω Οδηγίας. Η ως άνω αίτηση υποβλήθηκε από το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας, Κάτω Χώρες) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Υφυπουργού Δικαιοσύνης και Ασφάλειας, Κάτω Χώρες) και του X, υπηκόου τρίτης χώρας, σχετικά με το ότι ο πρώτος δεν έλαβε απόφαση εντός της εκ του νόμου προβλεπόμενης εξάμηνης προθεσμίας επί της αιτήσεως για τη χορήγηση άδειας προσωρινής διαμονής λόγω ασύλου.

Η υπόθεση ξεκίνησε όταν ο X υπέβαλε αίτηση για διεθνή προστασία στις Κάτω Χώρες στις 10 Απριλίου 2022. Στο πλαίσιο του μεγάλου αριθμού εκκρεμών αιτήσεων ασύλου, οι ολλανδικές αρχές, επικαλούμενες εθνική νομοθεσία που ενσωματώνει την Οδηγία 2013/32/ΕΕ, παρέτειναν την εκ του νόμου εξάμηνη προθεσμία για την εξέταση των αιτήσεων ασύλου για επιπλέον εννέα μήνες. Η παράταση αυτή, η οποία θεσπίστηκε με το λεγόμενο WBV 2022/22, εφαρμόστηκε σε όλες τις μη διεκπεραιωμένες αιτήσεις που είχαν υποβληθεί πριν από την 1η Ιανουαρίου 2023. Καθώς δεν εκδόθηκε απόφαση επί της αίτησης του X εντός της αρχικής εξάμηνης προθεσμίας, ο X προσέφυγε στη δικαιοσύνη, υποστηρίζοντας ότι η παράταση ήταν παράνομη. Το Πρωτοδικείο της Χάγης συμφώνησε με τον X, κρίνοντας ότι οι αρχές παραβίασαν τις ισχύουσες προθεσμίες και διέταξε την άμεση έκδοση απόφασης, προβλέποντας και χρηματικές κυρώσεις σε περίπτωση περαιτέρω καθυστερήσεων. Ο Υφυπουργός Δικαιοσύνης και Ασφάλειας προσέβαλε την απόφαση ενώπιον του Raad van State (Συμβουλίου της Επικρατείας των Κάτω Χωρών), υποστηρίζοντας ότι η παράταση δικαιολογείτο όχι μόνο από αιφνίδια αύξηση, αλλά και από σταδιακή άνοδο των αιτήσεων σε συνδυασμό με συσσωρευμένες καθυστερήσεις και ελλείψεις προσωπικού.

Κατά την εκδίκαση της έφεσης, και λόγω της έλλειψης σαφήνειας στην Οδηγία 2013/32/ΕΕ σχετικά με ορισμένες βασικές έννοιες, το Raad van State υπέβαλε προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ. Το αιτούν δικαστήριο ρώτησε εάν η Οδηγία επιτρέπει την παράταση της προθεσμίας

εξέτασης μόνο σε περιπτώσεις αιφνίδιας αύξησης των αιτήσεων ή εάν μια σταδιακή άνοδος μπορεί επίσης να δικαιολογήσει το ίδιο μέτρο. Επιπλέον, τέθηκε το ερώτημα πώς πρέπει να εκτιμάται ο «μεγάλος αριθμός» αιτήσεων που αναφέρεται στο άρθρο 31 παρ. 3 της Οδηγίας – σε απόλυτους όρους ή σε σχέση με τις εθνικές ιστορικές τάσεις. Τέλος, ζητήθηκε να διευκρινιστεί αν περιστάσεις άσχετες με άμεση αύξηση, όπως συσσωρευμένα υπόλοιπα ή ελλείψεις προσωπικού, μπορούν να αποτελέσουν βάση για την παράταση της προθεσμίας εξέτασης.

Η Οδηγία 2013/32/ΕΕ επιδιώκει να συμβιβάσει δύο στόχους, την ταχεία λήψη αποφάσεων επί των αιτήσεων ασύλου και τη διεξαγωγή «κατάλληλης και πλήρους» εξέτασης. Το άρθρο 4 παρ. 1 της Οδηγίας υποχρεώνει τα κράτη μέλη να ορίζουν αρμόδιες αρχές για την εξέταση των αιτήσεων και να τους παρέχουν επαρκείς πόρους – μεταξύ άλλων, επαρκές προσωπικό – ώστε να μπορούν να εκπληρώνουν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους. Κανονικά, το άρθρο 31 παρ. 3 προβλέπει ότι η εξέταση πρέπει να ολοκληρώνεται εντός έξι μηνών. Ωστόσο, η περίοδος αυτή μπορεί να παραταθεί για εννέα μήνες σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ιδίως όταν «υποβάλλεται μεγάλος αριθμός αιτήσεων ασύλου ταυτοχρόνως», καθιστώντας «πολύ δύσκολη στην πράξη» την τήρηση της προθεσμίας. Ένα ανώτατο χρονικό όριο 21 μηνών τίθεται από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης. Η Οδηγία και η αντίστοιχη ολλανδική νομοθεσία δημιουργούν έτσι έναν μηχανισμό εξαίρεσης, το εύρος του οποίου ήταν το επίδικο στην παρούσα παραπομπή.

Το ΔΕΕ ξεκίνησε την ανάλυσή του ερμηνεύοντας την έννοια του «ταυτόχρονα», όπως εμφανίζεται στο άρθρο 31 παρ. 3. Η Οδηγία δεν δίνει ρητό ορισμό, οπότε το Δικαστήριο βασίστηκε στη συνήθη σημασία του όρου, στο πλαίσιο και στον νομοθετικό σκοπό. Στην καθημερινή χρήση, «ταυτόχρονα» σημαίνει «την ίδια στιγμή» ή «παράλληλα». Λαμβάνοντας υπόψη, ωστόσο, ότι σπανίως οι αιτήσεις ασύλου υποβάλλονται ακριβώς την ίδια χρονική στιγμή, το Δικαστήριο, συνυπολογίζοντας τις πρακτικές συνθήκες, υιοθέτησε μια ελαφρώς ευρύτερη ερμηνεία: ο όρος πρέπει να νοηθεί ως «εντός σύντομου χρονικού διαστήματος». Έτσι, διασφαλίζεται ότι η διάταξη είναι λειτουργική και σύμφωνη με τους στόχους της Οδηγίας, αποφεύγοντας μια καθαρά γραμματική προσέγγιση που θα καθιστούσε την εξαίρεση ανεφάρμοστη. Σημαντικό είναι όμως ότι το Δικαστήριο υπογράμμισε πως η διάταξη δεν έχει σχεδιαστεί για να καλύπτει περιπτώσεις όπου ο αριθμός των αιτήσεων αυξάνεται σταδιακά και προβλέψιμα για μεγάλο χρονικό διάστημα. Μόνο μια «αιφνίδια» και «μεγάλη» αύξηση αιτήσεων σε σύντομο χρονικό διάστημα δύναται να ενεργοποιήσει τη δυνατότητα παράτασης σύμφωνα με την Οδηγία.

Στο πλαίσιο αυτό, η εκτίμηση του εάν ο αριθμός των αιτήσεων είναι «μεγάλος» δεν είναι ζήτημα απόλυτων αριθμών, αλλά απαιτείται συγκριτική αξιολόγηση σε σχέση με τη συνήθη και προβλέψιμη ροή αιτήσεων στο οικείο κράτος μέλος. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η αρμόδια αρχή πρέπει να βασίζεται σε στατιστικά δεδομένα, τόσο τρέχοντα όσο και ιστορικά, για να διαπιστώσει εάν σημειώθηκε σημαντική αύξηση εντός σύντομου χρονικού διαστήματος σε σχέση με τις συνήθεις τάσεις. Η προσέγγιση αυτή αποφεύγει την άδικη επιβάρυνση των αρχών για καταστάσεις που μπορούν να αντιμετωπιστούν με κατάλληλο προγραμματισμό και επιτρέπει ευελιξία, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές στις εθνικές δυνατότητες και στις μεταναστευτικές ροές.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξέτασε τη χρονική διάρκεια της εξαιρετικής παράτασης. Η λογική των επιπλέον εννέα μηνών είναι να προσφέρει στις αρχές περιθώριο αναπνοής σε περίπτωση αιφνίδιας και έκτακτης αύξησης. Η Οδηγία όμως δεν επιτρέπει την επ' αόριστον επέκταση της εξαιρετικής περιόδου. Αντιθέτως, το κράτος μέλος οφείλει να προσαρμόσει τους παρεχόμενους πόρους στις καθ' ύλην αρμόδιες αρχές του ώστε να αποκατασταθεί η συνήθης ικανότητα εντός εύλογου διαστήματος. Η χρονική περίοδος που δικαιολογείται από την αύξηση πρέπει επομένως να περιορίζεται αυστηρά στον χρόνο που απαιτείται για την πρόσληψη και εκπαίδευση προσωπικού και την εξασφάλιση επαρκών πόρων. Αυτή η λογική αποτρέπει την κατάχρηση της εξαιρετικής διαδικασίας για τη διαχείριση χρόνιων ελλείψεων ή διοικητικής αδράνειας.

Θεμελιώδης αρχή της Οδηγίας είναι ότι τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέπουν και να διασφαλίζουν τους αναγκαίους πόρους για τη διαχείριση φυσιολογικών και προβλέψιμων διακυμάνσεων στον αριθμό αιτήσεων.

Υπό το ερμηνευτικό αυτό πλαίσιο, το ΔΕΕ απάντησε στα προδικαστικά ερωτήματα. Έκρινε ότι η εξάμηνη προθεσμία για την εξέταση αιτήσεων ασύλου μπορεί να παραταθεί έως εννέα μήνες μόνο όταν υπάρχει έντονη και σημαντική αύξηση αιτήσεων σε σύντομο χρονικό διάστημα, σε σύγκριση με τις συνήθεις τάσεις στο οικείο κράτος μέλος. Δεν δικαιολογείται παράταση για σταδιακές αυξήσεις σε μακροχρόνιο ορίζοντα, καθώς τα κράτη μέλη οφείλουν να προσαρμόζουν τους πόρους τους για την αντιμετώπιση τέτοιων περιπτώσεων μέσω των συνήθων διοικητικών διαδικασιών. Η προσέγγιση αυτή αποκλείει ευρεία ή απροσδιόριστη ερμηνεία των χρονικών ή ποσοτικών κριτηρίων που θα υπονόμει τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο και τον σκοπό της Οδηγίας για επιτάχυνση των διαδικασιών με παράλληλη εγγύηση πλήρους εξέτασης.

Τέλος, ως προς το κατά πόσον άλλες περιστάσεις, ιδίως διοικητικές καθυστερήσεις ή ελλείψεις που προϋπήρχαν, είναι σχετικές, το Δικαστήριο ήταν σαφές: μόνο μεγάλος αριθμός αιτήσεων που υποβλήθηκαν εντός σύντομου χρονικού διαστήματος ενεργοποιεί τη δυνατότητα παράτασης. Διοικητικές δυσλειτουργίες, ελλείψεις προσωπικού ή συσσωρευμένες καθυστερήσεις δεν δικαιολογούν απόκλιση από τον εξάμηνο κανόνα, καθώς είναι προβλέψιμες καταστάσεις που θα έπρεπε να είχαν αντιμετωπιστεί εγκαίρως με οργανωτικά μέτρα.

VIII. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Επιμ.: Αγγελική Ζησιού

Εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

Το άρθρο 57 παρ. 4 και παρ. 5, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', της Οδηγίας 2019/944, σε συνδυασμό με το άρθρο 59 της ίδιας Οδηγίας, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία έχει μεν ως σκοπό, όπως προκύπτει από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της, μεταξύ άλλων, να ασκήσει επιρροή επί των τιμολογίων διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας, χωρίς ωστόσο να περιέχει διατάξεις που να ρυθμίζουν ειδικώς τα τιμολόγια μεταφοράς ή διανομής ηλεκτρικής ενέργειας ούτε τις μεθοδολογίες υπολογισμού τους, πλην όμως η έναρξη ισχύος της είχε ως αποτέλεσμα η εθνική ρυθμιστική αρχή να τροποποιήσει τις μεθοδολογίες ελέγχου των τιμολογίων λειτουργίας του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας πριν λήξει η τρέχουσα κατά την ημερομηνία της εν λόγω έναρξης ισχύος ρυθμιστική περίοδος

προδικαστική παραπομπή – εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – Οδηγία (ΕΕ) 2019/944 – άρθρο 57 παρ. 4 και 5 – ανεξαρτησία της εθνικής ρυθμιστικής αρχής στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων και των αρμοδιοτήτων της – πολιτικοί προσανατολισμοί που εκδίδονται από κράτος μέλος – νομοθετική τροποποίηση για τη μείωση των τιμών διανομής ηλεκτρικής ενέργειας – απόφαση σχετική με τις μεθοδολογίες ελέγχου των τιμολογίων λειτουργίας του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας η οποία ελήφθη από την οικεία ρυθμιστική αρχή μετά την εν λόγω τροποποίηση – συνεκτίμηση των προπαρασκευαστικών εργασιών του νόμου που επέφερε την τροποποίηση

ΔΕΕ C-48/23, Alajärven Sähkö κ.λπ., 06.03.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:144 – Προδικαστική παραπομπή

Η συγκεκριμένη αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 57 παρ. 4 και 5 και του άρθρου 59 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/944, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ. Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των Alajärven Sähkö Oy κ.λπ. και Elenia Verkko Oyj, φινλανδικών επιχειρήσεων, διαχειριστών του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας, και, αφετέρου, της Energiavirasto (Υπηρεσίας Ενέργειας, Φινλανδία), με αντικείμενο την ακύρωση αποφάσεων της εν λόγω Υπηρεσίας, κατά το μέρος που οι αποφάσεις αυτές τροποποίησαν τις μεθοδολογίες ελέγχου των τιμολογίων λειτουργίας του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας.

Η όλη διαφορά εκτυλίσσεται γύρω από την αυτεπάγγελτη τροποποίηση από τη φινλανδική Υπηρεσία Ενέργειας των μεθοδολογιών ελέγχου των εσόδων των διαχειριστών δικτύου για την περίοδο 2022-2023, μεσούσης της ρυθμιστικής περιόδου, και τον βαθμό στον οποίο η τροποποίηση αυτή παραβιάζει την αρχή ανεξαρτησίας της ρυθμιστικής αρχής, όπως κατοχυρώνεται στην Οδηγία 2019/944. Ειδικότερα, με αποφάσεις της 30ής Νοεμβρίου 2015, η Υπηρεσία Ενέργειας της Φινλανδίας καθόρισε μεθοδολογίες ελέγχου για τις ρυθμιστικές περιόδους 2016-2019 και 2020-2023. Στις 15 Δεκεμβρίου 2021, και μετά την έναρξη ισχύος του φινλανδικού νόμου 730/2021, η Υπηρεσία τροποποίησε τις μεθοδολογίες αυτές, με σκοπό την αναχαίτιση της αύξησης των τελών διανομής, επικαλούμενη την ανάγκη προσαρμογής στο νέο νομικό πλαίσιο. Οι τροποποιήσεις αφορούσαν την επικαιροποίηση των τιμών μονάδας και την κατάργηση εναλλακτικής μεθοδολογίας υπολογισμού του επιτοκίου μηδενικού κινδύνου.

Προς τούτο, οι διανομείς ηλεκτρικής ενέργειας άσκησαν προσφυγή ενώπιον του Markkinaoikeus (φινλανδικού δικαστηρίου οικονομικών υποθέσεων), ζητώντας ακύρωση των επίδικων αποφάσεων, υποστηρίζοντας ότι εκδόθηκαν χωρίς πραγματική ανεξαρτησία, υπό την επιρροή του νομοθετικού περιβάλλοντος. Αντίθετα, η Υπηρεσία υποστήριξε ότι οι μεταβολές ήταν ευθυγραμμισμένες με τη νομοθεσία, αντανακλούσαν γενικούς πολιτικούς προσανατολισμούς και εντάσσονταν στο πεδίο της ρυθμιστικής της ευχέρειας.

Επιλαμβανόμενο των ως άνω προσφυγών, το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει επιφυλάξεις ως προς το κατά πόσον οι αποφάσεις της Υπηρεσίας ήταν προϊόν ελεύθερης κρίσης ή επηρεάστηκαν από προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου 730/2021, οι οποίες καθόριζαν ως πολιτική προτεραιότητα την ανασχεση των εσόδων των διαχειριστών δικτύου.

Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι, για να επιλύσει τη διαφορά της κύριας δίκης, απαιτείται η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά το αν ένας εθνικός νομοθετικός σκοπός – όπως η συγκράτηση της αύξησης των τιμών διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και η μείωση του σχετικού κόστους, με στόχο τη βελτίωση της σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων δικτύου – μπορεί να θεωρηθεί ουδέτερος ως προς τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα της εθνικής ρυθμιστικής αρχής ή, αντίθετα, αν τέτοιοι γενικοί πολιτικοί στόχοι, όπως οι επίμαχοι στην παρούσα υπόθεση, μπορούν να τα επηρεάσουν. Επιπλέον, το δικαστήριο ζητεί διευκρίνιση ως προς τα κριτήρια που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για μια τέτοια αξιολόγηση. Στο πλαίσιο αυτό, διερωτάται ιδίως αν έχει σημασία το γεγονός ότι οι σχετικές εκτιμήσεις περιλαμβάνονται σε προπαρασκευαστικές εργασίες νόμου, και αν μπορούν να χαρακτηριστούν ως «γενικοί πολιτικοί προσανατολισμοί» κατά την έννοια του άρθρου 57 της Οδηγίας 2019/944, ιδίως υπό το φως της νομολογίας, όπως η απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, *Björnekulla Fruktindustrier* (C-371/02).

Κατόπιν τούτων, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα δύο προδικαστικά ερωτήματα:

Πρώτον, ποια κριτήρια πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για να διαπιστωθεί τότε μια παρέμβαση σε ζητήματα τιμολόγησης και μεθοδολογίας υπολογισμού συνιστά ανεπίτρεπτη επέμβαση στα βασικά καθήκοντα και αρμοδιότητες της ρυθμιστικής αρχής, κατά παράβαση της αρχής ανεξαρτησίας, και τότε πρόκειται για γενικούς πολιτικούς προσανατολισμούς επιτρεπτούς βάσει του άρθρου 59 της Οδηγίας 2019/944, και

Δεύτερον, εάν αντίκειται προς την ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής, κατά το άρθρο 57 παρ. 4 και 5 της ίδιας Οδηγίας, εθνική νομοθετική τροποποίηση που, ενώ δεν μεταβάλλει άμεσα τις μεθοδολογίες, έχει ως αποτέλεσμα να επιβάλει τροποποίησή τους εντός της ρυθμιστικής περιόδου, με στόχο τη ρύθμιση του επιπέδου τιμών διανομής.

Εξετάζοντας από κοινού τα δύο ως άνω προδικαστικά ερωτήματα, το Δικαστήριο επισήμανε, καταρχάς ότι, κατά το άρθρο 57 της Οδηγίας 2019/944, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εγγυώνται την ανεξαρτησία των ρυθμιστικών αρχών, τόσο σε νομικό όσο και σε λειτουργικό επίπεδο, διασφαλίζοντας ότι αυτές δεν υπόκεινται σε οδηγίες ή εξωτερικές παρεμβάσεις, ιδίως από κυβερνητικά ή πολιτικά όργανα, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Περαιτέρω, το Δικαστήριο υπογραμμίζει πως, αν και η έννοια της ανεξαρτησίας δεν ορίζεται στην Οδηγία

2019/944, εντούτοις, από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την ερμηνεία της Οδηγίας 2009/72, όπου η διατύπωση της ως άνω έννοιας απαντάται με πανομοιότυπο τρόπο, λογίζεται ως πλήρης ελευθερία λήψης αποφάσεων αποκλειστικά βάσει του δημοσίου συμφέροντος, χωρίς εξωτερική καθοδήγηση από κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς, και αφορά όχι μόνο την κυβέρνηση αλλά και τον εθνικό νομοθέτη. Συναφώς, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η άσκηση των ρυθμιστικών καθηκόντων από τις εθνικές αρχές δεν μπορεί να εξαρτάται ή να επηρεάζεται από πολιτικές κατευθύνσεις όταν πρόκειται για τομείς που εμπίπτουν στον πυρήνα των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων τους, όπως ο καθορισμός των τιμολογίων μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας ή των σχετικών μεθοδολογιών. Αντιθέτως, οι ρυθμιστικές αρχές οφείλουν να ενεργούν βάσει τεχνικής εκτίμησης και εντός σαφώς προσδιορισμένου κανονιστικού πλαισίου, απαλλαγμένες από πολιτικές επιρροές.

Αν και το Δικαστήριο αναγνώρισε πως τα κράτη μέλη διατηρούν το δικαίωμα καθορισμού της γενικής ενεργειακής πολιτικής τους, και ειδικότερα του πλαισίου εντός του οποίου λειτουργούν οι ρυθμιστικές αρχές, αυτό θα πρέπει να γίνεται υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγουν την ανεξαρτησία και την αυτονομία αυτών. Η επιδίωξη νομοθετικών σκοπών, όπως η μείωση του κόστους ή η αύξηση της ασφάλειας του εφοδιασμού, μπορεί να έχει αντίκτυπο στο κόστος λειτουργίας των δικτύων. Ωστόσο, ο στόχος της συγκράτησης των τιμών διανομής, καθαυτός, δεν θεωρείται αντίθετος προς την αρχή της ανεξαρτησίας, εκτός εάν συνοδεύεται από δεσμευτικές παρεμβάσεις στις αρμοδιότητες της ρυθμιστικής αρχής.

Εν προκειμένω, και αναφορικά με το εσωτερικό δίκαιο της Φινλανδίας, το Δικαστήριο σημείωσε πως όσα ο εσωτερικός νομοθέτης θέσπισε περί ασφάλειας εφοδιασμού διά του νόμου περί αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, τα οποία τροποποιήθηκαν από τον νόμο 730/2021, δεν προέβλεπαν ευθέως αλλαγές στις μεθοδολογίες υπολογισμού, ούτε υποχρέωναν ρητά τη ρυθμιστική αρχή να λάβει συγκεκριμένα μέτρα. Επίσης, από τις προπαρασκευαστικές εργασίες δεν προέκυπτε η ύπαρξη δεσμευτικού περιεχομένου που να μπορούσε να καθοδηγήσει υποχρεωτικώς τις αποφάσεις της ρυθμιστικής αρχής. Επιπλέον, η Υπηρεσία Ενέργειας είχε εξουσία αυτεπάγγελτης επανεκτίμησης των μεθοδολογιών, ενώ είχε ενεργήσει βάσει της εκ του νόμου αναγνωρισμένης αρμοδιότητάς της, χωρίς αποδείξεις επιβολής ή άμεσης παρέμβασης του νομοθέτη ή της κυβέρνησης στις αποφάσεις της.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 57 παρ. 4 και 5, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', της Οδηγίας 2019/944, σε συνδυασμό με το άρθρο 59 της ίδιας Οδηγίας, δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιδιώκει, όπως προκύπτει από τις προπαρασκευαστικές εργασίες, να ασκήσει επιρροή επί των τιμολογίων διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, δεν περιέχει όμως δεσμευτικές διατάξεις σχετικά με τα τιμολόγια ή τις μεθοδολογίες υπολογισμού τους, και έχει ως αποτέλεσμα η εθνική ρυθμιστική αρχή να τροποποιήσει αυτεπαγγέλτως τις μεθοδολογίες ελέγχου πριν από τη λήξη της τρέχουσας ρυθμιστικής περιόδου, υπό την προϋπόθεση ότι η ρυθμιστική αρχή ενεργεί στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της και με πλήρη ανεξαρτησία χωρίς να δεσμεύεται νομικά από τις κυβερνητικές ή νομοθετικές εκτιμήσεις ως προς τον προσδιορισμό των τιμολογίων ή των σχετικών μεθοδολογιών.

Φορολογία ενεργειακών προϊόντων

Το άρθρο 15 παρ. 1, στοιχείο στ', της Οδηγίας 2003/96/EK σχετικά με την αναδιάρθρωση του κοινοτικού πλαισίου φορολογίας των ενεργειακών προϊόντων και της ηλεκτρικής ενέργειας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας η απαλλαγή από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης του πετρελαίου ντίζελ που διατίθεται με σκοπό να χρησιμοποιηθεί ως καύσιμο για τη ναυσιπλοΐα στις εσωτερικές πλωτές οδούς της ΕΕ μπορεί να μην εφαρμοστεί για τον λόγο ότι το πετρέλαιο δεν φέρει φορολογική σήμανση σύμφωνα με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, παρά το γεγονός ότι, αφενός, έχει αποδειχθεί ότι το πετρέλαιο χρησιμοποιείται για τέτοιον σκοπό και, αφετέρου, δεν υπάρχει καμία ένδειξη που να δημιουργεί υπόνοιες περί φοροδιαφυγής, κατάχρησης ή φοροαποφυγής

προδικαστική παραπομπή – φορολογία – ειδικοί φόροι κατανάλωσης – Οδηγία 2003/96/EK – φορολογία των ενεργειακών προϊόντων και της ηλεκτρικής ενέργειας – απαλλαγή των

ενεργειακών προϊόντων που χρησιμοποιούνται ως καύσιμα κινητήρων ή ως καύσιμα θέρμανσης – άρθρο 14 παρ. 1, στοιχείο γ' – ναυσιπλοΐα στα ύδατα της Ευρωπαϊκής Ένωσης – άρθρο 15 παρ. 1, στοιχείο στ' – ναυσιπλοΐα σε εσωτερικές πλωτές οδούς – Οδηγία 95/60/EK – φορολογική σήμανση του πετρελαίου ντίζελ και του φωτιστικού πετρελαίου – πετρέλαιο ντίζελ που προορίζεται να χρησιμοποιηθεί για την πρόωση πλοίου και δεν φέρει φορολογική σήμανση σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο – άρνηση εφαρμογής της απαλλαγής από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης – αρχή της αναλογικότητας

ΔΕΕ C-137/23, Alsen, 13.03.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: E. Regan, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:179 – Προδικαστική παραπομπή

Η συγκεκριμένη αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 14 παρ. 1 της Οδηγίας 2003/96/EK σχετικά με την αναδιάρθρωση του κοινοτικού πλαισίου φορολογίας των ενεργειακών προϊόντων και της ηλεκτρικής ενέργειας, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2004/75/EK, και του άρθρου 7 παρ. 2 της Οδηγίας 2008/118/EK. Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του προσφεύγοντος της κύριας δίκης και του Staatssecretaris van Financiën (Υφυπουργού Οικονομικών, Κάτω Χώρες) σχετικά με πράξη διορθωτικού προσδιορισμού του ειδικού φόρου κατανάλωσης επί του πετρελαίου ντίζελ που χρησιμοποιείται ως καύσιμο για την ποτάμια ναυσιπλοΐα.

Ως προς το διαδικαστικό ιστορικό της υπόθεσης σημειώνεται πως ο X, κάτοικος Γερμανίας, είναι πλοιοκτήτης και κυβερνήτης δεξαμενόπλοιου που δραστηριοποιείται σε εμπορική ναυσιπλοΐα εντός της ΕΕ. Στις 7 Ιουνίου 2016, σε έλεγχο που διενεργήθηκε ενώ το δεξαμενόπλοιο βρισκόταν στο κανάλι Άμστερνταμ-Ρήνου, στις Κάτω Χώρες, διαπιστώθηκε πως το πετρέλαιο ντίζελ στις δεξαμενές καυσίμου είχε δείκτη Solvent Yellow 124 σε ανεπαρκή ποσότητα και, συγκεκριμένα, 4,4-5 g αντί για τα προβλεπόμενα 6-9 g/1000 λίτρα. Η ολλανδική φορολογική αρχή θεώρησε πως η προϋπόθεση απαλλαγής δεν πληρούται και επέβαλε φόρο, ασχέτως του ότι το καύσιμο προοριζόταν για πλοήγηση. Ακολούθως, ο X αμφισβήτησε την εν θέματι φορολογική πράξη επιβολής φόρου, πλην όμως το ολλανδικό εφετείο Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden απέρριψε την εν λόγω προσφυγή του X και επικύρωσε την πράξη επιβολής ειδικού φόρου κατανάλωσης. Κρίσιμο σημείο του σκεπτικού του ολλανδικού εφετείου αποτέλεσε η διαπίστωση ότι το πετρέλαιο δεν πληρούσε τις απαιτήσεις για απαλλαγή, καθώς η περιεκτικότητα σε Solvent Yellow 124 ήταν κάτω από το ελάχιστο όριο (6 g/1000L). Ακολούθως, το γεγονός ότι ο X είχε εξουσία διάθεσης επί του καυσίμου, το οποίο δεν τελούσε υπό καθεστώς αναστολής κατά τον έλεγχο, ενώ η άγνοια ή η καλή πίστη του X κρίθηκε νομικά αδιάφορη κατά το ολλανδικό εφετείο καθώς δεν απαιτείται γνώση της παράβασης για να καταστεί ο φόρος απαιτητός. Τέλος, το ολλανδικό εφετείο επεσήμανε πως το βάρος απόδειξης ότι πληρούνται οι όροι απαλλαγής φέρεται από τον φορολογούμενο και περαιτέρω η αρχή της αναλογικότητας δεν παραβιάζεται εν προκειμένω, καθότι η εφαρμογή της επίμαχης απαλλαγής εξαρτάται από την ύπαρξη επαρκούς ποσότητας δείκτη φορολογικής σήμανσης στο ελεγχθέν πετρέλαιο ντίζελ, δεδομένου ότι ο δείκτης αυτός καθιστά δυνατό τον έλεγχο της χρήσης των απαλλασσόμενων προϊόντων και ότι πρόκειται για ουσιώδη προϋπόθεση για την καταπολέμηση της κατάχρησης.

Κατόπιν τούτων, ο X άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης του Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (εφετείου Arnhem-Leeuwarden) ενώπιον του Hoge Raad der Nederlanden (Ανωτάτου Δικαστηρίου των Κάτω Χωρών), που είναι το αιτούν δικαστήριο.

Επιλαμβανόμενο της εν θέματι αίτησης αναίρεσης, το αιτούν δικαστήριο, εξετάζοντας το εφαρμοστέο εθνικό και ενωσιακό δίκαιο, επισήμανε ότι το άρθρο 66 παρ. 1, στοιχείο α', του ολλανδικού νόμου περί ειδικών φόρων κατανάλωσης, που εφαρμόζει μεταξύ άλλων το άρθρο 14 παρ. 1, στοιχείο γ', της Οδηγίας 2003/96, προβλέπει την απαλλαγή από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης υπό την προϋπόθεση ότι τα ενεργειακά προϊόντα πληρούν συγκεκριμένες τεχνικές απαιτήσεις. Συγκεκριμένα, τα ελαφρά έλαια και το πετρέλαιο ντίζελ πρέπει να φέρουν στοιχεία ταυτοποίησης, περιλαμβανομένου του δείκτη Solvent Yellow 124 σε περιεκτικότητα 6-9 γραμμάρια ανά 1000 λίτρα, καθώς και χρωστική ουσία που να προσδίδει μόνιμο και ευδιάκριτο κόκκινο χρώμα.

Η εν λόγω απαίτηση, κατά την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου Hoge Raad, απορρέει από το άρθρο 1 παρ. 1 της Οδηγίας 95/60, σε συνδυασμό με την εκτελεστική απόφαση 2011/544, ενώ το άρθρο 4 της ίδιας Οδηγίας παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να προβλέπουν πρόσθετους εθνικούς δείκτες.

Το αιτούν δικαστήριο επεσήμανε ότι ο σκοπός αυτών των διατάξεων είναι η διοικητική διευκόλυνση των ελέγχων, καθώς η προσθήκη φορολογικού δείκτη επιτρέπει την εύκολη και άμεση διαπίστωση του τρόπου χρήσης των πετρελαιοειδών και της συμβατότητάς τους με τις περιπτώσεις απαλλαγής από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης.

Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει κρίσιμη επιφύλαξη ως προς τη συμβατότητα της απόλυτης εφαρμογής αυτής της απαίτησης με την αρχή της αναλογικότητας: σε περιπτώσεις όπου αποδεικνύεται ότι τα καύσιμα χρησιμοποιούνται για σκοπούς που αντιστοιχούν σε περιπτώσεις απαλλαγής και δεν διαπιστώνεται καμία απώλεια φορολογικών εσόδων ή υπόνοια φοροδιαφυγής, η πλήρης άρνηση της απαλλαγής βάσει και μόνον της μη πλήρωσης των τεχνικών απαιτήσεων σήμανσης ενδέχεται να υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη των σκοπών του ελέγχου.

Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι, κατά τον σχετικό έλεγχο, το πετρέλαιο στις δεξαμενές του δεξαμενόπλοιου είχε μεν κόκκινο χρώμα, αλλά ανεπαρκή ποσότητα του δείκτη Solvent Yellow 124, περαιτέρω ότι ο X είχε παραλάβει το καύσιμο από προμηθευτές καυσίμων με άδεια απαλλαγής και, τέλος, πως δεν υπήρξαν ενδείξεις εμπλοκής του X σε οποιαδήποτε φορολογική παρατυπία.

Έχοντας ως βάση τα ανωτέρω, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι το ΔΕΕ πρέπει να αποφανθεί εάν, υπό τέτοιες περιστάσεις, η εθνική αρχή υποχρεούται να αρνηθεί την απαλλαγή αποκλειστικά λόγω ανεπαρκούς περιεκτικότητας του δείκτη, ακόμη κι όταν αποδεικνύεται ότι η χρήση είναι νόμιμη και δεν υπάρχει φοροδιαφυγή.

Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο θέτει το ζήτημα της υποχρέωσης καταβολής του φόρου, στην περίπτωση που η απαλλαγή δεν ισχύει. Ερωτά, ειδικότερα, αν η υποχρέωση βαρύνει τον κυβερνήτη/κάτοχο του πλοίου κατά το άρθρο 7 παρ. 2, στοιχείο β', και 8 παρ. 1, στοιχείο β', της Οδηγίας 2008/118, ή τον προμηθευτή που έθεσε το προϊόν σε ανάλωση. Προς τούτο, επικαλείται τη νομολογία του ΔΕΕ (υπόθεση C-279/19), κατά την οποία για την επιβολή υποχρέωσης ειδικού φόρου κατανάλωσης δεν απαιτείται γνώση ή δόλος του υπόχρεου.

Κατόπιν τούτων, το αιτούν δικαστήριο, Hoge Raad der Nederlanden, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα:

Πρώτον, εάν η απαλλαγή του άρθρου 14(1)(γ) της Οδηγίας 2003/96 εφαρμόζεται ακόμα και όταν το καύσιμο δεν φέρει επαρκή σήμανση, εφόσον αποδεικνύεται η νόμιμη χρήση του και δεν υπάρχουν ενδείξεις φοροδιαφυγής.

Δεύτερον, σε περίπτωση αρνητικής απάντησης, αν ο ειδικός φόρος γεννάται κατά την ανάλωση του καυσίμου από τον προμηθευτή κατά το άρθρο 7(2)(α) της Οδηγίας 2008/118.

Τρίτον, εάν όχι, κατά πόσον η επιβολή φόρου στον καλόπιστο κυβερνήτη συνάδει με την αρχή της αναλογικότητας.

Τέταρτον, εάν έχει σημασία το γεγονός ότι ο κυβερνήτης είναι ταυτόχρονα και πλοιοκτήτης.

Επιλαμβανόμενο του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η απαλλαγή εξαρτάται από τη χρήση του προϊόντος και όχι αυστηρά από την τεχνική συμμόρφωση στη σήμανση, εφόσον η χρήση είναι για εμπορική ναυσιπλοΐα και τελεί υπό φορολογικό έλεγχο. Ακολούθως, προχώρησε στην εξέταση του σκοπού της εν θέματι Οδηγίας 2003/96 σε τρία επίπεδα.

Πρώτον, βάσει της γραμματικής ερμηνείας, το Δικαστήριο υπογράμμισε πως το άρθρο 15 της Οδηγίας 2003/96 επιτρέπει στα κράτη μέλη να απαλλάσσουν από τη φορολογία ενεργειακά προϊόντα που χρησιμοποιούνται για τη ναυσιπλοΐα, εφόσον δεν πρόκειται για ιδιωτικά σκάφη

αναψυχής. Η απαλλαγή εξαρτάται από την πραγματική χρήση και όχι αυστηρά από τη συμμόρφωση με τεχνικούς δείκτες.

Δεύτερον, βάσει της συστηματικής ερμηνείας, το Δικαστήριο υπενθύμισε πως το ενωσιακό σύστημα βασίζεται στην αρχή της φορολόγησης ανάλογα με τη χρήση. Το περιθώριο εκτίμησης των κρατών μελών δεν μπορεί να φτάσει στο σημείο να τίθεται υπό αμφισβήτηση η προαναφερθείσα αρχή – δεν μπορεί δηλαδή η έλλειψη σήμανσης από μόνη της να ακυρώνει το δικαίωμα απαλλαγής, όταν αποδεικνύεται η ορθή χρήση.

Τρίτον, βάσει της τελολογικής ερμηνείας, για το Δικαστήριο ο σκοπός της εν θέματι Οδηγίας είναι η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς χωρίς στρεβλώσεις του ανταγωνισμού. Η σήμανση, για παράδειγμα, Solvent Yellow 124 έχει εργαλειακό χαρακτήρα, επιτρέποντας τον αποτελεσματικό φορολογικό έλεγχο, αλλά δεν υποκαθιστά την ουσία του κριτηρίου που είναι η χρήση. Επομένως, η εσφαλμένη ή ανεπαρκής σήμανση δεν συνιστά τεκμήριο κατάχρησης, εάν δεν υπάρχουν άλλες ενδείξεις παρατυπίας.

Το Δικαστήριο τονίζει ότι μόνο εφόσον η έλλειψη σήμανσης συνδέεται με σκοπούμενη φοροδιαφυγή ή εμποδίζει τον αποτελεσματικό έλεγχο, θα μπορούσε να αποκλειστεί η απαλλαγή. Εν προκειμένω, όμως, δεν διαπιστώθηκε τέτοια κατάσταση – αντίθετα, είχε αποδειχθεί ότι το πετρέλαιο χρησιμοποιήθηκε για την πρόωση εμπορικού πλοίου και ότι παραδόθηκε από αδειοδοτημένους προμηθευτές, χωρίς ενδείξεις παρανομίας.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 15 παρ. 1, στοιχείο στ', της Οδηγίας 2003/96, σε συνδυασμό με το άρθρο 1 της Οδηγίας 95/60, αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που αποκλείει την εφαρμογή απαλλαγής αποκλειστικά λόγω έλλειψης σήμανσης, όταν πληρούνται ο όρος της χρήσης και απουσιάζει κάθε στοιχείο φορολογικής καταστρατήγησης και, εξ αυτού του λόγου, θεώρησε πως η εξέταση των λοιπών προδικαστικών ερωτημάτων παρέλκει.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 15 παρ. 1, στοιχείο στ', της Οδηγίας 2003/96/EK σχετικά με την αναδιάρθρωση του κοινοτικού πλαισίου φορολογίας των ενεργειακών προϊόντων και της ηλεκτρικής ενέργειας, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2004/75/EK σε συνδυασμό με το άρθρο 1 της Οδηγίας 95/60/EK, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας η απαλλαγή από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης του πετρελαίου ντίζελ που διατίθεται με σκοπό να χρησιμοποιηθεί ως καύσιμο για τη ναυσιπλοΐα στις εσωτερικές πλωτές οδούς της ΕΕ μπορεί να μην εφαρμοστεί για τον λόγο ότι το πετρέλαιο δεν φέρει φορολογική σήμανση σύμφωνα με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, παρά το γεγονός ότι, αφενός, έχει αποδειχθεί ότι το πετρέλαιο χρησιμοποιείται για τέτοιον σκοπό και, αφετέρου, δεν υπάρχει καμία ένδειξη που να δημιουργεί υπόνοιες περί φοροδιαφυγής, κατάχρησης ή φοροαποφυγής.

Προστασία ενεργειακών καταναλωτών

Κατά το άρθρο 2, στοιχείο β', της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, στην έννοια του «καταναλωτή» εμπίπτει ο κάτοχος γεωργικής εκμετάλλευσης που συνάπτει σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας τόσο για τη γεωργική εκμετάλλευσή του όσο και για ιδιωτική, οικιακή χρήση, εφόσον ο επαγγελματικός χαρακτήρας της σύμβασης είναι περιορισμένος. Κατά το άρθρο 3 παρ. 7, και το παράρτημα Ι, σημείο Ι, στοιχείο α', της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ, η καταβολή συμβατικής ποινικής ρήτρας για πρόωρη καταγγελία σύμβασης σταθερής τιμής δεν αντίκειται στο δίκαιο της ΕΕ, εφόσον η ρήτρα είναι δίκαιη, σαφής και υπάρχει δυνατότητα προσφυγής για εκτίμηση της αναλογικότητας της ποινής.

προδικαστική παραπομπή – προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – άρθρο 2, στοιχείο β' – έννοια του «καταναλωτή» – σύμβαση διττού σκοπού – γεωργός ο οποίος συνήψε σύμβαση αγοράς αγαθού το οποίο προορίζεται τόσο για τη γεωργική εκμετάλλευσή του όσο και για δική του οικιακή χρήση – εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – Οδηγία 2009/72/ΕΚ – άρθρο 3 παρ. 7 – παράρτημα Ι, σημείο Ι, στοιχείο α' – οικιακός πελάτης – σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου – συμβατική ποινική ρήτρα λόγω πρόωρης καταγγελίας –

εθνική κανονιστική ρύθμιση κατά την οποία το ποσό της ποινικής ρήτρας περιλαμβάνει μόνον «έξοδα και αποζημιώσεις που απορρέουν από το περιεχόμενο της σύμβασης»

ΔΕΕ C-410/23, Pielatak, 08.05.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:325 – Προδικαστική παραπομπή

Η συγκεκριμένη αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχεία β' και γ', της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, και του άρθρου 3 παρ. 5 και 7 και του παραρτήματος Ι, σημείο 1, στοιχεία α' και ε', της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της Οδηγίας 2003/54/ΕΚ. Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της I. S.A., προμηθεύτριας ηλεκτρικής ενέργειας (στο εξής: προμηθεύτρια), και του S. J., κατόχου γεωργικής εκμετάλλευσης, με αντικείμενο την οφειλόμενη από τον S. J. συμβατική ποινική ρήτρα λόγω της εκ μέρους του πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου που είχαν συνάψει τα μέρη.

Ειδικότερα, στις 18 Μαρτίου 2017, ο S. J. συνήψε με προμηθεύτρια ηλεκτρικής ενέργειας σύμβαση προμήθειας (στο εξής: «επίμαχη σύμβαση»), η οποία συνοδευόταν από παράρτημα και γενικούς όρους πώλησης που αποτελούσαν αναπόσπαστο τμήμα αυτής. Σύμφωνα με τον ρητό όρο της εν θέματι σύμβασης, η διάρκεια της σύμβασης θα ήταν ορισμένη και, συγκεκριμένα, θα ίσχυε από την 1η Ιανουαρίου 2018 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2021. Περαιτέρω, προβλεπόταν πως και σε περίπτωση καταγγελίας της εν λόγω σύμβασης από την πλευρά του του πελάτη πριν από τη λήξη της, ο τελευταίος όφειλε να καταβάλει συμβατική ποινική ρήτρα. Η ρήτρα αυτή υπολογιζόταν με βάση την «προβλεπόμενη ποσότητα ενέργειας» που είχε δηλωθεί στη σύμβαση, η οποία δεν θα καταναλωνόταν λόγω της καταγγελίας, με τιμή μονάδας 60 πολωνικά ζλότι (περίπου 14 ευρώ) ανά MWh. Η προβλεπόμενη κατανάλωση ανερχόταν σε 20 MWh ετησίως και το σημείο κατανάλωσης είχε οριστεί η γεωργική εκμετάλλευση του S. J.

Στις 5 Μαΐου 2017, ο S. J. γνωστοποίησε στην προμηθεύτρια εταιρεία ότι υπαναχωρούσε από την επίμαχη σύμβαση, ασκώντας το προβλεπόμενο για τις καταναλωτικές συμβάσεις δικαίωμα υπαναχώρησης. Επιπλέον, υπέβαλε δήλωση περί μη αποδοχής των εννόμων συνεπειών μιας σύμβασης την οποία είχε συνάψει λόγω πλάνης, ισχυριζόμενος ταυτόχρονα ότι η εν λόγω σύμβαση δεν ήταν έγκυρη. Η προμηθεύτρια, με έγγραφο της 22ας Μαΐου 2020, απέρριψε τις δηλώσεις του S. J. ως ανίσχυρες και του ζήτησε την καταβολή ποσού 4.700,22 PLN (περίπου 1.128 ευρώ) ως ποινική ρήτρα, καθώς και επιπλέον την εξόφληση των τιμολογίων κατανάλωσης ενέργειας (254,33 PLN και 314,90 PLN) για το διάστημα 1-10 Ιανουαρίου 2018.

Ο S. J. αρνήθηκε να πληρώσει και προς τούτο η προμηθεύτρια προσέφυγε στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο Βαρσοβίας, ζητώντας να καταδικαστεί στην καταβολή των ποσών αυτών. Το εν λόγω δικαστήριο απέρριψε την αγωγή, κρίνοντας ότι ο S. J. δεν είχε την ιδιότητα του καταναλωτή, δεδομένου ότι η σύμβαση αφορούσε την προμήθεια ενέργειας για γεωργική εκμετάλλευση. Κατά το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, η αποδοχή μιας προσφοράς η οποία απευθυνόταν σε πελάτες που δεν έχουν την ιδιότητα του καταναλωτή αποδείκνυε, αφ' εαυτής, πρώτον, ότι ο S. J. είχε συνάψει την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση υπό την ιδιότητα του επαγγελματία και, δεύτερον, ότι η σύμβαση αφορούσε άμεσα την επαγγελματική δραστηριότητα του S. J., ήτοι τη γεωργική εκμετάλλευσή του. Επιπλέον, το δικαστήριο έκρινε ότι η αξίωση για την ποινική ρήτρα ήταν νομικά αβάσιμη, καθώς, σύμφωνα με το άρθρο 483 παρ. 1 του πολωνικού Αστικού Κώδικα, τέτοιες ρήτρες προβλέπονται μόνο για μη χρηματικές υποχρεώσεις, ενώ εδώ η υποχρέωση του πελάτη ήταν χρηματική (καταβολή τιμήματος). Τα δε αιτήματα για καταναλωθείσα ενέργεια απορρίφθηκαν, διότι η προμηθεύτρια ουδέποτε προέβη σε προμήθεια ποσότητας ενέργειας.

Ακολούθως, η προμηθεύτρια εταιρεία άσκησε έφεση ενώπιον του Περιφερειακού Δικαστηρίου Βαρσοβίας κατά της πρωτοβάθμιας απόφασης, επικαλούμενη παράβαση διατάξεων του πολωνικού νόμου για την ενέργεια και του Αστικού Κώδικα. Πλην, όμως, ο S. J. ισχυρίστηκε πως μετά από επίσκεψη εκπροσώπων της εταιρείας στη γεωργική του εκμετάλλευση τον Μάρτιο του 2017, υπέγραψε μη συμπληρωμένα έντυπα, ενώ στη συνέχεια παρέλαβε σύμβαση

με διαφορετικά στοιχεία και αυθαίρετα εισαχθείσες προβλέψεις για κατανάλωση ενέργειας, και για τον λόγο αυτό υπαναχώρησε τον Μάιο του 2017.

Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, ότι πρέπει να διευκρινιστεί αν ο S. J. θεωρείται καταναλωτής ή επαγγελματίας, δεδομένου ότι η σύμβαση αφορά τόσο την αγροτική εκμετάλλευση όσο και ιδιωτική χρήση. Ειδικότερα, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο της Βαρσοβίας είχε κρίνει ότι η επίμαχη σύμβαση απευθυνόταν στη γεωργική εκμετάλλευση του S. J. και στηρίχθηκε αποκλειστικά σε σχετικό συμβατικό όρο που ανέφερε ότι οι συμβάσεις αυτής της κατηγορίας προορίζονται για πρόσωπα που δεν έχουν την ιδιότητα του καταναλωτή. Σύμφωνα με το πολωνικό δίκαιο, ο γεωργός θεωρείται καταρχήν επαγγελματίας, εκτός εάν η εκμετάλλευση εξυπηρετεί αποκλειστικά ιδιωτικές ανάγκες. Παράλληλα, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει κρίνει ότι η έννοια του «καταναλωτή» ή του «επαγγελματία» κατά την Οδηγία 93/13/ΕΟΚ βασίζεται σε λειτουργικό κριτήριο: εξετάζεται αν η συμβατική σχέση αφορά δραστηριότητες που δεν σχετίζονται με την επαγγελματική δραστηριότητα του αντισυμβαλλομένου.

Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η δυνατότητα επιβολής ποινικών ρητρών για πρόωρη καταγγελία σύμβασης ορισμένου χρόνου, όπως προβλέπεται στον πολωνικό νόμο για την ενέργεια, αντίκειται στην Οδηγία 2009/72/ΕΚ, η οποία προστατεύει το δικαίωμα του καταναλωτή να αλλάζει ελεύθερα προμηθευτή χωρίς επιβαρύνσεις. Το πολωνικό δίκαιο δεν προβλέπει ειδικά κριτήρια αναλογικότητας για τις ρήτρες αυτές, γεγονός που μπορεί να δυσχεράνει την αλλαγή προμηθευτή.

Με βάση τις ως άνω σκέψεις, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο ΔΕΕ τα ακόλουθα δύο προδικαστικά ερωτήματα:

Πρώτον: ερμηνεύονται το άρθρο 2, στοιχεία β' και γ', της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, καθώς και η αιτιολογική σκ. 17 της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ, ως καταλαμβάνοντα και γεωργό που συνάπτει σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας τόσο για ανάγκες γεωργικής εκμετάλλευσης όσο και για ιδιωτική κατανάλωση;

Δεύτερον: έχει το άρθρο 3 παρ. 5 και 7, η αιτιολογική σκ. 51, και το παράρτημα I, σημείο 1, στοιχεία α' και ε', της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ την έννοια ότι αντιτίθενται στη δυνατότητα επιβολής στον καταναλωτή-πελάτη ποινικής ρήτρας σε περίπτωση καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ορισμένου χρόνου (άρθρο 4j παρ. 3α του πολωνικού νόμου για την ενέργεια);

Επιλαμβανόμενο του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο διευκρινίζει πως, αν και το εν θέματι προδικαστικό ερώτημα αναφέρεται τόσο στην έννοια του «καταναλωτή» όσο και στην έννοια του «επαγγελματία» κατά την Οδηγία 93/13, ζητείται ουσιαστικά η ερμηνεία μόνο της έννοιας του «καταναλωτή». Ειδικότερα, το Δικαστήριο υπογραμμίζει πως, βάσει του άρθρου 2, στοιχείο β', της εν λόγω Οδηγίας, «καταναλωτής» είναι κάθε φυσικό πρόσωπο που συνάπτει σύμβαση για σκοπούς άσχετους με την επαγγελματική του δραστηριότητα, κριτήριο που έχει αντικειμενικό χαρακτήρα και δεν εξαρτάται από προσωπικές γνώσεις. Περαιτέρω, εξετάζοντας τις συμβάσεις «διττού σκοπού» (ταυτόχρονα επαγγελματικού και ιδιωτικού), το Δικαστήριο σημειώνει πως σε ορισμένες περιπτώσεις ο συμβαλλόμενος μπορεί να θεωρηθεί καταναλωτής, όταν ο επαγγελματικός σκοπός είναι περιορισμένος και δεν κυριαρχεί στο γενικό πλαίσιο της σύμβασης. Αυτό συνάδει με την αιτιολογική σκ. 17 της Οδηγίας 2011/83 και την ανάγκη ευρείας ερμηνείας της έννοιας του καταναλωτή, ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματική προστασία του. Επισημαίνεται ότι, για την εκτίμηση αυτή, ο εθνικός δικαστής πρέπει να εξετάζει όλες τις περιστάσεις, κυρίως τη φύση και τον σκοπό της σύμβασης. Στην περίπτωση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, ενδεικτικό στοιχείο μπορεί να είναι το ύψος της αναμενόμενης κατανάλωσης: υψηλή κατανάλωση υποδηλώνει κυρίαρχο επαγγελματικό σκοπό, ενώ χαμηλή, οικιακό.

Με βάση τις ως άνω σκέψεις, το Δικαστήριο, επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, καταλήγει στο συμπέρασμα πως ο κάτοχος γεωργικής εκμετάλλευσης που συνάπτει σύμβαση αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας τόσο για τη γεωργική εκμετάλλευσή του όσο και για δική του

οικιακή κρίση θεωρείται «καταναλωτής» κατά την Οδηγία 93/13, εφόσον ο εμπορικός σκοπός της σύμβασης είναι τόσο περιορισμένος, ώστε να μην υπερισχύει στο γενικό πλαίσιο αυτής.

Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο κλήθηκε να διευκρινίσει αν εθνική ρύθμιση, βάσει της οποίας προβλέπεται η επιβολή ποινικής ρήτρας σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου από οικιακό πελάτη, συμβιβάζεται με το άρθρο 3 παρ. 7, και το παράρτημα I, σημείο 1, στοιχείο α', της Οδηγίας 2009/72, ιδίως όταν ο καταναλωτής δεν είχε ενημερωθεί με σαφή και κατανοητό τρόπο για την ύπαρξη και τις συνέπειές της πριν από τη σύναψη της σύμβασης.

Επιλαμβανόμενο του εν θέματι προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά το άρθρο 5 της Οδηγίας 93/13, οι συμβατικοί όροι πρέπει να είναι διατυπωμένοι κατά τρόπο σαφή και κατανοητό, και να επιτρέπουν στον καταναλωτή να προβλέψει τις οικονομικές του υποχρεώσεις. Ιδίως, όταν πρόκειται για ρήτρες με δυνητικά επιβαρυντικές συνέπειες, όπως αυτές που προβλέπουν ποινικές ρήτρες ή έξοδα καταγγελίας, απαιτείται ιδιαίτερη έμφαση στη διαφάνεια. Περαιτέρω, τονίζει πως η απουσία ουσιώδους προσυμβατικής πληροφόρησης σχετικά με το κόστος καταγγελίας συνιστά ισχυρή ένδειξη καταχρηστικότητας, ιδίως εάν η ρήτρα δεν διατυπώνεται με επαρκή σαφήνεια ή δεν παρέχει τη δυνατότητα στον καταναλωτή να εκτιμήσει εκ των προτέρων το ύψος της επιβάρυνσης. Σημειώνεται, επίσης, ότι η συμβατική ισορροπία μεταξύ των μερών δεν πρέπει να διαταράσσεται προς όφελος του επαγγελματία.

Υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκ. 51 της Οδηγίας 2009/72 συνάγεται πως σκοπός των διατάξεων της εν λόγω Οδηγίας είναι σαφώς η προστασία των καταναλωτών και η εξασφάλιση του δικαιώματός τους να καταγγέλλουν συμβάσεις χωρίς να επιβαρύνονται με δυσανάλογα κόστη. Ωστόσο, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, μολονότι η Οδηγία αποσκοπεί στη διασφάλιση της δυνατότητας ελεύθερης αλλαγής προμηθευτή χωρίς οικονομικά αντικίνητρα, δεν αποκλείει κατ' αρχήν τη δυνατότητα επιβολής ποινικής ρήτρας σε τέτοιες περιπτώσεις. Ωστόσο, η επιβολή αυτής της ρήτρας πρέπει να πληροί ορισμένες ουσιαστικές εγγυήσεις, όπως να είναι δίκαιη, διαφανής και να έχει γνωστοποιηθεί εκ των προτέρων, καθώς επίσης να αποτελεί προϊόν ελεύθερης βούλησης του καταναλωτή. Εξίσου ουσιώδες είναι να παρέχεται δυνατότητα διοικητικού ή ένδικου ελέγχου, μέσω του οποίου να αξιολογείται η αναλογικότητα της ποινής ανάλογα με τις συνθήκες της υπόθεσης και, εφόσον χρειάζεται, να μειώνεται ή να εκμηδενίζεται.

Επιπλέον, το Δικαστήριο τονίζει ότι η εν λόγω ερμηνεία δεν θίγει τα δικαιώματα που μπορεί να αντλεί ο πελάτης από την Οδηγία 93/13 για τις καταχρηστικές ρήτρες στις καταναλωτικές συμβάσεις, εφόσον κριθεί ότι διαθέτει την ιδιότητα του «καταναλωτή» κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο β', της εν λόγω Οδηγίας. Συμπερασματικά, η Οδηγία 2009/72 δεν αντιτίθεται στην επιβολή ποινικής ρήτρας, υπό την προϋπόθεση ότι πληρούνται οι παραπάνω ουσιώδεις εγγυήσεις, και διασφαλίζεται η προστασία του καταναλωτή τόσο από τη νομοθεσία για την ενέργεια όσο και από τη νομοθεσία για την προστασία καταναλωτών.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΔΕΕ έκρινε ότι:

1. Το άρθρο 2, στοιχείο β', της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, λαμβάνοντας υπόψη και την αιτιολογική σκ. 17 της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ, έχει την έννοια ότι ως «καταναλωτής» θεωρείται ο κάτοχος γεωργικής εκμετάλλευσης, ο οποίος συνάπτει σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας που αφορά τόσο τη γεωργική εκμετάλλευσή του όσο και ιδιωτική, οικιακή χρήση, εφόσον ο επαγγελματικός χαρακτήρας της σύμβασης είναι περιορισμένος και δεν υπερισχύει σε σχέση με τον συνολικό σκοπό της.

2. Το άρθρο 3 παρ. 7, και το παράρτημα I, σημείο 1, στοιχείο α', της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ, υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκ. 51, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας, σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου, πραγματοποιούμενης από οικιακό πελάτη, ο τελευταίος υποχρεούται να καταβάλει τη συμβατική ποινική ρήτρα που ορίζεται στη σύμβαση, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω ρύθμιση, αφενός, διασφαλίζει ότι μια τέτοια συμβατική ποινική ρήτρα είναι δίκαιη, σαφής, ανακοινώνεται εκ των προτέρων και αποτελεί προϊόν

ελεύθερης βούλησης, και, αφετέρου, προβλέπει τη δυνατότητα διοικητικής ή ένδικης προσφυγής στο πλαίσιο της οποίας η επιλαμβανόμενη αρχή μπορεί να εκτιμήσει την αναλογικότητα του ποσού της ποινικής ρήτρας, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης, και, εφόσον το κρίνει αναγκαίο, να επιβάλει τη μείωση ή την εκμηδένισή του. Η εν λόγω ερμηνεία δεν θίγει τα δικαιώματα που θα μπορούσε ενδεχομένως να αντλήσει ένας τέτοιος πελάτης από τη νομοθεσία της Ένωσης περί προστασίας των καταναλωτών, ιδίως από την Οδηγία 93/13.

IX. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

ΓΚΠΔ και προϋποθέσεις διόρθωσης δεδομένων σχετικών με την ταυτότητα φύλου

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 5 παρ. 1, στοιχείο δ' – αρχή της ακρίβειας – άρθρο 16 – δικαίωμα διόρθωσης – άρθρο 23 – περιορισμοί – δεδομένα σχετικά με την ταυτότητα φύλου – ανακρίβεια των δεδομένων ήδη από την καταχώρισή τους σε δημόσιο μητρώο – αποδεικτικά μέσα – διοικητική πρακτική σύμφωνα με την οποία πρέπει να ζητείται η απόδειξη περί υποβολής του φυσικού προσώπου σε χειρουργική επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου

ΔΕΕ C-247/23, Deldits, 13.03.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: A. M. Collins, ECLI:EU:C:2025:172 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 16 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, στο εξής: ΓΚΠΔ). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Fővárosi Törvényszék (δικαστήριο περιφέρειας Βουδαπέστης, Ουγγαρία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του φυσικού προσώπου VP και της Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (εθνικής γενικής αστυνομικής διεύθυνσης αλλοδαπών, Ουγγαρία, στο εξής: αρμόδια για το άσυλο αρχή) με αντικείμενο τη διόρθωση των δεδομένων σχετικά με την ταυτότητα φύλου του φυσικού προσώπου VP που περιέχονται σε δημόσιο μητρώο τηρούμενο από την εν λόγω αρχή.

Η υπόθεση αφορά το φυσικό πρόσωπο VP, υπήκοο Ιράν, το οποίο απέκτησε καθεστώς πρόσφυγα στην Ουγγαρία το 2014, επικαλούμενο τη διεμφυλική του ταυτότητα και προσκομίζοντας σχετική ιατρική τεκμηρίωση. Παρότι αναγνωρίστηκε το καθεστώς του πρόσφυγα, ο VP καταχωρίστηκε ως γυναίκα στο μητρώο ασύλου. Το 2022, επικαλούμενος το άρθρο 16 του ΓΚΠΔ, υπέβαλε αίτηση διόρθωσης του καταχωρισμένου φύλου και ονόματός του, βασιζόμενος στη διεμφυλική του ταυτότητα και στην ύπαρξη σχετικής ιατρικής διάγνωσης (F64.0 της Διεθνούς Ταξινόμησης Νόσων του ΠΟΥ). Η αίτηση απορρίφθηκε λόγω έλλειψης χειρουργικής επέμβασης επαναπροσδιορισμού φύλου, με την αρμόδια αρχή να θεωρεί ότι η προσκομισθείσα τεκμηρίωση δεν επαρκούσε για τη νομική αναγνώριση αλλαγής φύλου.

Ο VP άσκησε προσφυγή ενώπιον του αρμόδιου ουγγρικού δικαστηρίου, προβάλλοντας ότι η απαίτηση χειρουργικής επέμβασης παραβιάζει τόσο τα θεμελιώδη δικαιώματα των άρθρων 3 και 7 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ όσο και τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ. Υπογράμμισε ότι αρκετά κράτη μέλη αναγνωρίζουν αλλαγή ταυτότητας φύλου με απλή δήλωση. Το δικαστήριο επισημαίνει ότι δεν υφίσταται διαδικασία στο ουγγρικό δίκαιο για την αναγνώριση αλλαγής φύλου σε μη Ούγγρους υπηκόους, γεγονός που είχε ήδη χαρακτηριστεί αντισυνταγματικό από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Ουγγαρίας και παράνομο από το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Rana κατά Ουγγαρίας*. Ενόψει του νομοθετικού κενού και της άρνησης της Διοίκησης να προβεί σε αλλαγή φύλου στο μητρώο ασύλου, το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε

προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ σχετικά με το αν το άρθρο 16 ΓΚΠΔ επιβάλλει τέτοια υποχρέωση και ποια τεκμήρια απαιτούνται.

Το πρώτο προδικαστικό ερώτημα εστιάζει στο κατά πόσον εθνική αρχή, επιφορτισμένη με την τήρηση δημόσιου μητρώου (εν προκειμένω το μητρώο ασύλου), υποχρεούται να διορθώνει δεδομένα τα οποία είναι ανακριβή σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1, στοιχ. δ', του ΓΚΠΔ.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 16 του ΓΚΠΔ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, κατοχυρώνει ένα θεμελιώδες δικαίωμα στη διόρθωση ανακριβών δεδομένων. Επιπλέον, τονίζει ότι η ακρίβεια πρέπει να εκτιμάται με βάση τον σκοπό για τον οποίο τα δεδομένα συλλέχθηκαν. Στην προκειμένη υπόθεση, τα δεδομένα που αφορούν την ταυτότητα φύλου του προσώπου VP κρίνονται ανακριβή, καθώς αντανακλούν το φύλο που αποδόθηκε κατά τη γέννηση και όχι την έμφυλη ταυτότητα που αναγνωρίστηκε κατά τη διαδικασία ασύλου.

Το ΔΕΕ απορρίπτει την άποψη ότι εθνικές διατάξεις μπορούν να υπερισχύσουν του δικαιώματος στη διόρθωση, εκτός εάν πληρούν τις αυστηρές προϋποθέσεις του άρθρου 23 του ΓΚΠΔ. Υπογραμμίζει, επίσης, ότι η έλλειψη νομικής διαδικασίας για την αναγνώριση της διεμφυλικής ταυτότητας σε εθνικό επίπεδο δεν δύναται να παρεμποδίσει την άσκηση δικαιώματος που απορρέει από το ενωσιακό δίκαιο. Συνεπώς, το άρθρο 16 του ΓΚΠΔ επιβάλλει στην εθνική αρχή τη διόρθωση των σχετικών δεδομένων όταν αυτά είναι ανακριβή, λαμβάνοντας υπόψη την ταυτότητα φύλου όπως τη βιώνει το υποκείμενο των δεδομένων.

Στη συνέχεια, απαντώντας στο δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ εξετάζει κατά πόσον είναι σύμφωνη με τον ΓΚΠΔ η πρακτική κράτους μέλους που εξαρτά τη διόρθωση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σχετικά με την ταυτότητα φύλου από την υποβολή του αιτούντος σε χειρουργική επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου. Ειδικότερα, ζητείται η ερμηνεία του άρθρου 16 ΓΚΠΔ, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα διόρθωσης ανακριβών προσωπικών δεδομένων, σε συνδυασμό με το άρθρο 23, που επιτρέπει υπό προϋποθέσεις τον περιορισμό των σχετικών δικαιωμάτων.

Το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να οφείλει να προσκομίσει κρίσιμα και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για την ανακρίβεια των δεδομένων του, εφόσον αυτά είναι ευλόγως απαιτητά και ανάλογα με τις περιστάσεις. Ωστόσο, υπογραμμίζει ότι κάθε περιορισμός στο δικαίωμα αυτό πρέπει να βασίζεται σε νομοθετική ρύθμιση, να σέβεται την ουσία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και να πληροί τα κριτήρια της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας σύμφωνα με το άρθρο 23 ΓΚΠΔ.

Η υπό εξέταση ογγρική πρακτική, η οποία απαιτεί αποδείξεις υποβολής σε χειρουργική επέμβαση ως προϋπόθεση για τη διόρθωση της ταυτότητας φύλου σε δημόσιο μητρώο, δεν εδράζεται σε νομοθετικό μέτρο και, συνεπώς, δεν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 23. Επιπλέον, σύμφωνα με το Δικαστήριο, προσβάλλει την ουσία θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και σωματική ακεραιότητα και το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής που κατοχυρώνονται στα άρθρα 3 και 7 του Χάρτη, αντίστοιχα.

Η κρίση του Δικαστηρίου ενισχύεται από τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, το οποίο έχει αναγνωρίσει ότι η ταυτότητα φύλου αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ιδιωτικής ζωής του ατόμου, προστατευόμενο από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ έχει επίσης κρίνει ότι η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου δεν μπορεί να εξαρτάται από ιατρικές ή χειρουργικές επεμβάσεις που το άτομο δεν επιθυμεί.

Το Δικαστήριο καταλήγει ότι η επίμαχη διοικητική πρακτική δεν είναι ούτε αναγκαία ούτε αναλογική, καθώς υπάρχουν εναλλακτικά αποδεικτικά μέσα, όπως ιατρικά πιστοποιητικά ή ψυχολογικές αξιολογήσεις, τα οποία επαρκούν για τη διόρθωση των σχετικών δεδομένων. Συνεπώς, το άρθρο 16 ΓΚΠΔ δεν επιτρέπει τον περιορισμό του δικαιώματος διόρθωσης μέσω διοικητικής πρακτικής που απαιτεί χειρουργική επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου.

Πρόσβαση του κοινού σε επίσημα έγγραφα στο πλαίσιο του ΓΚΠΑ και γνωστοποίηση δεδομένων που αφορούν τον εκπρόσωπο νομικού προσώπου

ΔΕΕ C-710/23, Ministerstvo zdravotnictví (Données relatives au représentant d'une personne morale), 03.04.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: F. Biltgen, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:231 – Προδικαστική παραπομπή

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 4 – ορισμοί – άρθρο 6 – νομιμότητα της επεξεργασίας – άρθρο 86 – πρόσβαση του κοινού σε επίσημα έγγραφα – δεδομένα που αφορούν τον εκπρόσωπο νομικού προσώπου – νομολογία εθνικού δικαστηρίου σύμφωνα με την οποία υφίσταται υποχρέωση ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων και διαβούλευσης μαζί του πριν από τη γνωστοποίηση επίσημων εγγράφων που περιέχουν τέτοια δεδομένα

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, σημείο 1, καθώς και του άρθρου 6 παρ. 1, στοιχεία γ' και ε', του ΓΚΠΑ. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Nejvyšší správní soud (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Τσεχική Δημοκρατία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του L. H. και του Ministerstvo zdravotnictví (Υπουργείου Υγείας, Τσεχική Δημοκρατία), με αντικείμενο απόφαση του εν λόγω Υπουργείου να μην γνωστοποιήσει στον L. H. ορισμένες πληροφορίες σχετικές με εκπροσώπους νομικών προσώπων, οι οποίοι μνημονεύονται σε συμβάσεις αγοράς τεστ ανίχνευσης του Covid-19, καθώς και σε πιστοποιητικά σχετικά με τα εν λόγω τεστ.

Πιο συγκεκριμένα, η υπόθεση αφορά αίτηση του L. H. προς το Υπουργείο Υγείας της Τσεχικής Δημοκρατίας για πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικές με φυσικά πρόσωπα που υπέγραψαν, αφενός, συμβάσεις προμήθειας τεστ ανίχνευσης Covid-19 και, αφετέρου, σχετικά πιστοποιητικά συμμόρφωσης των τεστ αυτών για χρήση στην ΕΕ. Το Υπουργείο γνωστοποίησε μεν τα πιστοποιητικά, αλλά απάλειψε στοιχεία ταυτοποίησης των φυσικών προσώπων (όνομα, υπογραφή, θέση), επικαλούμενο την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σύμφωνα με τον ΓΚΠΑ.

Ο L. H. προσέφυγε ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ζητώντας την ακύρωση της απόφασης κατά το μέρος που οι σχετικές πληροφορίες απαλείφθηκαν. Το δικαστήριο έκρινε ότι το Υπουργείο όφειλε να ενημερώσει τα υποκείμενα των δεδομένων και να διαβουλευθεί μαζί τους, σύμφωνα με την εθνική νομολογία. Η παράλειψη αυτή κρίθηκε ως παραβίαση της διαδικασίας, καθώς και μη επαρκής εξέταση των προϋποθέσεων νόμιμης επεξεργασίας του άρθρου 6 παρ. 1 ΓΚΠΑ.

Κατά της απόφασης αυτής, το Υπουργείο άσκησε αναίρεση, επικαλούμενο πρακτική αδυναμία εντοπισμού και επικοινωνίας με τα πρόσωπα, λόγω διαμονής τους εκτός Τσεχίας (Κίνα και Ηνωμένο Βασίλειο). Το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο υπέβαλε προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ, ζητώντας διευκρινίσεις σχετικά με το αν οι σχετικές πληροφορίες συνιστούν «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» κατά το άρθρο 4 ΓΚΠΑ, και αν είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης η εθνική απαίτηση προηγούμενης ενημέρωσης και διαβούλευσης με τα υποκείμενα, ακόμη και όταν δεν απαιτείται συγκατάθεση.

Με το πρώτο ερώτημα, το ΔΕΕ καλείται να ερμηνεύσει το άρθρο 4, σημεία 1 και 2, του ΓΚΠΑ και να κρίνει αν η γνωστοποίηση του ονόματος, του επωνύμου, της υπογραφής και των στοιχείων επικοινωνίας φυσικού προσώπου που εκπροσωπεί νομικό πρόσωπο συνιστά «επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», ακόμη και όταν αυτή η γνωστοποίηση έχει αποκλειστικά σκοπό την ταυτοποίηση του εν λόγω προσώπου.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά το άρθρο 4, σημείο 1, ΓΚΠΑ, ως δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα νοείται κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο. Ο ορισμός αυτός έχει ευρύ περιεχόμενο και καλύπτει κάθε πληροφορία που μπορεί να συνδεθεί, άμεσα ή έμμεσα, με φυσικό πρόσωπο. Ειδικότερα, η νομολογία του ΔΕΕ έχει καταστήσει σαφές ότι ακόμη και πληροφορίες που σχετίζονται με την επαγγελματική δραστηριότητα προσώπου, όπως η ιδιότητά του ως νομίμου εκπροσώπου νομικού προσώπου, δεν χάνουν τον χαρακτήρα τους ως προσωπικά δεδομένα.

Το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι το γεγονός πως τα εν λόγω πρόσωπα ενεργούν στο πλαίσιο επαγγελματικής δραστηριότητας, ή ότι τα στοιχεία τους δημοσιοποιούνται για λόγους διαφάνειας ή εταιρικής δημοσιότητας, δεν αναιρεί τη φύση των στοιχείων αυτών ως δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η υπογραφή, το ονοματεπώνυμο, καθώς και άλλα στοιχεία επικοινωνίας που σχετίζονται με φυσικό πρόσωπο συνιστούν προσωπικά δεδομένα.

Όσον αφορά την έννοια της «επεξεργασίας», το άρθρο 4, σημείο 2, ΓΚΠΔ την ορίζει ως οποιαδήποτε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιούνται επί προσωπικών δεδομένων, ανεξαρτήτως αν χρησιμοποιούνται αυτοματοποιημένα μέσα. Η έννοια αυτή περιλαμβάνει ευρύ φάσμα ενεργειών, μεταξύ άλλων και την κοινολόγηση ή γνωστοποίηση δεδομένων. Τέλος, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η πρόθεση ή ο σκοπός της επεξεργασίας – εν προκειμένω, η ταυτοποίηση του προσώπου που ενεργεί για λογαριασμό νομικού προσώπου – δεν μεταβάλλει το γεγονός ότι πρόκειται για επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Στο πλαίσιο του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο εξετάζει αν ο ΓΚΠΔ, και συγκεκριμένα το άρθρο 6 παρ. 1, στοιχεία γ' και ε', αντιτίθεται σε εθνική νομολογία η οποία υποχρεώνει τις δημόσιες αρχές να ενημερώνουν και να διαβουλεύονται με το υποκείμενο των δεδομένων πριν από τη γνωστοποίηση επίσημων εγγράφων που περιέχουν προσωπικά του δεδομένα. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η επεξεργασία δεδομένων πρέπει να συμμορφώνεται τόσο με τις γενικές αρχές του άρθρου 5 του ΓΚΠΔ όσο και με τις προϋποθέσεις νομιμότητας που προβλέπονται στο άρθρο 6 ΓΚΠΔ. Ειδικότερα, η επεξεργασία μπορεί να είναι σύμφωνη όταν απορρέει από έννομη υποχρέωση ή όταν είναι αναγκαία για την εκπλήρωση καθήκοντος δημοσίου συμφέροντος.

Το άρθρο 6 παρ. 3 επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ειδικές διατάξεις για την προσαρμογή της εφαρμογής του ΓΚΠΔ, ενώ το άρθρο 86 ρυθμίζει τη δυνατότητα δημοσιοποίησης δεδομένων σε επίσημα έγγραφα, εφόσον επιδιώκεται ο συμβιβασμός μεταξύ διαφάνειας και προστασίας προσωπικών δεδομένων. Το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι η ενημέρωση και διαβούλευση με το υποκείμενο των δεδομένων πριν από τη γνωστοποίηση αποτελεί ενίσχυση της αρχής της διαφάνειας και μπορεί να συμβάλλει στην επίτευξη σύμφωνης και θεμιτής επεξεργασίας, ενισχύοντας τα δικαιώματα του προσώπου και διευκολύνοντας τον επιβαλλόμενο από το άρθρο 86 συμβιβασμό συμφερόντων.

Ωστόσο, το Δικαστήριο τονίζει ότι η αρχή της αναλογικότητας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Η καθιέρωση μιας απόλυτης υποχρέωσης ενημέρωσης και διαβούλευσης, ανεξαρτήτως περιστάσεων, μπορεί να οδηγήσει σε δυσανάλογο περιορισμό του δικαιώματος πρόσβασης του κοινού σε επίσημα έγγραφα, ιδίως όταν η υλοποίηση της υποχρέωσης αυτής είναι πρακτικά ανέφικτη ή απαιτεί υπερβολική προσπάθεια. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η εφαρμογή της σχετικής εθνικής νομολογίας δεν πρέπει να οδηγεί σε πλήρη ματαίωση του προβλεπόμενου στο άρθρο 86 συμβιβασμού. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η Διοίκηση φαίνεται να απέφυγε να επιχειρήσει τον εν λόγω συμβιβασμό, επικαλούμενη απλώς την αδυναμία διαβούλευσης με το υποκείμενο των δεδομένων.

Το Δικαστήριο καταλήγει ότι το άρθρο 6 παρ. 1, στοιχεία γ' και ε', του ΓΚΠΔ, σε συνδυασμό με το άρθρο 86, δεν αποκλείει εθνική νομολογία που προβλέπει υποχρέωση ενημέρωσης και διαβούλευσης πριν από τη γνωστοποίηση προσωπικών δεδομένων, υπό την προϋπόθεση ότι η υποχρέωση αυτή δεν είναι αδύνατο να εφαρμοστεί και δεν επιβάλλει δυσανάλογο περιορισμό στην πρόσβαση του κοινού σε επίσημα έγγραφα.

Προστασία προσωπικών δεδομένων και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης

Πρόσβαση δικαστικού οργάνου στα δεδομένα που αφορούν τους τραπεζικούς λογαριασμούς των δικαστικών λειτουργών και των μελών των οικογενειών τους

προδικαστική παραπομπή – κράτος δικαίου – ανεξαρτησία των δικαστών – άρθρο 19 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ – αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης – δικαστικό όργανο αρμόδιο να προτείνει την κίνηση πειθαρχικών διαδικασιών κατά των δικαστικών λειτουργών με σκοπό την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων –

παραμονή των μελών του δικαστικού οργάνου στη συγκεκριμένη θέση μετά το πέρας της θητείας τους – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – ασφάλεια των δεδομένων – πρόσβαση δικαστικού οργάνου στα δεδομένα που αφορούν τους τραπεζικούς λογαριασμούς των δικαστικών λειτουργών και των μελών των οικογενειών τους – δικαστική άδεια για την άρση του τραπεζικού απορρήτου – δικαστήριο το οποίο χορηγεί άδεια για την άρση του τραπεζικού απορρήτου – άρθρο 4, σημείο 7 – έννοια του «υπευθύνου επεξεργασίας» – άρθρο 51 – έννοια της «εποπτικής αρχής»

ΔΕΕ C-313/23, Inspektorat kam Visshia sadeben savet, 30.04.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: P. Pikamäe, ECLI:EU:C:2025:303 – Προδικαστική παραπομπή

Οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 19 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ καθώς και του άρθρου 2 παρ. 2, στοιχείο α΄, του άρθρου 4, σημείο 7, του άρθρου 32 παρ. 1, στοιχείο β΄, του άρθρου 33 παρ. 3, στοιχείο δ΄, του άρθρου 51, του άρθρου 57 παρ. 1, στοιχείο β΄, και του άρθρου 79 παρ. 1 του ΓΚΠΔ, ερμηνευόμενων σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη. Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν από το Sofiyski rayonen (πρωτοδικείο Σόφιας, Βουλγαρία) στο πλαίσιο διαδικασιών τις οποίες κίνησε η Inspektorat kam Visshia sadeben savet (Επιθεώρηση παρά τω Ανωτάτω Δικαστικό Συμβουλίο, Βουλγαρία) (στο εξής: Επιθεώρηση) προκειμένου να διαταχθεί η γνωστοποίηση σε αυτήν των δεδομένων που αφορούν τους τραπεζικούς λογαριασμούς πλειόνων δικαστικών λειτουργών και των μελών των οικογενειών τους.

Η υπόθεση ξεκίνησε στις 15 Μαΐου 2023 όταν, μετά τη λήξη της προθεσμίας για την υποβολή των ετήσιων δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης των δικαστικών λειτουργών και των οικείων τους, η αρμόδια βουλγαρική Επιθεώρηση υπέβαλε αίτηση ενώπιον του Sofiyski rayonen sad (Πρωτοδικείου Σόφιας) για την άρση του τραπεζικού απορρήτου πολλών δικαστικών λειτουργών και συγγενών τους, στηριζόμενη σε εθνική διάταξη που προβλέπει τέτοια δυνατότητα. Το αιτούν δικαστήριο κλήθηκε να εξετάσει, αφενός, τη νομιμότητα της εν λόγω αίτησης υπό το πρίσμα του εθνικού και ενωσιακού δικαίου, και, αφετέρου, τη συμβατότητα της λειτουργίας της Επιθεώρησης με τις απαιτήσεις ανεξαρτησίας και προστασίας δεδομένων.

Η Επιθεώρηση, όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, συγκροτείται από επιθεωρητές που εκλέγονται από την Εθνοσυνέλευση, ωστόσο, κατά τον χρόνο των επίδικων αιτήσεων, οι θητείες όλων των μελών της είχαν λήξει το 2020, χωρίς να έχουν αντικατασταθεί. Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Βουλγαρίας, με απόφασή του το 2022, έκρινε ότι τα μέλη της Επιθεώρησης μπορούν να παραμείνουν στα καθήκοντά τους έως ότου εκλεγούν νέοι, για λόγους θεσμικής συνέχειας. Το αιτούν δικαστήριο, όμως, εξέφρασε αμφιβολίες ως προς το αν μια τέτοια παραμονή συνάδει με τις ενωσιακές εγγυήσεις ανεξαρτησίας των αρχών που είναι αρμόδιες να διενεργούν ελέγχους επί των δικαστικών λειτουργών.

Επιπλέον, το εθνικό δικαστήριο προβληματίστηκε για τη νομιμότητα της πρόσβασης της Επιθεώρησης σε ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, όπως αυτά που καλύπτονται από το τραπεζικό απόρρητο. Ειδική ανησυχία προκάλεσε το γεγονός ότι το 2019 η Επιθεώρηση είχε δημοσιεύσει παρανόμως στον ιστότοπό της προσωπικά δεδομένα περίπου είκοσι δικαστών και εισαγγελέων, παραβίαση για την οποία τής επιβλήθηκε πρόστιμο. Δεν κατέστη σαφές αν λήφθηκαν μεταγενέστερα μέτρα ασφάλειας.

Το Sofiyski rayonen sad αναρωτήθηκε αν το ίδιο οφείλει, κατά τον έλεγχο της αίτησης άρσης του απορρήτου, να εξετάζει την τήρηση των απαιτήσεων του ΓΚΠΔ και, ιδίως, αν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «υπεύθυνος επεξεργασίας» ή «εποπτική αρχή» δεδομένων, δεδομένου ότι εγκρίνει ή απορρίπτει την πρόσβαση. Ακόμη διερωτάται αν η περιορισμένη, τυπική αρμοδιότητά του – όπως προκύπτει από την εθνική πρακτική – είναι συμβατή με την απαίτηση πραγματικής δικαστικής προστασίας, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και στο άρθρο 79 του ΓΚΠΔ. Υπό τις συνθήκες αυτές, το δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ.

Η απάντηση του Δικαστηρίου επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος εστιάζει στην ερμηνεία του άρθρου 19 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, αναφορικά με την παράταση θητείας μελών οργάνου με πειθαρχικές αρμοδιότητες έναντι δικαστικών λειτουργών, χωρίς το εν λόγω ερώτημα να αφορά αυτή καθεαυτήν την έκταση των εξουσιών του εν λόγω δικαστικού οργάνου. Το ΔΕΕ επισημαίνει ότι κάθε κράτος μέλος οφείλει να διασφαλίζει ότι τα δικαστικά όργανα που εμπλέκονται στην εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης πληρούν τις απαιτήσεις της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, στην οποία περιλαμβάνεται και η ανεξαρτησία των δικαστών. Η ανεξαρτησία αυτή αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση του κράτους δικαίου και βασικό στοιχείο του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και πραγματική προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου.

Το Δικαστήριο τονίζει ότι το πειθαρχικό καθεστώς πρέπει να παρέχει τις απαραίτητες εγγυήσεις για να αποφεύγεται η πολιτική επιρροή στη δικαστική λειτουργία. Ειδικότερα, το αρμόδιο όργανο που διενεργεί πειθαρχικές έρευνες πρέπει να ενεργεί με αντικειμενικότητα και αμεροληψία, προστατευόμενο από εξωτερικές πιέσεις.

Σε σχέση με την παράταση της θητείας των μελών της Επιθεώρησης στην προκειμένη περίπτωση, λόγω μη εκλογής νέων μελών από το εθνικό κοινοβούλιο, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η εθνική νομοθεσία, δεν περιέχει κανόνες που να ρυθμίζουν ρητά τη δυνατότητα αυτής της παράτασης, ούτε προβλέπει μηχανισμό για την άρση ενδεχόμενων καθυστερήσεων στη διαδικασία διορισμού. Μάλιστα, σύμφωνα με νομολογία του βουλγαρικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, τα μέλη παραμένουν στην υπηρεσία έως την εκλογή νέων, αλλά χωρίς χρονικό περιορισμό και χωρίς σαφείς εσωτερικούς κανόνες.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, ενώ τα κράτη μέλη έχουν την αρμοδιότητα να επιτρέπουν ή όχι την άσκηση καθηκόντων μετά τη λήξη της θητείας για να διασφαλίζεται η συνέχεια λειτουργίας του οργάνου, μια τέτοια παράταση πρέπει να βασίζεται σε ρητή νομική βάση με σαφείς και συγκεκριμένους κανόνες. Επιπλέον, οι όροι άσκησης των καθηκόντων πρέπει να εξασφαλίζουν την αντικειμενικότητα και αμεροληψία των μελών, προστατεύοντάς τα από εξωτερικές επιρροές.

Παραπέμποντας στις Προτάσεις του Γεν. Εισαγγελέα, το Δικαστήριο καταλήγει ότι, αν και τα κράτη μέλη έχουν εξουσία να προβλέπουν παράταση θητείας για λόγους θεσμικής συνέχειας, υποχρεούνται να θεσπίζουν σαφείς κανόνες σε εσωτερικό δίκαιο που, πρώτον, εξασφαλίζουν ρητή νομική βάση για την παράταση, δεύτερον, καθορίζουν συγκεκριμένα όρια διάρκειας της παράτασης, και, τρίτον, διασφαλίζουν ότι τα μέλη ενεργούν με αντικειμενικότητα, αμεροληψία και προστασία από εξωτερικές επιρροές.

Επομένως, η αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών αντιτίθεται στην πρακτική κράτους μέλους κατά την οποία τα μέλη δικαστικού οργάνου του εν λόγω κράτους μέλους, τα οποία εκλέγονται από το εθνικό κοινοβούλιο για θητεία ορισμένου χρόνου και τα οποία είναι αρμόδια να ελέγχουν τη δραστηριότητα των δικαστικών λειτουργών κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, την ακεραιότητά τους και την απουσία σύγκρουσης συμφερόντων στο πρόσωπό τους, καθώς και να προτείνουν σε άλλο δικαστικό όργανο την κίνηση πειθαρχικής διαδικασίας με σκοπό την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων σε βάρος των δικαστικών λειτουργών, εξακολουθούν να ασκούν τα καθήκοντά τους και μετά το πέρας της καθοριζόμενης στο Σύνταγμα του συγκεκριμένου κράτους μέλους νόμιμης διάρκειας της θητείας τους, έως ότου το εθνικό κοινοβούλιο εκλέξει νέα μέλη, χωρίς η παράταση της θητείας που έχει λήξει να ερείδεται σε ρητή νομική βάση κατά το εθνικό δίκαιο περιλαμβάνουσα σαφείς και συγκεκριμένους κανόνες δυνάμενους να ρυθμίζουν την άσκηση των εν λόγω καθηκόντων και χωρίς να διασφαλίζεται ότι η παράταση είναι, στην πράξη, χρονικώς περιορισμένη.

Προχωρώντας στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα και την ερμηνεία του άρθρου 2 του ΓΚΠΔ σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τα οποία προστατεύονται από το τραπεζικό απόρρητο και τα οποία αφορούν δικαστικούς λειτουργούς καθώς και τα μέλη των οικογενειών τους, εξετάζεται αν η γνωστοποίηση των δεδομένων αυτών σε άλλο δικαστικό όργανο, για τον έλεγχο της ειλικρίνειας των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης των δικαστών, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ.

Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι το άρθρο 2 παρ. 1 του ΓΚΠΔ προσδιορίζει ευρύτατα το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του, το οποίο καταλαμβάνει κάθε πράξη επεξεργασίας δεδομένων, δημόσια ή ιδιωτική, εκτός από τις ρητά προβλεπόμενες εξαιρέσεις των παρ. 2 και 3. Τονίζεται ότι οι εξαιρέσεις αυτές πρέπει να ερμηνεύονται στενά, και η μοναδική κατηγορία δραστηριοτήτων που εξαιρείται πλήρως αφορά εκείνες που σχετίζονται με την εθνική ασφάλεια ή λειτουργίες θεμελιώδους σημασίας του κράτους.

Η επεξεργασία των δεδομένων για τον έλεγχο της περιουσιακής κατάστασης των δικαστικών λειτουργών δεν εμπίπτει στις εξαιρούμενες κατηγορίες, καθώς δεν συνδέεται με την εθνική ασφάλεια. Επιπλέον, το γεγονός ότι τα δεδομένα αφορούν δικαστικούς λειτουργούς δεν αρκεί, αφ' εαυτού, για να τα εξαιρέσει από το πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ. Η πράξη της γνωστοποίησης αυτών των δεδομένων συνιστά «επεξεργασία» κατά την έννοια του άρθρου 4 του Κανονισμού. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο καταλήγει ότι τέτοιου είδους γνωστοποίηση αποτελεί επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και εμπίπτει πλήρως στο πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ, με όλες τις εγγυήσεις που αυτός προβλέπει.

Στην απάντησή του επί του τρίτου και του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος, το ΔΕΕ εξέτασε κατά πόσον ένα δικαστήριο, το οποίο καλείται να χορηγήσει άδεια γνωστοποίησης δεδομένων τραπεζικών λογαριασμών δικαστικών λειτουργών και των οικείων τους προς άλλη δημόσια αρχή, μπορεί να θεωρηθεί ως «υπεύθυνος επεξεργασίας» κατά το άρθρο 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ ή «εποπτική αρχή» κατά το άρθρο 51 του ΓΚΠΔ.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η έννοια του υπεύθυνου επεξεργασίας καλύπτει κάθε πρόσωπο ή φορέα που καθορίζει τους σκοπούς και τον τρόπο επεξεργασίας δεδομένων, είτε άμεσα είτε μέσω των διατάξεων του εθνικού δικαίου. Η έννοια αυτή ερμηνεύεται ευρέως, ώστε να διασφαλίζεται υψηλό επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Κατά την εξέταση της εθνικής ρύθμισης, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το αρμόδιο για την επεξεργασία των δεδομένων όργανο είναι η Επιθεώρηση, η οποία καθορίζει τον σκοπό, τον τρόπο, καθώς και τα πρόσωπα και δεδομένα που υπόκεινται σε επεξεργασία. Το δικαστήριο που χορηγεί την άδεια, αντιθέτως, ενεργεί επικουρικά και παρεμβαίνει μόνο για να διαπιστώσει αν πληρούνται οι νομικές προϋποθέσεις που θέτει το εθνικό δίκαιο για την εν λόγω γνωστοποίηση. Δεν διαθέτει αυτόνομη εξουσία καθορισμού των σκοπών ή του τρόπου επεξεργασίας και, ως εκ τούτου, δεν φέρει την ιδιότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας. Συνεπώς, το άρθρο 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι το δικαστήριο που εγκρίνει τη γνωστοποίηση δεν χαρακτηρίζεται ως υπεύθυνος επεξεργασίας. Υπεύθυνος είναι αποκλειστικά το όργανο που καθορίζει το πλαίσιο και τις παραμέτρους της επεξεργασίας, δηλαδή στην προκειμένη περίπτωση η Επιθεώρηση.

Ως προς την έννοια της εποπτικής αρχής, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 51 παρ. 1 του ΓΚΠΔ, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να συστήσουν τουλάχιστον μία ανεξάρτητη δημόσια αρχή επιφορτισμένη με την παρακολούθηση της εφαρμογής του Κανονισμού. Η αποστολή των εποπτικών αυτών αρχών συνίσταται στην επιτήρηση της τήρησης του ΓΚΠΔ, στην ενίσχυση της συνεκτικής εφαρμογής του και στην κατοχή συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων, όπως προβλέπεται ιδίως στο άρθρο 58. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, στην προκειμένη περίπτωση, το επίμαχο εθνικό δικαστήριο δεν έχει επιφορτιστεί, βάσει της βουλγαρικής νομοθεσίας, με την αποστολή παρακολούθησης της εφαρμογής του ΓΚΠΔ ούτε κατέχει τις εξουσίες μιας τέτοιας αρχής. Καταλήγει, επομένως, ότι το εν λόγω δικαστήριο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «εποπτική αρχή» κατά το άρθρο 51 ΓΚΠΔ, εφόσον δεν του έχει ανατεθεί ρητώς τέτοια αποστολή από το κράτος μέλος.

Απαντώντας στο έκτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι το άρθρο 79 παρ. 1 του ΓΚΠΔ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, δεν επιβάλλει την υποχρέωση σε δικαστήριο που καλείται να χορηγήσει άδεια γνωστοποίησης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε άλλο δικαστικό όργανο να διασφαλίζει αυτεπαγγέλτως την τήρηση των διατάξεων περί ασφάλειας των δεδομένων, εφόσον δεν έχει επιληφθεί σχετικής προσφυγής. Το ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου βασιζόταν στην ανησυχία ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 79 του ΓΚΠΔ δικαστική προστασία θα καθίστατο αναποτελεσματική

αν η δικαστική άδεια υποκαθιστούσε τη συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων, χωρίς δυνατότητα ένδικης προσβολής.

Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι η ευθύνη για τον έλεγχο της συμμόρφωσης προς τις απαιτήσεις του ΓΚΠΔ βαρύνει κατ' αρχήν τις εποπτικές αρχές και τα δικαστήρια που επιλαμβάνονται προσφυγών δυνάμει των άρθρων 78 ή 79 του Κανονισμού. Οι εν λόγω αρχές διαθέτουν ερευνητικές και διορθωτικές εξουσίες και οφείλουν να ενεργούν ακόμη και *ex officio*, όταν υπάρχουν παραβιάσεις, ιδίως προς όφελος των προσώπων που αγνοούν την επεξεργασία των δεδομένων τους. Εφόσον δεν υφίσταται προσφυγή ενώπιον του δικαστηρίου που χορηγεί την άδεια, το τελευταίο δεν δεσμεύεται από τέτοια υποχρέωση ελέγχου, εκτός αν εθνικοί κανόνες του αναγνωρίζουν σχετικές αρμοδιότητες. Ωστόσο, για να διασφαλιστεί η αποτελεσματική δικαστική προστασία κατά το άρθρο 47 του Χάρτη, σε μια περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, ο υπεύθυνος επεξεργασίας, ήτοι το αρμόδιο δικαστικό όργανο στο οποίο χορηγήθηκε πρόσβαση στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, πρέπει να παράσχει στα υποκείμενα των δεδομένων τις πληροφορίες που απαριθμούνται στις σχετικές διατάξεις του ΓΚΠΔ, καθόσον οι πληροφορίες αυτές είναι αναγκαίες προκειμένου τα υποκείμενα των δεδομένων να μπορούν να ασκήσουν, ενδεχομένως, τα δικαιώματα που τους απονέμει ο Κανονισμός, και ιδίως το δικαίωμά τους να αντισταθούν στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τα αφορούν, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 21 του ΓΚΠΔ, καθώς και το δικαίωμά τους να ασκήσουν αγωγή σε περίπτωση ζημίας, το οποίο προβλέπεται στα άρθρα 79 και 82 αυτού.